Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Enkele opmerkingen over art. 357 Wetboek van Strafrecht, in verband met de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag

https://hdl.handle.net/1874/257119

A° 192

Enkele opmerkingen over art. 357 Wetboek van Strafrecht, in verband met de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag

J. EYSTEN

Enkele opmerkingen over art. 357 Wetboek van Strafrecht, in verband met de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
0105 5270

H gu 192 , 1912

Enkele opmerkingen over art. 357 Wetboek van Strafrecht, in verband met de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. A. A. NIJLAND

Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT

TEGEN DE BEDENKINGEN VAN

DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag 26 Januari 1912 des namiddags te 4 uur

DOOR

JAN EYSTEN
Kapitein der Artillerie
geboren te Amsterdam

P. DEN BOER
Senatus Veteranorum Typographus et Librorum Editor
UTRECHT — 1912

UNIVERSITEITS BIBLIOTHEEK UTRECHT

Aan mijne Vrouw

Wanneer men gedurende bijna twintig jaar een maatschappelijke positie bekleedt, is het een zaak van ernstig overleg, het besluit te nemen zich, zij 't ook tijdelijk, aan een studie van geheel anderen aard dan die welke de eerstgekozen loopbaan meebrengt, te wijden, een studie die alle krachten en veel inspanning vordert. Redenen die hier niet ter zake doen, noopten mij voorbereidende studiën te beginnen voor de rechtsgeleerde loopbaan; in verband hiermede besloot ik zonder aarzelen in 1908 het aanbod van Z.E. den Minister van Oorlog aan te nemen om, op rijkskosten en met algeheele vrijstelling van militairen dienst, mij aan de studie der rechtswetenschap te wijden.

Cedant arma togae!

Was het vooraf af te leggen Staatsexamen zuiver middel, geen doel, een niet te vermijden hindernis, het volgen Uwer Colleges, M. H. Professoren, gedurende ruim twee jaren was voor mij een tijd van geestelijk genoegen, waarin ik een inzicht kreeg, zoowel in de zuivere dogmatiek van het recht als in de meer ruime, leerrijke begrippen der praktijk.

Ik veroorloof mij hier, U daarvoor mijn hartgrondigen dank aan te bieden, vooral aan U, hooggeachten Simons, *en dit mede voor de hulp en voorlichting mij bij het samenstellen dezer mijner dissertatie zoo welwillend verstrekt.*

Ook past mij een woord van erkentelijkheid jegens Zijne Excellentie, den Minister van Justitie, Mr. E. R. H. Regout, *voor het mij ter inzage verstrekken van enkele dossiers van zijn archief.*

Bij het einde mijner studiën sta ik niet op het standpunt, dat ik gehoopt had dan te zullen innemen.

De reeds sedert jaren voorgestelde Ontwerpen van Wet tot verbetering van de militaire rechtspraak hebben hun weg helaas! nog niet weten te vinden; de samenstelling onzer krijgsraden is nog niet veranderd. [1])

Moge de toekomst hierin, binnen niet al te langen tijd, verbetering brengen!

---

1) Men leze ook de rede van Mr. VAN BOLHUIS, *President van het Hoog Militair Gerechtshof, gehouden bij gelegenheid van de installatie van* Mr. TYSSENS *als rechter in dat college. — M. R. Tijdschrift Dl. IV bl. 265 vlgde.*

Voorts Weekblad v. h. Recht 1911, N° 9240, en mijn artikel in de „Militaire Spectator" 1911, N° 10.

INHOUD.

Blz.

INLEIDING. 1

Hoofdstuk I. ARTIKEL 357 WETBOEK VAN STRAFRECHT 5

§ 1. Geschiedenis. 6

§ 2. „Bevelhebber" 8

§ 3. „Gewapende Macht". 14

§ 4. „Wettige vordering". 17

§ 5. „Bevoegd Burgerlijk Gezag" 26

§ 6. Toepassing van het artikel 42

Hoofdstuk II. ARTIKELEN 184—187 der GEMEENTEWET 49

§ 7. Geschiedenis. 49

§ 8. Toepassing 54

§ 9. „Oproerige beweging" 57

§ 10. „Alle bevelen". 60

§ 11. Tegenstrijdige orders. 67

§ 12. Eigen opvatting 69

§ 13. Delegatie van macht. 85

§ 14. Schildwachten 89

§ 15. Slot. 92

BIJLAGEN.

A. Koninklijk Besluit van 31 Januari 1824 N° 83. . 99

B. Ontwerp-Gemeentewet de Kempenaar 102

C. Aanschrijving van den Minister van Oorlog van 7 April 1848 N° 21[a] 104

D. Art. 24 der Instructie voor de Rijksveldwachters 105

Blz

E. Ontwerp van Wet, ingediend bij Kon. Boodschap van 27 April 1890 106
F. Ontwerp van Wet, ingediend bij Kon. Boodschap van 26 Nov. 1904 108
G. Voorschrift Militaire Bijstand 1904 117
H. Instructie voor den Bevelhebber in eene Militaire Afdeeling in tijd van vrede, 1910 124
I. Instructie voor plaatselijke commandanten en plaatsmajoors. 125
K. Frankrijk 126
L. Engeland 134
M. Duitschland 147

INLEIDING.

„Der Gebrauch von Waffen enthält stets die Wahrscheinlichkeit einer Körperverletzung und .... selbst die Möglichkeit der Tödtung. Hieraus folgt die Forderung, dasz diese Vollmacht möglichst beschränkt, und nur solchen Vollzugsorganen ertheilt wird, welche mit den Waffen vertraut sind und welche die nöthigen Garantieen für den besonnenen rechtmäszigen Gebrauch derselben bieten."

Dr. O. von Sarwey,
„*Allgemeines Verwaltungsrecht*" in „*Handbuch des Oeffentl. Rechts.*" I² blz. 121.

Buitengewone gevaren voor de veiligheid van den staat behooren met buitengewone middelen bestreden te worden. Hierbij moet men natuurlijk onderscheid maken tusschen de gevallen waarin het oproerige bewegingen van tijdelijken aard geldt en die waarin een blijvende ingevaarbrenging van de openbare veiligheid moet bestreden worden. Bijzondere wetsbepalingen voor dergelijke toestanden zijn in elken rechtsstaat ongetwijfeld noodig, aangezien de grenzen, die tot bescherming van de staatsburgerlijke vrijheid aan het civiel gezag gesteld zijn, slechts op normale omstandigheden berekend zijn, voor abnormale echter belangrijk uitgebreid dienen te worden.

Sedert tal van jaren nu zijn de meeningen verdeeld, zoowel over de grenzen, die de wet aan de bevoegdheid der burgerlijke autoriteiten, in geval van oproer e.d.g. ten opzichte van de militaire macht stelt, als over de absolute macht van den burgemeester, zooals deze in artikel 186 van de Gemeentewet aan dien ambtenaar wordt toegekend.

Een onmiddellijk gevolg hiervan is natuurlijk, dat ook de „bevelhebber der gewapende macht", bedoeld in artikel 357 van het Wetboek van Strafrecht, op lossen bodem staat, waar het geldt zijn verplichting tot gehoorzamen, aldaar vermeld, wettelijk en stellig voor zich te zien vastgesteld.

Onzekerheid omtrent het feit of een militair bevelhebber, door eene weigering, waar hij meent dat weigeren aan een bevel des burgemeesters te gehoorzamen, plicht is, (en dikwijls nog wel op een hoogst critiek oogenblik waarin alle weifeling reeds uit den booze is!) onder het wetboek van strafrecht zal vallen kan niet anders dan verlammend en nadeelig werken.

„En het is maar al te waar, dat de aarzeling, het gebrek aan zelfvertrouwen, voortspruiten uit niet genoegzame bekendheid met de afgebakende grenzen van de militaire bevoegdheden, het onverwachte, het niet op de hoogte zijn van den toestand en het gemis aan steun" [1]).

Daarom, dunkt mij, behoeft het bijna geen betoog hoe wenschelijk, ja zelfs noodzakelijk het is, hier de wederzijdsche rechten en plichten nauwkeurig vast te stellen en de grenzen van ieder's gezag nauwkeurig af te bakenen.

Bij de beraadslagingen over artikel 186 der Gemeentewet, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal merkte de heer Ypey terecht op [2]): „Op een openbaren ambtenaar, die tot maatregelen van geweld laat overgaan, rust een zware verantwoordelijkheid, eene verantwoordelijkheid, die nog wordt verzwaard door de dikwijls scherpe beoordeeling welke naderhand over zijne handelingen wordt geveld, welke wordt geveld op een oogenblik dat niemand meer

---

1) C. v. V. t. V. in de „Militaire Spectator" 1910, blz. 876.
2) Mr. W. Francken, de Gemeentewet, blz. 370.

in staat is zich op dat juiste standpunt te plaatsen waarop de ambtenaar zich bevond toen hij verpligt was te handelen."

Zoowel het kermisoproer in 1876 en het zoogenaamde „palingoproer" in 1886, te Amsterdam, de de-Vletter-opstootjes te Rotterdam, de relletjes tijdens de spoorweg-staking van 1903, als nu onlangs weder die te Amsterdam tijdens de staking der koopvaardijmatrozen en bootwerkers, hebben duidelijk bewezen, dat eenheid van beginselen in dezen ontbreekt, dat men zich, zoowel van burgerlijke als van militaire zijde, onzeker gevoelt, ja dat zelfs het beruchte *ordre, contr' ordre, désordre* zich dreigde te doen gevoelen.

De burgemeester van Amsterdam zeide dan ook in zijn rede, in den gemeenteraad gehouden naar aanleiding van de interpellatie-Vliegen, dat de voorschriften omtrent het verleenen van militairen bijstand zeer verouderd zijn en dat men bij gemis aan overeenstemming tusschen het civiele en het militaire gezag, daarmee niets kan uitrichten. Hij betreurde het, dat het wetsontwerp-1904, (zie hierna) nog geen wet was geworden. De bestaande voorschriften geven geen oplossing, welke de verhouding is tusschen het civiele en het militaire gezag.

Hierbij komt nog als derde factor de gemeente-politie, die in haar verhouding tot de gerequireerde militaire macht, mede eenigszins in het onzekere verkeert, wat ook aanleiding tot wrijving, met alle daaraan voor het handhaven van het gezag verbonden nadeelige gevolgen, kan geven.

De regeering is blijkbaar van dezelfde meening geweest; althans behoort tot de nog steeds niet door de Tweede Kamer der Staten-Generaal in behandeling genomen wetsontwerpen een „Ontwerp van Wet tot vaststelling van de verplichtingen en bevoegdheden van de militaire macht bij

haar optreden tot hulp van het burgerlijk gezag en ten aanzien van de burgerij", vermeld als bijlage N° 129, zittingsjaar 1904—1905, dato 26 November 1904 (zie bijlage F).

Over het algemeen is dit vraagstuk, zoo min door de Nederlandsche als door de buitenlandsche beoefenaars der rechtswetenschap veelvuldig in studie genomen; wellicht is dit hieraan toe te schrijven, dat het onderwerp op het grensgebied van het strafrecht en het staatsrecht ligt en ieder van beide onderdeelen de bewerking aan het andere overlaat.

Schrijver dezes heeft een bescheiden poging gewaagd eenige beschouwingen en desiderata omtrent het onderwerp te geven. Alles, wat betrekking heeft op den staat van beleg en den staat van oorlog, is daarbij buiten beschouwing gelaten, als de grenzen van het onderwerp overschrijdende. Voorts is datgene, wat op de voormalige schutterij betrekking heeft, als niet meer ter zake dienende, eenvoudig weggelaten.

HOOFDSTUK I.

Artikel 357 Wetboek van Strafrecht.

Art. 357 Wetboek van Strafrecht luidt: „De bevelhebber der gewapende macht die weigert of opzettelijk nalaat, op de wettige vordering van het bevoegde burgelijk gezag, de onder zijn bevel staande macht aan te wenden, wordt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren."

Dit artikel geeft de sanctie op artikel 185 der Gemeentewet (Wet regelende de samenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen, van 29 Juni 1851 Stbl. N° 85, aldus luidende: „De bevelhebber van (de schutterij en) het krijgsvolk voldoen terstond aan de vordering van den Burgemeester", en op artikel 15[4] van de Instructie voor den Commissaris des Konings, luidende: „De bevelhebbers der krijgsmagt zijn verpligt aan de bedoelde vordering te voldoen."

Derhalve zou men kunnen aannemen dat men op het woord „aanwenden" in artikel 357 Wetb. v. Strafr. in gedachte zou moeten laten volgen: „tot het verleenen van hulp, op de wijze, zooals dit door het bevoegde burgerlijk gezag wordt bevolen." Ik kom hierop later bij de bespreking van het artikel uitvoeriger terug.

Artikel 184 der Gemeentewet, luidende: „In geval van oproerige beweging, van zamenscholing of andere stoornis der openbare orde, is de Burgemeester bevoegd, de hulp (der schutterij) van het in de gemeente aanwezige of naastbij

zijnde krijgsvolk te vorderen" staat in onmiddellijk verband met artikel 185 hierboven genoemd.

Voor den Commissaris der Koningin, zie artikel 15[1] en 2 der Instructie.

---

§ 1. Geschiedenis.

Ons artikel 357 Wetboek van Strafrecht is ontleend aan artikel 234 van den Code Pénal, in de Hollandsche vertaling aldus luidende: „Alle bevelhebber, officier of onderofficier van den gewapenden arm, die na wettelijke vordering door het burgerlijke, (of civiele) gezag, geweigerd zal hebben de magt onder zijn bevel staande in het werk te stellen zal gestraft worden met een gevangenzetting van een tot drie maanden onverminderd de civiele vergoedingen die, naar luid van artikel 10 van dit Wetboek, verschuldigd zouden zijn."

In hoofdzaak zijn vijf verschilpunten op te merken tusschen art. 234 Code Pénal en art. 357 W. v. Str. waarbij op te merken valt, dat o. a. blijkens arrest van den Hoogen Raad van 27 Mei 1862 de Fransche tekst bij uitsluiting geldend is, waar de Hollandsche vertaling afwijkt. [1])

1° Art. 234 C. P. spreekt van „force publique" (zie bijlage K), art. 357 Wetb. v. Str. van „gewapende macht". Het eerste vormt een ruimer begrip; immers: „La force publique se compose en général, de la gendarmerie, des gardes champêtres et forestiers, des gardes et employés des régies publiques, des huissiers, des troupes de ligne et

---

1) Mr. M. Schoneveld P.Jzn. Het Wetboek van Strafregt (Code Pénal) blz. 1.

des gardes nationales" (Chauveau et Hélie, Théorie du Code Pénal, III, blz. 418 en 419).

De vertaling van „force publique" met „gewapende arm" is klaarblijkelijk onjuist.

2° Art. 234 Code Pénal spreekt van „faire agir", art. 357 Wetb. van Strafrecht van „aanwenden", wat m. i. een zwakker begrip vormt.

3° de bedreigde straf is in art. 357 Wetb. v. Strafr. aanmerkelijk zwaarder dan in art. 234 Code Pénal.

4° niet alleen het „weigeren", maar ook het „opzettelijk nalaten" is in art. 357 Wetb. v. Strafr. strafbaar gesteld.

5° de zinsnede betreffende de civiele schadevergoeding is, in verband met art. 1401 en art. 1402 van het Burgerlijk Wetboek, terecht in art. 357 Wetb. v. Strafr. achterwege gelaten; ook in art. 234 Code Pénal was de bedoelde zinsnede overbodig.

Een enkel woord nog over de strafverzwaring. Garçon in zijn „Code Pénal Annoté", zegt op blz. 575 omtrent art. 234: „Grâce aux habitudes de discipline de la force armée en France, l'article 234 ne parait avoir reçu que de rares applications". Is deze uitspraak juist, n.l. wat de discipline betreft, dan staat ons leger in dit opzicht ongetwijfeld nog hooger dan het Fransche; althans omtrent art. 357 Wetb. v. Strafr. bestaat in het geheel geen jurisprudentie, zooals mij bij navraag aan het Hoog Militair Gerechtshof bleek.

Maar neemt men in aanmerking van hoeveel belang het is een zoo pas ontstaan oproer in den aanvang te onderdrukken, welke noodlottige gevolgen het weigeren van militairen bijstand zou kunnen hebben èn door de ondermijning van de discipline in het leger zelf, èn door den

machtigen steun aan de oproerlingen daardoor verleend, dan komt mij een verhooging van het strafmaximum alleszins gerechtvaardigd voor. Het banale beeld van den brand is hier werkelijk van pas.

In het oorspronkelijk ontwerp van den Code was de bedreigde straf een boete van 16—300 francs. M. BERLIER merkte echter op: „Le délit qu'on discute, toujours grave en soi, peut avoir quelquefois des résultats funestes, et la force militaire est essentiëllement, dans tout état bien constitué, l'auxiliaire de l'autorité civile; en élévant la peine, ce sera la société qu'on servira en environnant d'un plus grand respect les ordres de ses magistrats". [1]) Op deze gronden werd gevangenisstraf in het artikel opgenomen.

---

§ 2. „Bevelhebber".

Wat hebben wij nu te verstaan onder „*bevelhebber*" („der gewapende macht")?

Bij de behandeling van het Ontwerp-Gemeentewet, in de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Commissie van Rapporteurs, verklaarde de regeering [2]): „Door bevelhebbers van (de schutterij en) het krijgsvolk, kunnen niet wel anderen worden verstaan dan de hoogste aanwezige officieren, met het bevel op de plaats waar de hulp gevorderd wordt, belast [3]). De burgemeester is niet

---

1) CHAUVEAU et HÉLIE, III, blz. 421.

2) FRANCKEN, De Gemeentewet, blz. 368.

3) Bij de behandeling van art. 26 (27) van 't Wetboek van Strafvordering in 1836 meende men, met het oog op het vorderen van militairen bijstand, dat „de militaire verordeningen in verband zouden moeten worden gebragt met deze bepalingen, daar het anders b.v. niet mogelijk zoude zijn hulp van eene naburige stad of plaats te verkrijgen".

bevoegd, aan den provincialen kommandant het bevel te zenden, dan wanneer deze de in de gemeente aanwezige krijgsoverheid is".

Bij uitzondering zal natuurlijk ook een onderofficier bevelhebber in den aangegeven zin kunnen zijn.

Ons land nu is verdeeld in drie zoogenaamde Militaire Afdeelingen, ieder meer dan één provincie omvattende. De standplaatsen van de Bevelhebbers in deze afdeelingen (generaals) zijn respectievelijk Amsterdam, Utrecht en Breda. Onder „de hoogste krijgsoverheid, in eene provincie aanwezig", (zie art. 15[2] en 3 van de Instructie voor den Commissaris des Konings), zal dus wel moeten worden verstaan de Bevelhebber in de Militaire Afdeeling, waartoe die provincie behoort. Immers de plaatselijke en garnizoenscommandanten in de verschillende garnizoenen zijn, in deze kwaliteiten, niet aan elkaar ondergeschikt en een gemeenschappelijk hoogere militaire autoriteit in de provincie is er niet.

In de hoofdplaats eener provincie, waar geen bevelhebber zijn standplaats heeft, *kan* de aanvraag gericht worden aan den provincialen adjudant, al is deze dan ook niet „de hoogste krijgsoverheid" (zie het slot van § 7 van het Voorschrift Militairen Bijstand, Bijlage G).

In direct verband met art. 185 der Gemeentewet stonden de volgende instructies:

1° Instructie voor de Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen, art. 4, luidende:

„Hij heeft onder zijn bevel de plaatselijke en garnizoenskommandanten, de chefs van diensten en korpsen in de militaire afdeeling, zoo wat betreft de oefeningen, de kleeding en wapening, de inwendige en dagelijksche dienst, als ten aanzien van de administratie, de geneeskunde, plaatselijke

en garnizoensdienst, de algemeene politie, de handhaving der krijgstucht en *het verleenen van militairen bijstand*, overeenkomstig de bepalingen, daaromtrent vastgesteld, of nog vast te stellen."

2° Instructie voor de provinciale adjudanten in elke provincie, art. 5, luidende:

„Hij geeft, in het geval bij artikel 5 vermeld, dadelijk gevolg aan alle *aanvragen om militairen bijstand*, tot handhaving van de openbare rust als anderszins, die hem door den Commissaris des Konings, de Burgemeesters, of andere daartoe bevoegde autoriteiten en ambtenaren worden gedaan. Hij doet daarvan onverwijld rapport, zoowel aan den Minister van Oorlog als aan den bevelhebber in de militaire afdeeling".

De bedoelde instructies zijn in 1910 door andere vervangen; zie Recueil Militair 1910, blz. 1036 en 1041, (Bijlage H.)

Art. 15[3] van de Instructie voor den Commissaris des Konings zegt: „de bevelhebber, die op de plaats zelve met de dadelijke uitvoering zou worden belast"; dit moet dus zijn de Plaatselijke Commandant in de enkele plaatsen, waar deze tot de formatie behoort [1]), en voorts de Garnizoenscommandant, waar eerstgenoemde ontbreekt.

In de Instructie voor den Commissaris des Konings is dus met voldoende nauwkeurigheid aangegeven, tot welke personen de vordering om militairen bijstand moet worden gericht, waar het den Commissaris der Koningin betreft; voor den burgemeester zullen nu analoge bepalingen moeten worden toegepast, voor zoover de Gemeentewet het niet uitdrukkelijk anders zegt.

---

1 Amsterdam, 's-Gravenhage en Utrecht.

In het jaar 1888 (den 9den Mei), gaf de Commissaris des Konings in de provincie Groningen aan de burgemeesters zijner provincie te kennen, dat deze naar zijne meening niet *direct* troepen voor militairen bijstand uit andere dan hun eigen gemeenten mochten requireeren, doch dat dit over hem, Commissaris, behoorde te geschieden (Gemeentestem N° 1912). Deze aanschrijving berust, naar mijne meening, op geen enkel wettelijk voorschrift en is bovendien in strijd met art. 184 slot der Gemeentewet [1]).

Eenige moeielijkheid blijft nog bestaan voor een gemeente zonder vast garnizoen, als b.v. Hilversum. § 7 van het Voorschrift Militairen Bijstand voorziet in dit geval (zie Bijlage G). Hierbij is n.l. bepaald, dat de Bevelhebber in de Militaire Afdeeling aan den Commissaris van de Koningin *behoort te* verzoeken, om den burgemeesters van plaatsen zonder garnizoen op te dragen, eventueele aanvragen om militairen bijstand, zoo mogelijk, aan den Bevelhebber rechtstreeks te doen, wanneer het verleenen van militairen bijstand althans een landstreek of meerdere plaatsen geldt.

Men vergelijke ook § 6, voorlaatste alinea, van hetzelfde voorschrift (Bijlage G), waarin uitdrukkelijk op art. 184 slot der Gemeentewet gewezen wordt. De burgemeester van Hilversum kan dus militairen bijstand vragen uit Utrecht of Amersfoort, daarna uit Amsterdam.

Heeft Hilversum reeds militairen bijstand ontvangen en zijn ook, b.v. te Laren, troepen noodig voor het bedwingen van een oproerige beweging, dan zal men m. i. toch moeten aannemen, dat de burgemeester van Laren militaire

---

1) De Circulaire is ingetrokken bij Circulaire van 19 Maart 1889. (Gemeentestem N° 1956). Bestrijding ervan vindt men in Gemeentestem N° 1912 en Weekbl. Burgerl. Administratie N° 2037. Zie ook Gemeentestem N° 1915.

hulp uit Amersfoort, Utrecht of Amsterdam moet vorderen. Immers het „naastbij zijnde krijgsvolk" is wel te Hilversum, maar men moet aannemen, dat daar ter plaatse niet meer troepen zijn, dan voor een optreden uitsluitend in Hilversum vereischt worden.

Ligt in een gemeente tijdelijk eenige bezetting, dan zal de detachementscommandant, chef van de troepen, als de bevelhebber moeten worden beschouwd.

Een vraag om militairen bijstand kan m. i. niet geschieden aan den hoogst in rang zijnden der in de gemeente aanwezige officieren, als deze in militairen zin niet als bevelhebber kan worden beschouwd [1]).

In elk geval moet de militaire macht *gerequireerd* worden en mag zij niet op eigen initiatief maatregelen nemen, tenzij natuurlijk in buitengewone, niet precies te omschrijven gevallen.

De bepaling van artikel 19 van de Instructie voor de Plaatselijke Kommandanten en Plaats-Majoors, gearresteerd bij Besluit van Zijne Koninklijke Hoogheid van den 11den Januari 1815, Lett. B, N° 32; B. U., blz. 10—19 (zie Bijlage I), is dan ook als geheel verouderd te beschouwen.

Immers het is niet meer van onzen tijd, dat de plaatselijke c. q. garnizoenscommandant „de goede verstandhouding tusschen burgers en militairen moet trachten te bevorderen", waar de „militairen" niet meer *tegenover* de burgerij staan, maar er deel van uitmaken.

Artikel 186 der Gemeentewet doet vervallen het „concerteren" van dien commandant met den burgemeester,

---

1) In tegengestelden zin: Weekblad Burgerl. Administratie N° 2037.

„voor het nemen van gezamenlijke maatregelen van algemeene policie".

Op artikel 19 der Instructie beriep zich de Minister van Oorlog in het jaar 1846, naar aanleiding van opstootjes. die in September 1845 te 's Gravenhage hadden plaats gehad. Z. Exc. wees op de tegenstrijdigheid tusschen deze Instructie (art. 19), in verband met het Reglement op den Garnizoensdienst (artt. 244 en 250 [1]) en de Instructie voor de Gouverneurs, van 15 Dec. 1820 (art. 29), in verband met de Reglementen voor de steden. Hij stelde voor de bevoegdheid om maatregelen te nemen uitsluitend toe te kennen aan den plaatselijken commandant, die te beoordeelen zal hebben, of oproer aanwezig is, ook met het oog op de bescherming van buskruit-magazijnen, arsenalen, enz. Na sommatie door den Directeur van Politie, een der Wethouders of den Officier van Justitie, moet gewelddadig opgetreden worden, eerst met de bajonet, daarna, zoo noodig, met vuurwapenen. In plaatsen zonder garnizoen behoort hulp gevraagd te worden aan den commandant van een nabij gelegen garnizoen. Deze voldoet aan die aanvraag als hij kan; bij weigering heeft men zich tot den provincialen commandant te wenden. Een en ander vatte de Minister in een concept-voorschrift samen, dat hij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aanbood. Deze zond het ter kennisneming aan den Minister van Justitie.

---

1) Art. 244 geeft aan den plaatselijken commandant het uitsluitend recht, om, o.a. in geval van oproer, den generalen marsch (alarm) te doen slaan. Art. 250 machtigt hem al zoodanige maatregelen, in geval van oproer, te doen nemen als hij voor de rust en veiligheid noodig zal achten.

Eerst 10 Maart 1848 beantwoordt deze het schrijven. Hij acht het slaan van alarm in een stad in tijd van vrede een uitersten maatregel, waartoe eerst heel laat moet worden overgegaan. Hij wijst op het geheel verouderde karakter van de Instructie voor de Plaatselijke Commandanten van 11 Jan. 1815, die voorts, als zijnde antérieur aan de Grondwet van 24 Aug. 1815, van minder kracht moest zijn dan de stedelijke reglementen, die op de bedoelde grondwet gebaseerd zijn, en dus derogeeren aan de besluiten van den Souvereinen vorst. De Minister prijst onderling overleg tusschen de autoriteiten aan; ook de bescherming van militaire gebouwen moet in elk bizonder geval geregeld worden. In elk geval acht de Minister een algemeen voorschrift, zooals de Minister van Oorlog wil, niet wenschelijk. Op den voorgrond moet staan dat de militaire macht immer subsidiair behoort te ageeren.

---

§ 3. „Gewapende Macht."

Wat is te verstaan, onder de uitdrukking: „gewapende macht?"

Wij vinden verschillende termen: gewapende macht, de sterke arm, zee- en landmacht, krijgsmacht, krijgsvolk, militairen, leger en vloot enz. (Zie ook artikel 84 Wetboek van Strafrecht, waarin gezegd wordt, dat allen, die tot de gewapende macht behooren, als ambtenaren worden beschouwd.)

Tijdens de beraadslagingen over het Ontwerp-Wetboek van Strafvordering kwam, naar aanleiding van art. 26 (thans 27) ook de uitdrukking „gewapende magt" te sprake.

In het Ontwerp van 1828 (artikel 16) werd gesproken

van „main armée". Bij het onderzoek in de afdeelingen stelde de 3de afdeeling voor te gebruiken de woorden „*la force armée (de gewapende magt)*; de 6de afdeeling achtte de woorden „*main forte*" verkieselijk, omdat daaronder begrepen zijn „de gardes bourgeoises" en andere burgers, die geen deel uitmaken van de eigenlijk gezegde *force armée*.

De 2de afdeeling stelde voor *force armée*, de 5de *force publique*, de 4de *main forte* of *force publique*. De 6de afdeeling wilde in den hollandschen tekst lezen *de sterke hand* in plaats van *den gewapenden arm*.

In het Ontwerp-1829 stond *la force armée (de gewapende magt)*.

De 5de afdeeling achtte in 1829 *force publique* verkieselijk boven *force armée*, omdat de woorden *force publique* algemeener en derhalve meer omvattend waren. Deze nieuwe redactie werd dientengevolge aangenomen. (Zie Geschiedenis en beginselen der Nederlandsche Wetboeken, door Mr. I. C. Voorduin, VIde Dl., blz. 149.)

Artikel 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht [1]) geeft een definitie van „militairen", artikel 46 een opsomming van hen die geacht moeten worden in werkelijken dienst te zijn.

De Memorie van Toelichting zegt hieromtrent: „Over de vraag of een zeker korps enz. deel uitmaakt van 's Rijks Zee- of Landmacht, is nooit twijfel gerezen. Alleen ten aanzien van den rechtstoestand der Marechaussees zijn de gevoelens verdeeld geweest. De Hooge Raad heeft evenwel op onbetwistbare gronden beslist, dat het korps naar zijne tegenwoordige inrichting en krachtens de thans daarvoor geldende bepalingen, als behoorende tot de Landmacht, aan de militaire jurisdictie onderworpen is. Uitdrukkelijke

---

1) Wet van 27 April 1903, Stbl. 111.

wetsbepalingen dienaangaande zijn overbodig. Het is daarenboven niet wenschelijk ten aanzien van één enkel korps in het bizonder bij de wet te beslissen, dat het tot het leger behoort." (Zie Prof. VAN DER HOEVEN, Militair Straf- en Tuchtrecht, I, blz. 486.)

Personeel van de Landweer, dat ingevolge artikel 11 van de Landweerwet tot het houden van oefeningen onder de wapenen is, kan in dat tijdperk natuurlijk evenzeer tot het verleenen van militairen bijstand gerequireerd worden.

De Zeemacht wordt uitdrukkelijk genoemd in art. 2 van het Wetsontwerp 1904, (zie blz. 110). Hier wordt alleen de Commissaris der Koningin (niet de burgemeester) gemachtigd om een verzoek (niet een vordering) aan den Minister van Marine te richten om materieel (geen personeel) der Zeemacht beschikbaar te stellen.

Waar de Gemeentewet in artikel 184 en 185 spreekt van „krijgsvolk" moet hieronder natuurlijk verstaan worden personeel zoowel van de land- als van de zeemacht."

Omtrent de Mariniers zegt het Voorschrift Militairen Bijstand in artikel 1:

„Indien afdeelingen van de Landmacht tot het verleenen van bijstand moeten optreden in plaatsen, waar eventueel tot evenvermeld doel tevens personeel van het Korps Mariniers door den betrokken Directeur en Commandant der Marine werd of wordt beschikbaar gesteld, dan geldt hetgeen is voorgeschreven in artikel 14*b* van het Reglement van het Korps Mariniers, zooals dit is gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 17 Nov. 1908, N° 38 en welk artikel luidt als volgt:

„Treden de Mariniers op tot het handhaven van het openbaar gezag, dan geschiedt dit als regel naast, doch niet gezamenlijk met de Landmacht en blijven zij alsdan

onderworpen aan de rechtstreeksche bevelen van de autoriteiten der Marine.

Mocht in bijzondere gevallen zulk een optreden niet mogelijk of niet wenschelijk zijn, ter beoordeeling van de hoofden der Departementen van Marine en Oorlog en mocht derhalve gemeenschappelijk met de Landmacht moeten worden opgetreden, dan worden de Afdeelingen Mariniers geheel ter beschikking en onder de bevelen van de militaire autoriteiten der Landmacht gesteld" (R. M. 1909, blz. 44).

---

§ 4. „Wettige vordering."

Wat te verstaan onder *„wettige vordering"*? Een zoodanige die uitgaat van een daartoe bevoegd ambtenaar in de gevallen bij de wet genoemd en gedaan in den c.q. door de wet [1]) voorgeschreven vorm. Zoo wordt dus de burgemeester tot vordering van militairen bijstand bevoegd verklaard in artikel 184 der Gemeentewet, wanneer zich de daar genoemde feiten voordoen. Omtrent den vorm geeft artikel 185 der Gemeentewet slechts de bepaling, dat de vordering zooveel mogelijk schriftelijk moet worden gedaan.

In artikel 184 der Gemeentewet worden genoemd: „oproerige beweging, samenscholing of andere stoornis der openbare orde"; artikel 14 der Instructie voor den Commissaris des Konings spreekt van „onrust en oproer"; artikel 55 van het Wetboek van Militair Strafrecht noemt „oproerige beweging". Wij treffen dus verschillende uitdrukkingen aan voor hetzelfde begrip: opzettelijke versto-

---

1) In plaats van bij de wet kan het ook geschieden bij algemeenen maatregel van bestuur.

ring van den normalen toestand van het publiek verkeer.

Bij de behandeling in de Eerste Kamer der Staten Generaal van het artikel 55 van het Wetboek van Mil. Strafrecht werd in het Voorloopig Verslag opgemerkt, dat men de wijziging van de woorden „oproer of stoornis der openbare orde" zooals er aanvankelijk stond, in „oproerige beweging" overeenkomstig artikel 184 der Gemeentewet minder gelukkig achtte. [1]) Men achtte deze laatste woorden beperkter dan „stoornis der openbare orde" en eenigszins ruimer dan „oproer".

Is nu artikel 55 Wetb. v. Mil. Strafrecht toepasselijk, indien de Burgemeester op grond van „samenscholing of stoornis der openbare orde" de militaire macht heeft gerequireerd, daargelaten of er later misschien „oproer" of „oproerige beweging" uit kan ontstaan?

Op grond van dezen twijfel hadden sommige leden liever de woorden van art. 184 der Gemeentewet in art. 55 Wetb. v. Mil. Strafrecht gezien.

Men merkte op dat de Gemeentewet de „oproerige beweging", „de samenscholing" en de „andere stoornis der openbare orde" kennelijk niet als drie verschillende toestanden, maar als vormende één zelfde geval beschouwt, en de burgemeesters, in de praktijk, wanneer zij de hulp van militairen inroepen, evenmin onderscheid maken. Waar hier geen scherpe lijnen te trekken zijn, zal het voor den militairen rechter onoverkomelijke moeielijkheden opleveren, het onderscheid te maken.

De Regeering in haar antwoord verklaarde haar meening alsnog voor juist te houden.

„Oproer" is een species van het genus: „stoornis der

---

1) Art. 55 Wetb. v. Militair Strafrecht vindt men op blz. 75.

openbare orde". Dit laatste zonder meer kwam der Regeering als een al te ruim begrip voor; oproer echter als een te eng in verband met de te nemen hoogst ernstige maatregelen. Hierom koos de Regeering een middenweg, n.l. de woorden „oproerige beweging". De Regeering achtte art. 55 Wetboek van Militair Strafrecht *niet* toepasselijk indien de burgemeester in geval van samenscholing of (eenvoudige) stoornis der openbare orde de militaire macht heeft gerequireerd; dit geschiedt echter wanneer die stoornis het karakter heeft aangenomen van oproerige beweging of — a fortifiori natuurlijk — van oproer.

De Minister van Justitie achtte het wenschelijker, in overleg met zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken, de burgemeesters er op te wijzen, dat het geen onderscheid maken tusschen de drie toestanden (stoornis der openbare orde = nomen genericum, oproerige beweging en samenscholing = twee species daarvan) een groote onjuistheid is. De militaire rechter zal dus in elk bepaald geval moeten uitmaken of oproerige beweging al dan niet aanwezig is geweest bij de beoordeeling of art. 55 Wetb. Mil. Strafrecht moet worden toegepast op den bevelhebber, die militaire hulp geweigerd heeft.

Mij komt het voor dat hier de militaire rechter voor een hoogst moeielijke taak wordt gesteld, te meer waar de gevolgen zijner beslissing in dezen of genen zin zoo hoogst gewichtig zijn. Er zou eenigszins aan te gemoet gekomen kunnen worden, wanneer de burgemeester gehouden ware in zijn schriftelijke vordering tot militairen bijstand de reden voor het requireeren van troepen te zetten, b.v. „wegens oproerige beweging" of „wegens samenscholing".

Een afdoende regeling wordt hierdoor echter niet getroffen;

immers de waardeering van den ernst eener stoornis der openbare orde is zuiver subjectief.

Voorts zal de burgemeester dikwijls met den besten wil niet kunnen uitmaken wanneer en waar „de samenscholing of andere stoornis der openbare orde", in „oproerige beweging" overgaat.

Ten slotte de vraag: onder welke rubriek valt de „onrust" genoemd in artikel 15 van de Instructie van den Commissaris des Konings? Uit de redactie van het artikel blijkt, dat de orde gehandhaafd moet worden, die derhalve begint verstoord te worden. Ik zou dus onder „onrust" willen verstaan een zoodanigen geest onder de bevolking, waarvan elk oogenblik krachtig of systematisch verzet tegen de bestaande macht te wachten is. Er staat „onrust ontstaat", niet „ontstaan is".

Of de bedoelde gevallen aanwezig zijn, zal in hoogste instantie door de betrokken autoriteiten zelfstandig moeten worden beoordeeld en valt niet te reglementeeren.

Hoewel hier ondersteld wordt dat de bedoelde toestanden reeds *ingetreden* zijn, moet er m. i. toch ook onder worden begrepen het gevaar dat zij spoedig zullen intreden. Het zou toch van slecht beleid getuigen, wanneer de burgemeester, ingelicht omtrent den geest der bevolking, de plannen tot vernieling en brandstichting door haar gekoesterd, de voorbereidende maatregelen daartoe door haar genomen enz., met het vorderen der troepen zou wachten, totdat de in art. 184 Gemeentewet bedoelde toestanden werkelijk zijn ingetreden. Veelal zal het dan te laat zijn. Wel valt echter het vorderen tot gereedhouden (des noods zoo geheim mogelijk) te onderscheiden van militair vertoon en daadwerkelijk optreden.

De Memorie van Toelichting bij art. 184 der Gemeente-

wet spreekt ook van „verstoort of bedreigt" (Zie FRANCKEN, Gemeentewet blz. 367) terwijl hetzelfde gevoelen blijkt uit een Koninklijk Besluit van 24 Juli 1875 (Stbl. N° 140), waarbij een besluit van B. en W. der gemeente Maastricht wordt vernietigd. Immers in dit K. B. wordt gesproken van „handhaven der openbare orde" — evenals in § 2, Opschrift, I^e Afd., Titel III der Gemeentewet — en „voorkoming van stoornis" [1]).

Daarentegen verklaarde de Minister van Justitie in de Beantwoording van het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer op het Wetsontwerp tot vaststelling van het IVe Hoofdstuk der Staatsbegrooting 1883, dat naar zijne meening artikel 184 der Gemeentewet, alleen toepasselijk zou zijn als de openbare orde reeds *gestoord is* [2]).

In 1898 werd door den Minister van Justitie CORT VAN DER LINDEN een commissie benoemd, om advies te geven omtrent de maatregelen tot verbetering van het politiewezen, met name omtrent de wijze, waarop *met behoud van het stelsel der gemeentewet* en zonder dat eene bepaalde politiewet in het leven wordt geroepen, de rijkspolitie beter kan worden georganiseerd.

Deze Commissie van Advies stelde voor, het *gevaar van*

---

1) OPPENHEIM, Gemeenterecht II, blz. 307, Gemeentestem N° 1245 en N° 1315, W. B. A. N° 1366 en N° 1753.

2) GÉRARD zegt, in zijn aanteekeningen op artikel 259 van de C. P. Belge (ons artikel 357 Wetb. van Strafr.) „Pour qu'il ait lieu à l'application de notre article 259 il faut que la réquisition à laquelle l'officier ou sous-officier a refusé d'obéir soit légale, qu'elle émane d'une autorité compétente et qu'elle tende à agir; il ne suffirait pas que la force publique eût été requise, préventivement, en vue d'une nécessité éventuelle."

De laatste zinsnede is geheel in tegenspraak met de in bijlage L. geciteerde toelichting van de regeling volgens de Engelsche wet.

oproer uitdrukkelijk in artikel 184 der Gemeentewet op te nemen, wat ook mij wenschelijk voorkomt (zie blz. 81). (Vergelijk artikel 1 der Wet van 28 Mei 1899, Stbl. 128 — de Oorlogswet — waarin gesproken wordt van „oorlog of oorlogsgevaar").

Niet verdedigbaar echter is m. i. het requireeren van troepen voor militairen bijstand, zooals indertijd te 's Gravenhage geschiedde, n.l. voor patrouillegang op uitgebreide schaal te Scheveningen, tijdens de kermis aldaar, en des avonds aan de spoorwegstations te 's Hage. In het jaar 1847 deed zich dan ook een conflict voor. De Minister van Oorlog had, bij aanschrijving van 7 Oct. 1846, Afd. Personeel N° 3b, aan de militaire autoriteiten verboden, het beschikbaar stellen van militairen voor patrouillegang e. d. g. naar Scheveningen, Loosduinen, Rijswijk enz. en op die aanschrijving beriep zich de Plaatselijke Commandant te den Haag, toen hij aan den Directeur van Politie een detachement voor de Scheveningsche kermis weigerde te zijner beschikking te stellen. Wel zond hij enkele patrouilles, zonder verband met de politie, gedurende korten tijd over de kermis, waar echter geenerlei bijzondere wanorde of oproerigheid heerschte. B. en W. van 's Gravenhage beklaagden zich over deze weigering bij den Gouverneur van Zuid-Holland en deze wendde zich tot den Minister van Justitie. Zoowel de Gouverneur als de Minister van Justitie en ook de Procureur-Generaal bij het Gerechtshof Provinciaal in Zuid-Holland, wiens meening gevraagd was, stelden B. en W. van 's Gravenhage in het gelijk, zich o. m. beroepende op art. 7 van de Instructie voor de Directeuren van Politie in groote steden.

De Minister van Oorlog was van een ander gevoelen.

Hij schreef den slechten geest, de vele straffen en de desertie

bij het Regiment Grenadiers en Jagers, in de laatste jaren voorgekomen, voor een deel toe aan de zware diensten van patrouillegang, wachten enz. Moge dit wellicht waar geweest zijn, dan zou 't m. i. geen reden hebben mogen zijn, om de bedoelde diensten, indien 't werkelijk noodig ware, dat deze — en wel door militairen — verricht werden, niet te doen verrichten.

Maar de Minister van Oorlog had een krachtiger argument. Hij verklaarde gaarne detachementen te willen verstrekken, indien dit werkelijk noodig was, of vermoedelijk noodig zou zijn, dus in bepaalde gevallen, maar weigerde terecht de manschappen alleen uit sleur, *zonder dat er eenige reden was om onordelijkheden te verwachten*, voor dergelijke vermoeiende diensten telken jare beschikbaar te stellen.

De te geringe sterkte van de Haagsche politie, door B. en W. van 's Gravenhage als argument aangevoerd, kon zeker niet als reden gelden, om dan maar militairen te nemen, die op die wijze dus zuiver gemeentelijken politiedienst vervulden. [1])

De Minister van Justitie verwees onder meer naar de artt. 11 en 26 (nu 8° en 27) Wetb. v. Strafv. Hij meende dat „patrouilles moesten uitgaan, niet zoozeer om toe te zien of ontzag in te boezemen, maar om de uitspattingen te voorkomen, waartoe militairen van minderen rang zoo ligtelijk kunnen overslaan, die hen, om het wapen dat zij

---

1) Schrijver herinnert zich nog zeer goed dat nu ± 22 jaar geleden aan het station der Hollandsche Spoor te 's-Gravenhage *elken* Zondagavond uren lang een patrouille rondliep, uit militairen van de verschillende wapens samengesteld, terwijl ter plaatse dikwijls niet meer drukte heerschte dan aan een of andere spoorweghalte. In Rotterdam en Amsterdam, met dikwijls veel meer drukte, deed men het zonder patrouilles.

bij zich voeren, buitengewoon gevaarlijk maken. Gewone politie-beambten zijn niet in staat, ook niet geschikt om een beschonken militair in bewaring te nemen en het is dus m. i..... alleszins noodig, daar, waar vele militairen in vrijheid(!) gevonden worden, een militair toezicht te doen houden."

Art. 184 en 185 der Gemeentewet spreken van „het krijgsvolk", dat gevorderd kan worden, dus zonder aanduiding van sterkte en wapensoort. M. i. terecht.

De Commissie van Advies van 1898 merkte op dat bij vordering meermalen militairen worden beschikbaar gesteld, in kleineren getale en van een ander wapen dan is verlangd, hetgeen tengevolge kan hebben, dat de verstrekte macht tekort schiet voor het beoogde doel.

Zij stelde daarom voor aan het eerste lid van art. 185 toe te voegen de woorden: „en stellen zooveel mogelijk het gevraagd aantal manschappen van het verlangde wapen te zijner beschikking" (blz. 68 van het verslag).

Het ligt naar mijne meening thans volkomen buiten de bevoegdheid van den burgemeester om troepen van een bepaalde sterkte of wapensoort te verlangen en een wetswijziging in den aangegeven zin acht ik beslist verkeerd.

Waar het toch vrij algemeen bekend is, hoe weinig men in niet-militaire kringen van ons land op de hoogte is van het tactisch gebruik van troepen, kan men de burgerlijke autoriteiten een dergelijke bevoegdheid niet toekennen; de ondervinding heeft geleerd welke dwaze aanvragen om militairen bijstand dikwijls bij de bevelhebbers in de militaire afdeelingen inkomen. Zoo werden tijdens de stakingsonlusten te Amsterdam in 1911 infanteristen gerequireerd om voer-

tuigen te begeleiden, een handelwijze, die beslist moet worden afgekeurd.

„De infanterist is individueel niets waard, er gaat geenerlei suggestie van hem uit, die een menigte imponeeren kan; treedt hij individueel op, dan zal hij in den kortst mogelijken tijd ingesloten en ontwapend worden, want in het gedrang kan hij geen gebruik maken van zijn wapens. Infanterie als handlangster van de politie te gebruiken is dus een enorme tactische fout. Dit wapen kan alleen massaal gebruikt worden. Opgesteld in massa, in rustige houding, met het geweer bij den voet en de patronen in de tasschen terwijl de politie en de bereden wapens zwoegen te midden der menigte, maakt zij den indruk van een reservekracht, die eerst ingezet zal worden als de politiekracht te kort schiet. Zij vormt eene voortdurende moreele bedreiging met materieele vernietiging." (HASSELBACH, Vragen des Tijds 1908, blz. 342).

Later werd dan ook door den Plaatselijken Commandant te Amsterdam aan den Burgemeester in overweging gegeven, rijksveldwachters en bereden marechaussees te requireeren en met de bedoelde begeleiding te belasten, hetgeen geschiedde.

Het requireeren en bezigen van militairen voor diensten, waartoe zij door het wapen waartoe zij behooren, door hun aantal of door de uit naam van civiele autoriteiten verstrekte consignes minder geschikt zijn, zoodat hun vermogen niet tot zijn volle recht kan komen, is beslist schadelijk.

Als voorbeeld van minder gewenschte consignes vermeld ik de garnizoensorder door den plaatselijken commandant te Amsterdam op last van den Burgemeester, den 19den Juli 1911 uitgevaardigd, waarbij aan de militairen, die voertuigen begeleidden werd voorgeschreven, geen maat-

regelen van geweld te gebruiken, wanneer de voerman wordt lastig gevallen, doch zich naar den naastbijzijnden politiepost te begeven en dien te waarschuwen. Van de twee begeleidende soldaten moest één de politie gaan waarschuwen(!), de ander intusschen den voerman blijven bewaken. Daargelaten het meestal absoluut onmogelijke om dit bevel te kunnen opvolgen — immers een aanvallende bende zal den eersten soldaat niet kalm laten aftrekken om de politie te gaan waarschuwen en zelfs al kon dit, de overblijvende zal niet veel kunnen beschermen, waar hij alleen in geval van zelfverdediging zijn wapenen mag gebruiken — schijnt het mij toe dat dergelijke beperkende consignes op last van civiele autoriteiten gegeven niet wenschelijk zijn. [1])

---

§ 5. „Bevoegd burgerlijk gezag".

Wat hebben wij te verstaan onder het *„bevoegd burgerlijk gezag"*? De onderstaande autoriteiten:

1° De burgemeester of degeen die volgens artikel 77 der Gemeentewet aangewezen is om hem te vervangen (men vergelijke ook artikel 187 der Gemeentewet) en wel in de volgende gevallen:

a. Bij het handhaven der openbare orde, Art. 184—187 Gemeentewet. Geenszins deel ik professor OPPENHEIM's be-

---

1) Ik wensch er uitdrukkelijk de aandacht op te vestigen dat, waar ik handelingen van den Amsterdamschen Burgemeester ongunstig critiseer, dit alleen het bestaande stelsel der wet betreft, maar dat ik overigens de hoogste bewondering heb voor het beleid van den Heer ROËLL, die in verband met de bestaande wetten en voorschriften m. i. met de meeste energie en volkomen wettelijk optrad.

1) FRANKEN blz. 368.

zwaren (zie Gemeenterecht II blz. 333) tegen de laatste zinsnede van artikel 187 luidende: „Ingeval de Burgemeester, of die hem moet vervangen, buiten staat is te handelen kunnen de noodige voorschriften en bevelen door onzen Commissaris worden uitgevaardigd," waar hij meent, dat deze bepaling geen zin heeft, aangezien er toch altijd een burgemeester of diens plaatsvervanger zal zijn, welke kan optreden, in verband met art. 77 der Gemeentewet. Blijkens de Memorie van Beantwoording wilde de regeering niet, dat, wanneer de burgemeester „buiten staat is te handelen" de Commissaris des Konings dadelijk zou mogen ingrijpen" en gaf daarom de vermelde redactie [1]). Prof. OPPENHEIM zegt: Er is altijd een burgemeester. Dat is op zichzelf juist, maar toch kan ik mij het geval denken dat bij een oproer het geheele gemeentebestuur, de burgemeester incluis, door de muiters wordt gevangen gehouden of ten minste belet eenige orders te geven.

Mij dunkt, in dat geval kan men toch zeggen, dat de burgemeester of die hem moet vervangen, buiten staat is te handelen.

Dan het volgende, wat ik mij herinner dat werkelijk voorgekomen is.

In zeker dorp was, toen een oproerige beweging ontstond, de burgemeester met verlof, zijn plaatsvervanger, de oudste wethouder, een half suffe grijsaard van 86 jaar, volkomen onbekwaam tot handelen [1]). De andere wethouder was ernstig ziek. Feitelijk was er nu geen burgemeester, doch hoe moest de Commissaris der Koningin met deze omstan-

---

1) Te Zwaluwe werd in het jaar 1911 tot wethouder iemand van 80, te Vlijmen iemand van 90 en te Grafhorst iemand van 93 jaar benoemd.

digheid bekend zijn? Ik kan het mij niet anders denken, dan dat de burgemeester vóór zijn vertrek van de genoemde omstandigheden betreffende de wethouders in een particulier of wel in een vertrouwelijk-officieel schrijven bericht geeft.

Men had een uitweg kunnen vinden, door den oudsten wethouder mede voor „ongesteld" (art. 77[2]) te verklaren, waartegen de betrokkene in casu zich echter sterk verzette.

De Commissie van 1898 was van meening, dat de bevoegdheden van den burgemeester, bepaald in art. 184—186 der Gemeentewet, buiten de zorg der gemeentepolitie liggen; „de burgemeester wordt, waar hem die bevoegdheden worden gegeven, belast met een deel der taak, in beginsel behoorende tot de algemeene politie". (Verslag blz. 13).

Zij stelde daarom voor, art. 186 der Gemeentewet aan te vullen met een 3de alinea, luidende als volgt: „de in art. 184 en dit artikel verleende bevoegdheden worden, voor zooveel het belang der algemeene politie bij de toepassing dier artikelen betrokken is, door den burgemeester uitgeoefend onder de hoofdleiding van het door Ons aangewezen gezag der algemeene politie, zoodra dat gezag zich de zaak heeft aangetrokken. Bedoeld gezag is daartoe verplicht, zoodra de bewegingen in art. 184 bedoeld zich over meerdere gemeenten uitstrekken". (Verslag blz. 66, 67).

b. Bij het ten uitvoer leggen van quarantaine-maatregelen [art. 9 der Wet van 28 Maart 1877 (Stbl. N° 35)] en

c. Bij uitoefening van dwangmaatregelen tot afsluiting van besmette hoeven of weiden, ingevolge de Wet van 20 Juli 1870 (Stbl. N° 131) tot regeling van het veeartsenijkundig staatstoezicht en de veeartsenijkundige politie.

Of in het laatste geval militaire hulp behoort te worden aangevraagd, dan wel de bijstand van de Rijksveldwacht

in de eerste plaats behoort te worden ingeroepen, is een niet-uitgemaakte zaak.

In Juli 1911 althans heeft de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel op uitnoodiging van den Minister van Oorlog [1]), aan de Commissarissen der Koningin verzocht, den burgemeesters mede te deelen, dat ten behoeve van bewaking van wegens mond- en klauwzeer afgesloten hoeven, landerijen enz., slechts in de uiterste noodzakelijkheid van de hulp van militairen mag worden gebruik gemaakt en hun in overweging gegeven om, in geval door hen hulp ter dezer zake wordt verlangd, het advies in te winnen van den fungeerend directeur van politie, procureur-generaal van het gerechtshof, binnen wiens ressort de gemeente gelegen is.

In tegenstelling met deze opvatting heeft in April van hetzelfde jaar de fungeerende directeur van de Rijkspolltie te Amsterdam aan de burgemeesters in Noord-Holland en Utrecht medegedeeld dat aan aanvragen om rijksveldwachters voor bedoelde bewaking niet meer kon worden voldaan en de wenschelijkheid uitgesproken, dat voortaan. overeenkomstig art. 29 der Veeziektewet de hulp der militaire macht zou worden ingeroepen, opdat de rijksveldwacht haar eigenlijke taak zou kunnen hervatten.

Het staat volgens artikel 357 Wetb. v. Str. ter beoordeeling van den militairen commandant of de burgemeesters in deze zaak terecht of ten onrechte militaire hulp requireeren, m. a. w. hij moet de *wettigheid* der vordering beoordeelen. Verkeert hij in dwaling omtrent dit element van het strafbare feit, dan sluit dit de strafbaarheid te dien

---

1) Vergelijk ook de aanschrijving van den Minister van Oorlog van 23 Mei 1885 IIe Afd. Generale Staf N° 55 (K. B. van 30 April 1885 N° 36).

aanzien uit. Heeft weigering om militairen bijstand te verleenen plaatsgehad, dan zal de rechter moeten uitmaken of de vordering al dan niet wettig is geweest en of er reden is om aan te nemen dat de bevelhebber werkelijk omtrent de wettigheid in dwaling heeft verkeerd.

2° De Commissaris der Koningin of degeen die volgens art. 35 der Provinciale Wet aangewezen is, hem te vervangen. Er bestaat strijd tusschen de artikelen 184—187 der Gemeentewet en artikel 15 van de Instructie voor den Commissaris des Konings. Waar toch de Gemeentewet den burgemeester de bevoegdheid geeft krijgsvolk te requireeren bij oproer enz. in zijne gemeente, machtigt de Instructie den Commissaris der Koningin om hetzelfde te doen in zijn provincie. Maar een provincie bestaat uit een aantal gemeenten en uit niets meer!

Een soortgelijk vraagstuk maakte reeds een punt van geschil uit in het jaar 1845. In dat jaar toch (1 Oct.) schreef de toenmalige Gouverneur van de provincie Utrecht aan den Minister van Justitie dat art. 29 zijner Instructie hem leerde „dat aan hem in het bizonder is opgedragen de zorg dat de rust en goede orde in zijne provincie niet worden gestoord maar de veiligheid van personen en eigendommen gehandhaafd worden, ten welke einde aan hem de beschikking over de schutterij is toegekend en c.q. over de militaire magt."

De Gouverneur achtte dit artikel in strijd met art. 91 van het Reglement voor de Steden en art. 80 van het Reglement voor het Platteland. Hierbij wordt bepaald dat in één stad (Utrecht) het gemeente-bestuur moest optreden; in andere steden der provincie (behalve Amersfoort waar rijdende artillerie lag) moest militaire bijstand aan den Gouverneur worden aangevraagd.

De Gouverneur verwijst voorts naar een oude Fransche wet van 20 Juli 1791 en naar de wet van 10 Vendémiaire an IV titre 4 en artikel 4 van het Decreet van 12 Oct. 1790, waarbij de gemeente aansprakelijk wordt gesteld voor alle schade, uit hare nalatigheid voortvloeiende.

De Procureur-Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof te Utrecht, naar zijne meening omtrent de zaak gevraagd, gaf bij schrijven van 5 Oct. als zijn gevoelen te kennen, dat regeling dringend noodig was. Immers bij oproer e.d.g. kunnen 5 autoriteiten bijstand der gewapende macht vragen: de *Gouverneurs* (op grond hunner Instructie), de *Burgemeesters* (op grond der reglementen), de *Procureurs-Generaal* (o. m. op grond van het besluit houdende vereenvoudiging der Algemeene Politie van 19 Maart 1818 en 6 Juni 1849 Litt. S[2]), de *Officieren van Justitie* (op grond van het Wetb. v. Strafvordering) en de *Directeuren van Politie* (op grond van art. 7 van het Reglement voor de Directeuren van Politie in de groote steden, van 3 Nov. 1822 N° 23).

De Procureur-Generaal meent dat bij oproer in steden zonder garnizoen, de aanvraag om militaire hulp moet gedaan worden door de gemeentebesturen aan de officieren van justitie te Utrecht of te Amersfoort (de hoofdplaatsen der arrondissementen waar garnizoen lag).

De Minister van Justitie gaf (25 Oct. d.a.v.) als zijn gevoelen te kennen, dat de bewaring van rust en orde en de onmiddellijke stuiting van oproerige bewegingen hem voorkwam in de allereerste plaats aan de zorg te zijn opgedragen van het bestuur der stad of gemeente, waar zich die gevallen voordoen.

Hij verwijst voorts naar de Reglementen voor de Steden en voor het Platteland. Z.Exc. ontkende, dat eene algemeene regeling voor alle mogelijke gevallen te geven was,

doch meende dat men, door zich aan de bestaande wetten en voorschriften te houden, voldoende vastheid had. De steden hebben zich voor militairen bijstand successievelijk te wenden tot den Garnizoenscommandant, tot den Officier van het Arrondissement (als in de hoofdplaats van het Arrondissement garnizoen ligt) en dan tot den Gouveneur van de provincie; voor het platteland heeft men zich direct tot dezen laatsten te wenden.

Artikel 14[2] van het Koninklijk Besluit, houdende vaststelling eener Instructie voor den Commissaris des Konings in elke Provincie van 27 September 1850, St.bl. N° 62 zegt:

„Hij (de Commissaris des Konings) is bevoegd de voor de handhaving der openbare orde binnen de provincie noodige bevelen te geven aan de bevelhebbers van de in de provincie aanwezige maréchaussée (en schutterijen.)"

Hier is dus sprake van *onmiddellijke* en *directe* bevelen.

Artikel 15 der Instructie daarentegen zegt: „Hij is indien onrust of oproer ontstaat [1]) bevoegd, de in de provincie in bezetting liggende krijgsmagt ter handhaving der openbare orde op te vorderen."

Hier heeft men dus een meer *indirect* bevel n.l. „opvordering tot." „Des noods kan hij die opvordering ook doen aan den bevelhebber, die op de plaats zelve met de dadelijke uitvoering zou worden belast. In het laatste geval geeft hij echter hiervan aan de gemelde hoogste krijgsoverheid onverwijld kennis" (artikel 15[3]).

„De bevelhebbers der krijgsmagt zijn verplicht aan de bedoelde vordering te voldoen" (artikel 15[4]).

---

1) Vergelijk de redactie hier: „indien oproer..... ontstaat" met artikel 184 der Gemeentewet: „In geval van oproerige beweging" enz. Met „ontstaan" wordt vermoedelijk bedoeld: de allereerste periode van het oproer.

Welke bedoeling nu heeft artikel 153? Of men wil den Commissaris der Koningin geen mindere bevoegdheid geven dan den burgemeester, uit een oogpunt van prestige dus, òf men neemt aan het geval dat de burgemeester onwillig, bevreesd of niet in staat is de hulp der militaire macht in te roepen, òf het geschiedt spoedshalve in het geval dat de hoogste krijgsoverheid in de provincie (zie blz. 9) niet in de standplaats van den Commissaris der Koningin verblijf houdt en er te veel tijd zou verloren gaan met dezen vooraf in de zaak te kennen.

Hoe stelt men zich echter een zoodanig optreden van den Commissaris der Koningin voor? Wellicht aldus dat bij oproer in meerdere gemeenten de burgemeesters werkzaam blijven, maar de opperleiding bij den Commissaris der Koningin berust? Goed, maar dit staat nergens zoo voorgeschreven. Of kan de Commissaris der Koningin reeds handelend optreden als in één enkele gemeente de orde is verstoord?

Het geval van verstoring der orde in een provincie maar in geen enkele gemeente kan men zich toch bezwaarlijk voorstellen [1]).

Komt er conflict dan staat dunkt mij de burgemeester wiens bevoegdheid door eene *wet* wordt geregeld (terwijl hij verantwoordelijk is voor de openbare orde en geen ingrijpen mag dulden) sterker dan de Commissaris der Koningin wiens instructie bij *Koninklijk Besluit* geregeld is. Zie ook § 1 van het Voorschrift Militaire Bijstand en Art. 2 van het Wets-ontwerp van 16 Nov. 1904 (Bijl. F en G). Vermelding dient voorts dat waar de Commissaris

---

1) Of is hier wellicht gedacht aan een opstootje van vreemde arbeiders, b.v. bij een spoorwegaanleg?

der Koningin binnen de provincie rang heeft boven alle officieren van zee- en landmacht, voor zoover te dien aanzien geen uitzondering is bepaald (art. 17 der Instructie), geen dergelijke bepaling ten aanzien van den burgemeester bestaat.

De Commissie van '98 gaf als haar meening te kennen, dat als een oproer zich over verschillende gemeenten uitbreidde, het rijkspolitiegezag de regeling van de zaak behoorde in handen te nemen [1]).

De Commissie meende, dat de Gemeentewet in de artikelen 184—187 aan artt. 14 en 15 der Instructie van 1850 heeft gederogeerd [2]). Echter blijkt uit het Ontwerp van Wet van 1904 (zie bijlage F), dat men nog wel degelijk met de Instructie voor den Commissaris des Konings rekening houdt. Ook wordt hetzelfde nog bewezen door artikel 14[2] van de Wet van 23 Mei 1899, Stbl. 128. (Oorlogswet.)

M. i. terecht meent professor Oppenheim, dat het wenschelijk ware, de artikelen 14 en 15 der Instructie te doen vervallen, om aldus een betere en wel uitsluitend door de wet gegeven regeling te verkrijgen van de verhouding tusschen den burgemeester en den Commissaris der Koningin.

Ongetwijfeld valt toe te juichen dat de gemeentewet, in afwijking van de oude reglementen en van het ontwerp-De Kempenaer (zie Bijl. B) het handhaven der orde in eene gemeente aan één enkel persoon opdraagt. In de eerste plaats toch treedt, zoo ergens, dan hier de beteekenis van spoedig en beslist handelen op den voorgrond; voorts mochten geenerlei bezwaren in den weg gelegd worden aan de te geven bevelen. Wel werd er van sommige zijden bezwaar ge-

1) blz. 70 van het Verslag der Commissie.
2) „ 47 „ „ „ „ „

maakt tegen het regelen dezer aangelegenheid in de gemeentewet en wilde men liever een algemeene politiewet afwachten.

Dan wenschte de Commissie van 1898 een algemeene staatspolitie [1]).

In verband met het hiervoor uiteengezette omtrent de uitsluitende bevoegdheid van den burgemeester of commissaris der Koningin, lijkt mij evenzeer de bepaling van § 5 van het Voorschrift Militaire Bijstand, omtrent het optreden van een rijksveldwachter als vertegenwoordiger van het burgerlijk gezag (!) onjuist en ondoeltreffend. Immers deze ambtenaar ressorteert onder den procureur-generaal, niet onder de gemeentelijke of provinciale autoriteit.

Het vraagstuk of het nemen van maatregelen tot het bedwingen van plaatselijke oproeren tot de bevoegdheid van den burgemeester of van de ambtenaren, belast met het nasporen van strafbare feiten, behoort heeft vooral in vroeger jaren tot heel wat wrijving aanleiding gegeven.

---

1) Mr. H. J. Kist is van meening dat ook de gemeentelijke politie het recht moet hebben om militairen bijstand te vorderen.

„Aan de preventieve politie behoort voorts, evenals zulks thans reeds ten aanzien van de gerechtelijke het geval is, de bevoegdheid te worden verleend, thans bij Art. 184 aan den Burgemeester toegekend, om de hulp der gewapende macht in te roepen, en dat wel niet alleen in de gevallen in dat artikel genoemd, maar in alle gevallen, waarin het noodig mocht worden geacht, bepaaldelijk ter voorkoming van misdrijven en van verstoring der orde.

Die bevoegdheid zoude alleen aan de ambtenaren gegeven behoeven te worden, zulks onder verplichting daarvan onverwijld aan den hoogeren in rang kennis te geven.

Aan de beambten van politie zouden die bevoegdheid niet direct moeten worden toegekend. In geval van nood kunnen zij daartoe de tusschenkomst van een ambtenaar van politie inroepen." Handelingen Juristenvereening 1893 blz. 251.

Zoo deed zich in het jaar 1842 te Amsterdam het volgende geval voor:

Tijdens een onbeduidend opstootje had de Directeur (Hoofdcommissaris) van Politie te Amsterdam, op eigen gezag den Plaatselijken Commandant verzocht, om zijnerzijds maatregelen te nemen, ten einde zoo noodig militairen bijstand te kunnen verleenen. Deze had dit gedaan maar bovendien enkele detachementen naar de rumoerige buurt gezonden, die echter niets hadden uit te richten en dus spoedig terugkeerden naar de kazerne.

Het Stedelijk Bestuur, ontevreden over deze handeling, en van meening dat hierdoor juist onrust en wanorde werden in de hand gewerkt, deelde den Directeur van Politie mede, dat het zijn optreden in dezen ongewettigd achtte en afkeurde.

De Directeur verklaarde dat hij alleen „gereedhouden" van troepen verzocht had, doch beriep zich voorts op art. 7 van het Reglement voor de Directeuren van Politie in groote steden, van 3 Nov. 1822 N° 23, uitgebreid bij Koninklijk Besluit van 23 Maart 1836 N° 80, en verwees voorts naar art. 25 jcto art. 9 van den Code d'Instruction Criminelle, waarbij aan alle „Officiers de Police Judiciaire" het recht tot het inroepen van de gewapende macht werd toegekend en voorts naar het (tegenwoordige) art. 27. Wetboek van Strafvordering. Hiertegen grondde het Bestuur van Amsterdam zijn recht op art. 91 van het Reglement van het Bestuur der stad Amsterdam, gearresteerd bij Koninklijk Besluit van 4 Januari 1824 N° 110 en het Koninklijk Besluit van 31 Januari 1824, (zie bijlage A) betreffende het vragen en verleenen van militaire hulp.

De Directeur van Politie wendde zich tot zijn chef, den Procureur-Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof in Noord-

Holland, en deze tot den Minister van Justitie, om diens gevoelen te vragen, n.l. of het bedwingen van oproer behoort tot het ressort van de gewone of plaatselijke politie (Stedelijk Bestuur) of wel van de gerechtelijke of staatspolitie (Directeur van Politie).

De Minister deelde als zijn gevoelen mede dat de Directeur én als hoofd van de plaatselijke politie én van de gerechtelijke politie gerechtigd was militairen bijstand in te roepen, art. 17 van het Reglement voor den Directeur bevestigt dit. Het Stedelijk Bestuur mag hem in zijn functie niet hinderen of belemmeren. Zijn optreden is in het „algemeen belang" en dus is artikel 153 der Grondwet van 1840 hier van toepassing.

De Minister rekent onder de plaatselijke autoriteiten, genoemd in artikel 2 van het voorschrift van 31 Januari 1824 betreffende het aanvragen van militaire hulp, ook de Directeur van politie.

Alleen heeft het gemeente-bestuur het oppertoezicht. Terecht zegt de directeur dat verstoren van de openbare orde een misdrijf is en dus tot de competentie van den Directeur behoort.

De Procureur-Generaal is ongeveer van hetzelfde gevoelen. Hij verwijst nog naar art. 32 van een Arreté van 5 Brumaire an IX „qui détermine les fonctions des Commissaires Généraux" (dat zijn de Directeuren) „de Police". Zie Rondonneau II pag. 155, Fortuyn, Verzameling enz. II 136, en Bulletin des Lois N° 50, waarbij deze gemachtigd worden militairen bijstand in te roepen.

Ook de burgemeester van Amsterdam wendde zich tot zijn chef, den Gouverneur van Noord-Holland. De burgemeester achtte artt. 11 en 26 (nu 8[3] en [7] en 27) Wetboek van Strafvordering niet van toepassing voor het requireeren van

troepen in *massa* zooals geschied was en ontkende dat de Directeur van Politie een „plaatselijke autoriteit" was. Hij bestrijdt de meening dat het gemeentebestuur alleen oppertoezicht zou mogen uitoefenen en slechts ingrijpen als de Directeur verkeerd handelt. Hij meent dat slechts ééne autoriteit bevoegdheid tot vorderen van militairen bijstand heeft n.l. het Stedelijk Bestuur. De veelhoofdigheid hiervan acht hij geen bezwaar; desnoods kan de burgemeester het alleen doen. Wel behoort men het advies van den Garnizoens-Commandant en van den Directeur van Politie te vragen. Art. 91 juncto 81 van het Reglement voor de steden vergunt in dezen ook een preventief optreden.

En nu volgt het zonderlinge betoog dat B. en W. gewoonlijk veel vertrouwen bij de burgerij genieten en dat men hun vriendelijker en eerbiediger gezind is dan een Directeur, dien men „met een ander aspect dan hetwelke wezenlijke en algemeene genegenheid verwekt" beschouwt.

De Gouverneur van Noord-Holland gaf een vrij slappe meening. Hij erkende het recht van den Directeur van Politie doch achtte beter, dat deze er geen gebruik van maakte. Was het gemeentebestuur besluiteloos dan kon hij altijd de hulp van den Gouverneur of van den Provincialen Commandant inroepen.

Naar aanleiding van het schrijven van den burgemeester merkt de Procureur-Generaal nog op, dat de Directeur ook hoofd van de gerechtelijke politie is; dat de wet nergens verschil maakt tusschen requireeren in *massa* en van *enkele manschappen* (zeer juist!) Hij ontkent ook dat plaatselijke *autoriteiten* steeds = plaatselijke *besturen* is, zooals de burgemeester beweerde. Voorts wijst hij op de wenschelijkheid om het requireeren aan één persoon op te

dragen; meestentijds zal er geen tijd voor vergaderen overleggen en beraadslagen zijn. „Wanneer het volk in menigte verzameld is, baldadigheden pleegt, bedreigingen doet, is ieder oogenblik tijdsverlies eene vergrooting van het kwaad en het kwaad zelve te moeilijker te stuiten. Zij die beginnen met het voornemen om glazen in te slaan, zullen na een half uur ongestoord hebbende kunnen voortgaan, zich niet ontzien om te plunderen en brand te stichten." Dus moet de directeur de bevoegdheid hebben; immers de burgemeester zal niet altijd te vinden zijn (?) Hij acht een plaatselijk oproer geen zaak voor de stedelijke politie.

De zaak ging allereerst uit van de waardeering van het feit, vóórdat de competentie van den Directeur ter sprake kwam. De burgemeester sprak van onbeteekenende opstootjes, dadelijk bedwongen, de directeur van ernstige onrust, die het ernstigste kon doen verwachten blijkens bij hem ingekomen berichten.

Professor Oppenheim, bij wien ik mij in dezen gaarne aansluit, is in tegenstelling met de Commissie van Advies van 1898 (blz. 23 van het Verslag) van meening, dat oplossing van het gemeentelijk politiegezag in dat van het rijk niet wenschelijk is. De burgemeester, en hij alleen, zorge met behulp van de gemeentepolitie voor de handhaving der orde in eigen kring; het geldt hier toch in de eerste plaats plaatselijke belangen, plaatselijke stroomingen, waarover de burgemeester het best kan oordeelen. Militaire bijstand blijve het uiterste middel.

Draagt de wet nu uitsluitend den burgemeester het handhaven der orde op? Neen. Zooals de zaak thans geregeld is, kan het geval zich voordoen, dat bij een oproer,

b.v. in de gemeente Amsterdam, zoowel de Commissaris der Koningin in Noord-Holland, op grond van zijn Instructie, als de burgemeester der hoofdstad, op grond van de Gemeentewet, de noodige maatregelen nemen en krijgsvolk ontbieden tot onderdrukking van het oproer, al moge men dan ook aannemen. dat een handelen in dezen zin van den Commissaris der Koningin niet spoedig zal geschieden.

3° De Procureurs-Generaal, fungeerende Directeuren van Politie, ingevolge artikel 8^6 en 8^3 juncto artikel 27 van het Wetboek van Strafvordering; de praktijk van het strafproces brengt echter mede, dat de opsporing der strafbare feiten geschiedt door de Officieren van Justitie en dus vindt artikel 8^6, voor wat betreft de Procureurs-Generaal, geen toepassing [1]).

Als fungeerende Directeuren van Politie kunnen zij ingevolge artikel 8^3 juncto 27 Wetboek van Strafvordering de hulp der gewapende macht inroepen, doch uit den aard der zaak komt ook dit niet voor.

Immers de Directeuren van Politie zijn de ondergeschikten, de Procureurs-Generaal de meerderen van de Officieren van Justitie.

In het jaar 1849 richtte de Procureur-Generaal bij het Provinciaal Hof in Noord-Brabant een schrijven tot den Minister van Justitie, waarin hij er op wees, dat volgens art. 2 der Instructie voor H.H. Generaals Provinciale

---

1) Wel moeten door de Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen officieren, onderofficieren en korporaals van de landmacht ter beschikking van de fung. Directeuren van Politie worden gesteld, om dienst te doen als hulpmarechaussee's, wanneer dit in het belang van politie en justitie wenschelijk wordt geacht. (K. B. van 24 Febr. 1893 N° 36).

Kommandanten, behoorende bij Koninklijk Besluit van 25 Jan. 1841, litt. B. N° 244, de Gouverneur en Officieren van Justitie, wel militairen bijstand kunnen inroepen, de Procureurs-Generaal hier echter niet worden genoemd. Met het oog op art. 26 (27) Wetboek van Strafvordering achtte de Procureur-Generaal nadere regeling wenschelijk.

De Minister van Justitie gaf in zijn antwoord een verklaring van deze schijnbare onvolledigheid, die m. i. volkomen afdoende is.

Z.Exc. meende dat art. 26 (27) alleen betrekking heeft op de nasporing en vervolging van **gepleegde** *misdrijven*. Voorkoming van verstoring der openbare orde, rust en bescherming van personen en eigendommen behoort tot de competentie van den Gouverneur, hoofd der preventieve politie (zie art. 29 zijner instructie).

Men moet zich dus telkens afvragen of de maatregelen strekken tot voorkoming of beteugeling en beoordeelt daarna wie den militairen bijstand requireeren mag. Tot zoover de Minister.

Betreft het dus de feiten van oproer, wanorde, e.d.g. dan treedt het stedelijk c.q. provinciaal gezag op en requireert zoo noodig militaire hulp. Hier betreft het dus een zuiver mechanische handeling: het herstellen van den normalen staat van rust.

Maken één of meerdere personen zich schuldig aan samenscholing (art. 186) of aan eenig vermogensmisdrijf, dan kunnen de opsporingsambtenaren, wanneer zij verzet ondervinden bij het opsporen c.q. aanhouden van de overtreders, militairen bijstand inroepen. Hier geldt het echter een zuiver justitieele zaak.

Natuurlijk kunnen de beide gevallen onder zekere omstandigheden ineenvloeien en heeft men dan grensgevallen.

Ook tijdens de behandeling in de Staten Generaal, in het jaar 1836, van het Wetboek van Strafvordering kwam bij art. 26, het tegenwoordige art. 27, dit punt ter sprake. In een der afdeelingen merkte men op dat 't niet wenschelijk was in het art. 26 (27) den burgemeester eener stad, waar commissarissen van politie zijn, van het vorderen van de militaire macht uit te sluiten. (Dit toch was de interpretatie in verband met artikel 11 (84) Wetboek van Strafvordering). Aldus, meende men, zou de wet in strijd zijn met de reglementen van regeering.

De Regeering antwoordde: „Men heeft de bepaling van dit artikel niet kunnen beperken tot de burgemeesters der gemeenten *alwaar geen commissarissen van politie bestaan*, omdat de hoofden der plaatselijke besturen hier niet zijn aangeduid *tot opsporing des misdrijfs* maar als de *hoogste gezagvoerders binnen de gemeente*, hetgeen in geenen deele met de reglementen van regeering in tweestrijd is, terwijl in alle gevalle de wetgever de bevoegdheid heeft dit vermogen aan de burgemeesters toe te kennen".

4° De ambtenaren der in- en uitgaande rechten en accijnzen, ingevolge artikel 322 der Wet van 26 Augustus 1822. (Stbl. N° 38).

5° De ambtenaren bedoeld in artikelen $8^{2, 3, 4, 5, 6, 7}$ juncto art. 27, art. 96, 106 en 342^{2} van het Wetboek van Strafvordering. (De Procureurs-Generaal, fungeerende Directeuren van politie, zijn hierboven reeds besproken).

---

§ 6. Toepassing van Art. 357 Wetboek van Strafrecht.

Wanneer zal de bevelhebber der gewapende macht nu strafbaar zijn volgens artikel 357 van het Wetboek van

Strafrecht? De cardo quaestionis zit m.i. in de beteekenis en de bedoeling van het woord „aanwenden". (Zie punt 2 blz. 5).

Naar mijne opvatting is de bevelhebber strafschuldig wanneer hij geen enkel blijk geeft van zijn wil om de oproerige beweging te bestrijden. [1]) Ik laat hier de andere diensten die van de militaire macht gevorderd kunnen worden buiten beschouwing, zie punt 1[b] blz. 28, 1[c] blz. 28, punt 3 blz. 40, punt 4 blz. 42, punt 5 blz. 42; deze toonen echter duidelijk aan dat „aanwenden" niet gelijk te stellen is met „gewelddadig doen optreden." Daar toch geldt het meerendeels bewakings, afsluitings- en contrôle-diensten.

Het begrip „aanwenden" moet zeer ruim genomen worden; het wil mij zelfs toeschijnen dat onder zekere omstandigheden alleen militair vertoon reeds voldoende kan zijn om den bevelhebber niet onder artikel 357 te doen vallen.

Ook enkele schrijvers, zoowel militairen als juristen, zijn van meening, dat in zeer vele gevallen een gewelddadig optreden der militaire macht tot het herstellen van orde en rust niet noodig zal zijn. Zoo zegt b.v. Mr. G. VAN OOSTERWIJK: (Weekblad B. Adm. N° 955; 1887) „maar men bedenke dat, wanneer de militaire magt slechts tijdig en met kracht optreedt, meestal het gebruik der wapenen niet zal noodig wezen, want de volkshoop, daardoor geintimideerd, zal gewoonlijk uiteengaan." De kapitein der infanterie HASSELBACH zegt in aansluiting hiermede: (Vragen des Tijds, Febr. 1908, blz. 838):

„De ervaring leert, dat ingeval van troebelen de militaire

---

1) CHAUVEAU en HÉLIE zeggen (Code Pénal III blz. 418) dat om het delict van artikel 234 C. P. te vormen: „il faut encore qu'il soit prouvé qu'il a eu refus de concours, volonté de ne pas obtempérer à l'ordre, en un mot désobéissance".

macht zelden of nooit van hare wapens gebruik behoeft te maken".

Er zijn bovendien tal van andere middelen behalve houwen, steken, schieten en overhoop rijden, om een oproerige volksmenigte te bedwingen, vooral als men aan eenige materieele schade de voorkeur geeft boven verlies van menschenlevens.

Slechts wanneer de bevelhebber weigert of opzettelijk nalaat tot herstel der orde mede te werken, b.v. uit sympathie met de muiters, uit onwil om aan het civiel gezag te gehoorzamen, of om welke reden dan ook, is hij strafbaar volgens artikel 357 Wetboek van Strafrecht.

Artikel 357 kent alleen den doleuzen vorm; het culpooze misdrijf is nergens strafbaar gesteld. De bevelhebber, die dus zonder opzet, uit onachtzaamheid, de troepen niet „aanwendt", valt niet onder het artikel; wel zal hij misschien disciplinair gestraft kunnen worden. Art. 10 toch van het Reglement van krijgstugt voor het krijgsvolk te Lande zegt dat aan overtreding tegen de krijgstucht zich schuldig maakt „al wie, uit losheid of onachtzaamheid, verzuimt uit te voeren hetgeen waartoe hij gecommandeerd is....." Vgl. art. 99 Wetb. v. Mil. Strafrecht juncto art. 55 en art. 2[2] Wet op de Krijgstucht.

Artikel 357 Wetboek van Strafrecht spreekt van „weigeren of opzettelijk nalaten".

Noyon (III, blz. 209 van „het Wetboek van Strafrecht verklaard"), verstaat onder: „weigeren", uitdrukken van onwil, onder „opzettelijk nalaten", feitelijk toonen van onwil, en zegt voorts: „De uitdrukking „aanwenden" van artikel 357 omvat nu zoowel het uitvoeren van bevelen van den burgemeester, als het opkomen krachtens diens vordering".

Onder „opkomen" zal hier wel moeten worden verstaan: „zich met zijn troep in gevechtsvaardigen toestand ter onmiddellijke beschikking van het civiel gezag stellen". De bevelhebber, die zijn manschappen dus aan hun gewone bezigheden, excercitiën enz. laat en geenerlei bijzonderen maatregel neemt, maakt zich schuldig aan overtreding van artikel 357 Wetboek van Strafrecht, waarin het begrip onwil ligt opgesloten in de woorden „weigert" en "opzettelijk nalaat".

Het woord „opzettelijk" staat alleen voor „nalaat", niet voor „weigert". Naar de bedoeling van den wetgever beheerscht het woord „opzettelijk" al de elementen van het misdrijf, welke na dat woord in het artikel worden genoemd. Bij „nalaten" moet het opzet er dus op gericht zijn, dat de vordering wettig is. Hoe is het nu bij „weigeren"? In het algemeen laat de wetgever alleen dan het woord „opzettelijk" weg, wanneer het voor de aanwijzing der strafbare handeling gebruikte woord het opzet voldoende uitdrukt. Men mag nu, dunkt mij, aannemen, dat in het materieele feit: het „weigeren" het begrip opzet reeds ligt opgesloten en dus ook hier het opzet al de elementen van het feit omvat.

Mocht er sprake kunnen zijn van niet-opzettelijk weigeren, dan zal het artikel natuurlijk niet toepasselijk zijn.

Het strafbare feit is aanwezig van het oogenblik af, dat de bevelhebber der gewapende macht zich onthoudt van handelend optreden, nadat het bevel daartoe te zijner kennis is gekomen. De motieven, die hem hiertoe geleid hebben, zijn op het scheppen van het delict in het algemeen zonder invloed; meende de bevelhebber echter te goeder trouw, doch ten onrechte, dat de vordering niet wettig was, dan moet men aannemen dat hij niet straf-

baar is, als hij op dien grond heeft „geweigerd" of „opzettelijk nagelaten", (cf. blz. 29).

Ontvangt een bevelhebber gelijktijdig twee wettige vorderingen om militairen bijstand te verleenen, dan zal hij moeten trachten aan beide te voldoen; echter kan er voor hem in dat geval een conflict van rechtsplichten ontstaan. Dit geval van noodtoestand valt dan onder artikel 40 Wetboek van Strafrecht en de bevelhebber zal voor zich zelf moeten beoordeelen, wat hij doen zal.

Zou het achteraf blijken, dat de bevelhebber een zeer onbeteekenenden rechtsplicht heeft vervuld en daardoor een hoogst gewichtigen verzuimd, dan zal hij natuurlijk gestraft kunnen worden; b.v. bij een zeer onoordeelkundige indeeling van de sterkte zijner detachementen, welke ingevolge de aanschrijving van 1901 (zie blz. 78) aan hem is overgelaten. De beoordeeling of terecht een beroep is gedaan op art. 40 Wetboek van Strafrecht is aan den rechter overgelaten, om in verband daarmede den bevelhebber al dan niet straf op te leggen.

Aan overtreding van artikel 357 Wetboek van Strafrecht, of liever van artikel 234 Code Pénal maakte zich m. i. schuldig de Garnizoenscommandant te Groningen in het jaar 1848. De Commissaris van Politie aldaar had tijdens de kermis handen vol werks om de orde te handhaven bij een groot paardenspel en had derhalve een militaire wacht aangevraagd om bij het circus dienst te doen. Deze werd geweigerd omdat de Garnizoenscommandant het niet noodig achtte. (Bij andere tenten stonden wel wachten, doch deze hadden uitdrukkelijke consignes, bij het bewuste circus geenerlei diensten te verrichten). Een detachement, dat van de hoofdwacht toch uitrukte, moest op last van den Garnizoenscommandant weer inrukken, toen

het bleek dat het voor het bedoelde paardenspel bestemd was.

Daargelaten of de Commissaris van Politie grond had om militaire hulp te vragen [1]) had de Garnizoenscommandant dus in geen geval militairen bijstand mogen weigeren, welke meening ook gedeeld werd door den Procureur-Generaal, den Minister van Oorlog en dien van Justitie, op grond van het Koninklijk Besluit van 31 Jan. 1824, N° 83 § 2, waarin stond dat in zoodanige provinciën en gemeenten, waar geen marechaussée aanwezig is, de plaatselijke autoriteiten den Garnizoenscommandant tot het verleenen van militaire hulp zullen verzoeken, wanneer deze tot het bewaren van rust en goede orde of tot het stuiten en voorkomen van misdaden mocht noodig zijn en dat de Garnizoenscommandanten aan dergelijke verzoeken zullen moeten voldoen. (Reglementen voor de steden.) De Procureur-Generaal meende dat de plaatselijke autoriteit de sterkte van den verlangden troep moest aangeven. Meende de Garnizoenscommandant hieraan niet of niet geheel te kunnen voldoen, dan kon hij dit, *doch geheel voor zijn eigen verantwoording*, weigeren.

Het behoeft dunkt mij weinig betoog, dat het nimmer aan den militairen commandant ter beoordeeling staat of het doen optreden van troepen om billijke redenen geschiedt en of het al dan niet gerechtvaardigd is tegen de verzetplegers op te treden.

Bij den opstand van de mijnwerkers in Spanje, voor eenige jaren, waren de grieven der werkstakers zóó gegrond en bleven de mijn-eigenaars zóó halsstarrig op hun stuk

---

1) De wanorde was zoo erg „dat zelfs berooving van omslagdoeken enz. plaats vond"(!) Brief van den Procureur-Generaal van 4 Nov. 1848.

staan, dat ten slotte de commandeerende generaal verklaarde zijn troepen te zullen terugtrekken, wanneer de eigenaren niet te gemoet kwamen aan de rechtmatige verlangens van hunne onderhoorigen. [1])

M.i. heeft die generaal zeer onwettig gehandeld. Niet aan hem maar aan het civiele gezag was het, de gegrondheid van de grieven der mijnwerkers te beoordeelen.

Iets anders is natuurlijk het rapporteeren van en met klem wijzen op waargenomen misstanden; dit is zelfs plicht.

Ook CHAUVEAU en HÉLIE zeggen (III blz. 418): „En règle générale, la force publique est essentiellement obéissante, nul corps armé ne peut délibérer, et la loi du 14 Octobre 1791 dispose en conséquence que les citoyens et leurs chefs requis au nom de la loi, ne se permettront pas de juger si les réquisitions ont dû être faites; ils seront tenus de les exécuter provisoirement sans délibérations".

Het delict kan onder zekere omstandigheden een ernstiger karakter aannemen b.v. wanneer in het opzet besloten ligt de wil om eenigerlei misdaad of muiterij te begunstigen, (Art. 185 juncto art. 48 Wetboek van Strafrecht).

Ten slotte breng ik hier in herinnering het geval van den Franschen luitenant-kolonel de SAINT RÉMY, die, op grond van gemoedsbezwaren, weigerde zijn onderhebbende afdeeling te doen medewerken aan de uitvoering der gewelddadige maatregelen tegen de geestelijke vereenigingen.

De krijgsraad te Nantes veroordeelde hem tot de milde straf van één dag militaire hechtenis *(détention)*.

---

1) Militaire Spectator 1911 blz. 112.

HOOFDSTUK II.

Artikelen 184—187 der Gemeentewet.

---

§ 7. Geschiedenis.

De wet van 10 Juli 1791 en het keizerlijk decreet van 24 December 1811 buiten beschouwing latende, vinden wij reeds in de Reglementen van 1824 en 1825 aangegeven de bevoegdheid van den burgemeester tot het nemen van maatregelen om de orde te handhaven.

In het Reglement behoorende bij het Koninklijk Besluit van 4 Januari 1824 N° 40 (voor de steden), artikel 88, is deze taak opgedragen aan Burgemeester en Wethouders; in het Reglement behoorende bij het Koninklijk Besluit van 23 Juli 1825 N° 132 (voor het platteland), artikel 57, aan den Burgemeester alleen of aan hem mèt de Assessoren; zij hebben het bestuur over en het oppertoezicht op de gewone dagelijksche politie.

Art. 91 van het Reglement van 1824 (Bijv. tot het Staatsblad XI stuk 1 punt 1) draagt aan B. en W. op, te waken tegen alle oproerigheid en tegen alles wat de rust en de veiligheid kan verstoren; zij kunnen de schutterij, desnoods de militaire macht binnen de stad, opvorderen om hulp te verleenen, na overleg met den kommandeerenden officier.

Artikel 80 van het Reglement van 1825 geeft eene dergelijke bepaling. Het plaatselijk bestuur moest zich tot

het verkrijgen van militairen bijstand wenden tot den Gouverneur der Provincie en deze stelde dan met den meesten spoed gewapende macht ter beschikking. [Art. 29 van de Instructie voor de Gouverneurs en circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 October, N° 136, en van Justitie van 5 November, N° 16. Voorts bestond er een „Voorschrift tot het inroepen van militairen bijstand", vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 31 Januari 1824, N° 83. (Zie bijlage A.)]. Het ontwerp-gemeentewet van DE KEMPENAER van 1849 (zie Bijlage B), droeg het handhaven van rust en orde aan burgemeesters èn wethouders op (art. 115); het requireeren van troepen doet de burgemeester echter zelfstandig.

Bij de behandeling van het ontwerp-THORBECKE (onze Gemeentewet van 1851), die voor een groot deel overeenkwam met de Belgische *Loi communale* van 30 Maart 1836, kwamen bij de artikelen 184, 185 en 186 in de Tweede Kamer in hoofdzaak de volgende punten ter sprake:

In het oorspronkelijk wetsontwerp werd, voor wat betreft de waarschuwingen die moeten voorafgaan, verwezen naar de wet tot regeling en beperking van de uitoefening van het recht van vereeniging en vergadering. Men merkte op, dat deze wet er nog niet was en het derhalve wenschelijk was, er niet naar te verwijzen. De regeering gaf dit toe en liet de betreffende passage dus weg. De Minister constateerde, dat deze zaak dus niet wettelijk geregeld was, maar hoopte, „dat de burgemeesters er voorloopig ook geen behoefte aan zouden hebben". De regeering meende, dat het minder van belang was, een vaste *formule* voor de waarschuwingen te hebben, dan wel dat het vast stond, dat er steeds, vóór geweld werd gebruikt, behoorlijk ge-

waarschuwd *moest worden*. Overigens bestond de aanschrijving van den Minister van Oorlog van 7 April 1848, N° 21*a* (zie Bijlage C), die de zaak voor de *militairen* regelde.

Echter bestond er nog een wet van Franschen oorsprong, die omtrent de waarschuwingen bepaalde voorschriften gaf (zie Bijlage K). Thans is het Wetboek van Strafrecht de eenige wet, waarin het begrip: waarschuwing om uiteen te gaan, vermeld wordt, n.l. in artikel 186, waar gesproken wordt van „het derde door of van wege het bevoegd gezag gegeven bevel", om zich uit een samenscholing te verwijderen.

In een schrijven van October 1845 aan den Minister van Justitie, vroeg de Gouverneur in de provincie Utrecht inlichting omtrent het volgende: Bij een opstootje te Utrecht was een sommatie door den Officier van Justitie gedaan. Mocht een dergelijke sommatie door den Burgemeester, een der Wethouders of een Politie-ambtenaar gedaan, als voldoende worden beschouwd? De Minister antwoordde, dat er omtrent de sommatie niets wettelijks voorgeschreven is, maar verwijst naar artikel 100 en 213 Code Pénal.

De waarschuwing moet door de eerst aanwezige burgerlijke of militaire autoriteit „met achtbaarheid en luider stemme worden uitgesproken: dat men gehoorzaamheid aan de wet verschuldigd is, dat men gebruik gaat maken van de gewapende magt en dat de welgezinden zich op staanden voet verwijderen".

De Gouverneur verwees nog omtrent de sommatie naar art. 26 jcto 28 van het Decreet van 3 Augustus 1791, (blz. 126) waarbij aan een burger-ambtenaar het sommeeren werd

opgedragen. Maar men kon elke patrouille toch niet door een civiel-ambtenaar doen vergezellen?

Zie voorts aangaande het sommeeren het ontwerp-Gemeentewet—DE KEMPENAER, art. 116 (Bijlage B) en het ontwerp van wet van 1904, artikel 4 (Bijlage G).

Het voorschrift van 1848 werd o. a. gevolgd door de militaire macht tijdens het oproer te Amsterdam in 1886.

Blijft de vraag: Wie moet de *waarschuwingen* doen? Taalkundig interpreteerende zou men in art. 186 der Gemeentewet lezen: de burgemeester, doch de bedoeling zal ongetwijfeld zijn: de commandant-en-chef der troepen of een onderbevelhebber. LISMAN [1]) (blz. 207) acht één enkele waarschuwing voldoende en rekent over het geheel het geven van waarschuwingen niet bepaald noodig. Dat de wijze enz. van sommeeren niet voldoende geregeld is, bewijst o. m. het volgende:

Bij het opstootje op het Mariniersplein te Amsterdam (Juli 1911) had het detachement politie dat zoo goed als ingesloten was door de kwaadwilligen, de hulp ingeroepen van een afdeeling infanterie onder een luitenant, belast met het afzetten van handelsetablisementen in de nabijheid. De luitenant voldeed aan het verzoek. (Ik laat nu in het midden of aan deze aanvraag om hulp gevolg behoorde te worden gegeven). De brigadier, politie-commandant en de luitenant zagen in, daar de kwaadwilligen steeds driester optraden, dat gehandeld moest worden „waarop *op verzoek van den luitenant* de brigadier de voorgeschreven sommaties gaf, waarna de luitenant naar voren trad en tot driemaal toe sommeerde". Na de 2de sommatie werd geroepen:

---

1) I. Æ. A. LISMAN. Het wetsontwerp ter uitvoering van art. 187 der Grondwet. Ac. Pr. Leiden 1891.

„voor de derde en laatste maal". Op den luitenant werd met scherp geschoten, een salvo werd afgegeven; daarna weer een sommatie, thans *door den brigadier alleen*, vervolgens weer een salvo door de infanterie.

Hoogst gelukkig moet het voorzeker geacht worden dat hier zulk een overeenstemming bestond tusschen de vertegenwoordigers van het civiele en het militaire gezag, waar de wettelijke regeling zoo onvoldoende is.

Noch de vorm, noch het aantal van de waarschuwingen, noch de persoon die ze uitspreken moet, zijn wettelijk aangewezen.

Ter vergelijking moge dienen dat in de Belgische *Loi communale* omtrent de waarschuwing in art. 106 werd bepaald:

„Sur la sommation faite et trois fois répétée par le Bourgmestre, échevin ou par un commissaire de police, les perturbateurs seront tenus de se séparer et de rentrer dans l'ordre à peine d'être contraints par la force etc." (cf. Bivort ad art. 106.)

In België zijn dus, behalve de Burgemeester, de Wethouders en de Commissarissen van politie bevoegd en zijn sommatiën door een officier van de tusschenbeidekomende troepen niet geldig.

Bij art. 91 van het Reglement van 1824 was deze bevoegdheid niet aan den burgemeester, zooals in de Belgische wet en thans bij ons ook (?), *alleen* opgedragen, maar aan B. en W.; zoo ook in het Reglement van 1825, (art. 80) aan B. en Assessoren. (Zie o. m. P. Blussé. De ambtsverrichtingen den Burgemeester alleen opgedragen. Ac. Pr. Leiden 1862).

Een ander punt van debat was de vraag of een burgemeester bij oproer ook troepen buiten de gemeente mocht requireeren. De regeering antwoordde bevestigend.

Een derde vraag luidde: Wien wijst de wet als bevelhebber van het krijgsvolk aan? Alleen den hoogsten in rang van de in de gemeente aanwezige troepen of ook daarbuiten b.v. den Provincialen commandant? De regeering was van de eerste meening. (Cf. het Voorschrift Militairen Bijstand § 7. Bijlage G.).

---

§ 8. Toepassing.

Art. 184 geeft machtiging om de „hulp van het krijgsvolk te vorderen". Art. 186[2] spreekt van „maatregelen van geweld", dus van een vorm waarin die hulp kan bestaan.

Wanneer moet krijgsvolk worden gerequireerd? Een hoogst moeilijk punt!

Het is natuurlijk onmogelijk een vasten maatstaf te geven omtrent het tijdstip waarop militaire bijstand behoort te worden ingeroepen. Alles hangt af van plaats, tijd en omstandigheden, ligging en grootte der gemeente, geest der bevolking, voorafgegane gebeurtenissen, sterkte van de gemeente-politie, karakter van den burgemeester enz. enz. Moet men aan den eenen kant niet te spoedig tot het uiterste middel overgaan, aan den anderen kant kan een opstootje, dat niet in de kiem bedwongen wordt, het begin zijn van een oproer, zelfs van een omwenteling. Men denke aan Brussel (1830), Lissabon (1910). Zoo zegt ook kapitein Hasselbach, (Vragen des Tijds 1908, blz. 340): „Ook begrijpe men wel dat wanneer een gemeentebestuur (?) den militairen bijstand heeft ingeroepen, het feitelijk een beroep heeft gedaan op een hoogere macht. Het optreden van die macht is voor het gezag *beslissend*.

Daarom is m. i. aan het optreden van eene militaire

macht tot handhaving van de openbare orde als onafwijsbare eisch te stellen, dat zij van het begin af zóó krachtig zij, dat zij eerstens eerbied afdwingt en daardoor wanordelijkheden voorkomt en tweedens in staat zij eventueel verzet in de geboorte te smoren...

Het optreden van de gewapende macht onder „„buitengewone omstandigheden"" is scherp te onderscheiden in twee stadiën. Zoolang de politie tegen hare taak is opgewassen mag geen „„militaire bijstand"" worden ingeroepen. Om twee redenen:

Eerstens omdat de Burgemeester daardoor een beroep doet op eene hoogere macht n.l. de staatsmacht en dus zijn eigen macht voor een deel overdraagt op den vertegenwoordiger van het staatsgezag, den Commandeerenden Officier [1]).

Tweedens omdat de militaire bijstand principiëel iets anders is dan politiedienst."

Een circulaire van den Franschen Minister van Binnenlandsche Zaken aan de prefecten, van 27 Februari 1884, zegt iets dergelijks: „De gendarmerie is uitsluitend de openbare macht, waarvan gij U in gewone omstandigheden moet bedienen, om de orde te bewaren en de rust te handhaven, dit is haar taak, haar normale bestemming, het leger heeft een geheel andere; daarom moet gij alleen in de uiterste noodzakelijkheid uw toevlucht tot de troepen nemen en wanneer het u overtuigend blijkt, dat de gendarmerie van uw departement absoluut onmachtig is om haar taak te vervullen."

Ook in VAN EMDEN's Rechtspraak enz., Deel I, Aflevering 2, lezen wij op blz. 399:

---

1) Zooals verder zal blijken stem ik hiermede niet geheel in.

„Niettemin is het alleszins wenschelijk, dat het optreden van de militaire macht, dat wil zeggen van detachementen van het leger, niet behoorende tot het wapen der marechaussée, beperkt blijve tot gevallen van bepaalde en onvermijdelijke noodzakelijkheid" (Miss. Min. v. Oorlog en Just. 24 en 29 April 1890, Gemeentestem N° 2016).

Ik kan mij hier volkomen meê vereenigen en minder met het gevoelen van Mr. G. van Oosterwijk (W. B. A. 955—1867) waar hij een pleidooi houdt om vooral niet te laat militaire macht in te roepen, en zegt:

„Het eenige afdoende middel in zoodanige omstandigheden is, naar ik meen, juist dat, hetwelk artikel 184 Gemeentewet aan de hand geeft; het is de ontwikkeling van militaire magt, en wel in zoodanige sterkte en op zoodanige klemmende wijze, dat de volksmenigte dadelijk den indruk van hare mindere kracht daar tegenover ontvange". [1])

Inderdaad, inroepen van militairen bijstand moet zijn en blijven een „ultima ratio magistratuum municipalium" maar een ratio moet het toch altijd blijven. Men moet over het leger in elk geval als het laatste middel kunnen beschikken als alle andere middelen gefaald hebben en onjuist schijnt mij dan ook toe de meening van den heer Elout (Tijdspiegel, Juni 1911 blz. 108): „Immers een waarlijk goed georganiseerde, homogene politie van voldoende getalsterkte, overal aanwezig als rijksmacht, zou het gebruik van het leger voor de andere buitengewone omstandigheden (n.l. behalve oorlog en oorlogsgevaar) waarvan art. 115 van de Grondwet gewaagt en waaronder gemeenlijk binnenlandsche beroeringen worden begrepen, overbodig maken".

---

1) De Head-Constable van Liverpool requireerde op 14 Augustus 1911 de troepen „*with natural reluctance*".

Ook de kapitein G. C. A. Fabius [1]) meent dat eene goed georganiseerde politiemacht het in de meeste gevallen overbodig zal maken dat het leger wordt opgeroepen tot handhaving van de inwendige rust. Mocht dit overhoopt toch noodig zijn dan beveelt hij aan een plaatselijke en lichtingsgewijze mobilisatie, om zeer snel te kunnen beschikken over een voldoend sterke troepenmacht.

Behalve krijgsvolk kan de burgemeester nog rijksveldwachters vragen om de orde te handhaven, zooals onlangs te Amsterdam dan ook geschiedde. Dit personeel is meer gewoon zelfstandig op te treden dan soldaten, heeft vaste instructies en leent zich beter voor diensten als begeleiden van voertuigen e. d. g., (Zie bijlage D).

Worden marechaussee's gerequireerd, dan behoort dit personeel steeds te worden aangevraagd aan den betrokken Procureur-Generaal, fungeerend Directeur van 's Rijks politie.[2])

---

§ 9. „Oproerige Beweging."

Wat te verstaan onder „oproerige beweging enz."? Een definitie te geven van oproerige beweging acht ik vrijwel onmogelijk, in zooverre men scherpe grenzen wenscht met onrust, samenscholing en andere stoornis der openbare orde.

Dit laatste lijkt mij op zichzelf al slecht uitgedrukt. Immers bij de begrafenis van een hooggeplaatst persoon, bij een vuurwerk e. d. g. zal allicht een „samenscholing"

---

1) Vereeniging ter beoef. der Krijgswetenschap 1907—1908 Ie Afl. blz. 389.

2) Volgens art. 192 der Gemeentewet kunnen ook „ter handhaving der openbare orde ..... de inwoners der gemeente tijdelijk tot het doen van persoonlijke diensten worden opgeroepen".

plaats hebben, zonder dat er van „stoornis der openbare orde" sprake behoeft te zijn. [1])

Bij het instorten van een huis, bij een groot ongeluk kan „stoornis der openbare orde" plaats hebben; bij het verwachten van het bezoek van een buitenlandsch vorst heerscht „onrust" onder de menigte, zonder dat er in deze gevallen sprak zal zijn van „maatregelen van geweld."

Dr. Von Sarwey geeft de volgende bepaling: „Wenn der Vollziehung einer Anordnung von einer Mehrheit von Einzelnen namentlich in gröszeren, den Verkehr störenden, Ansammlungen passiver Widerstand entgegengesetzt wird oder wenn der passive Widerstand in den aktiven, in den direkten Angriff auf die Vollzugsorgane übergeht, oder überzugehen droht, musz auch die Reaktion dieser eine stärkere sein... Für diese Fälle ist derjenige Theil der Vollzugsorgane, welcher erfahrungsgemäsz in der Erfülling ihrer Dienstpflicht diesem gesteigerten Widerstand häufiger begegnet, mit Waffen versehen...." (*Verwaltungsrecht*, blz. 121).

---

1) Tovey, Martial Law and the Custom of War, or Military force and jurisdiction in troublous times" zegt op blz. 12:

„*A riot* is a tumultuous disturbance of the peace bij three or more persons, assembling together of their own authority, with an intent mutually to assist one another against any who oppose them, in the execution of some enterprise *of a private nature, and afterwards actually executing the same* in a violent and turbulent manner to the terror of the people. It is immaterial whether the act done be unlawful or not, but there must be an act. Doing the act in a manner calculated to inspire people with terror is punishable, wether it be lawful or unlawful, but when the object of the assembly is lawful, it requires far stronger evidence of the terror caused by the means used to induce a jury to return a verdict of guilty than if the object were unlawful".

Mij dunkt, wanneer in een gemeente tal van personen zich gelijktijdig of kort na elkaar hebben schuldig gemaakt aan de strafbare feiten, genoemd in artikel 179, 180, 181, 182, 184, 186, 187, 191, 204, 350, 354. 424, 428, 446 Wetb. van Strafrecht en het verzet een zoodanigen vorm aanneemt waarbij men veronderstellen moet, dat het voornemen bestaat om gezamenlijk metterdaad tegen het optreden van het bevoegd gezag in te gaan, dan zal men van oproerige beweging mogen spreken.

Ik wil hier aanhalen wat E. V. Foucart zegt in zijn „Eléments de Droit Public et Administr." III pag. 166:

„Il est impossible de rien préciser en semblable matière; tout doit dépendre des circonstances; il est tel hameau isolé du chef-lieu du gouvernement dans lequel dix hommes composeront un rassemblement véritablement dangereux, tandis qu'ils seraient à peine remarqués dans une ville populeuse; c'est donc là une question de fait, qui nous semble devoir être abandonné à l'appréciation de stribunaux."

De Belgische *Loi communale* spreekt van „émeute, attroupement hostile, atteinte grave portée à la paix publique."

Voor den Commissaris der Koningin zal het bijna nog moeilijker zijn om uit te maken of er „oproer of onrust" in zijn provincie heerscht, van dien aard om toepassing van art. 15 der Instructie te rechtvaardigen. Ook van hem geldt wat door den heer Van Raalte in de Tweede Kamer werd opgemerkt (Van der Hoeven, Militair Straf- en Tuchtrecht I 564):

„Is (de burgemeester) een vastberaden man, die niet spoedig zijn kalmte verliest en de gebeurtenissen weet te beheerschen, dan wacht hij met het inroepen der hulp van het krijgsvolk tot het laatste moment; maar is hij iemand

van zenuwachtigen aard, dan begint hij dadelijk den bijstand van het garnizoen te vorderen".

Art. 185[2] der Gemeentewet zegt dat de vordering „zoo mogelijk schriftelijk" moet worden gedaan, artikel 15[2] der Instructie schrijft het imperatief voor.

Het laatste komt mij voor noodzakelijk te zijn; zie ter vergelijking de regeling in Engeland in Bijl. L. en in Frankrijk in Bijl. K vermeld.

---

§ 10. „Alle bevelen".

Een gewichtig punt van bespreking vormen de woorden „*alle bevelen*" van artikel 186 der Gemeentewet.

PHILIPS, in zijn academisch proefschrift [1]) zegt op blz. 30 en 31: „Bij eene oppervlakkige beschouwing van art. 186 zou men hieruit lezen, dat de Burgemeester dus niet op het volk mag doen schieten vóór het doen dier waarschuwingen...., overigens is hij bevoegd alle bevelen te geven, de woorden zijn zoo duidelijk mogelijk, en het eenige dat verbazing kan wekken, is, dat een geval waarin alle wetten, de Grondwet incluis, zonder eenige voorafgaande formaliteit tijdelijk worden opgeheven, terloops wordt vermeld in een artikel van het derde hoofdstuk der Gemeentewet, handelende over het dagelijksch bestuur der gemeente". [2])

Toegevende dat de woorden duidelijk zijn, kan ik mij toch evenmin als Mr. PHILIPS vereenigen met een zoodanige

---

1) „Opmerkingen naar aanleiding van de Artt. 184—187 der Gemeentewet". Leiden 1894.

2) In de Instructie voor den Commissaris des Konings wordt de bevoegdheid om „alle bevelen" te geven gemist.

ruime interpretatie, waaruit blijken zou dat de Burgemeester alle wetten en verordeningen zou mogen op zij zetten, [1]) welke meening ook in het Voorloopig Verslag over het ontwerp-wet van 27 April 1890 bestreden werd. De Minister van Binnenlandsche Zaken in 1890 ging echter met die ruime interpretatie accoord. Mr. VAN HOUTEN, in het Sociaal Weekblad van 12 Juli 1890, bestreed deze opvatting en betoogde, dat „alle bevelen" betrekking heeft op een *geval*, niet op een *tijdperk* en uitsluitend op maatregelen tegen de rustverstoorders en oproerlingen, niet op den algemeenen rechtstoestand der gemeente. Hiervoor toch dient art. 187 der Gemeentewet, dat anders overbodig zou zijn.

Het best kan ik mij in dezen vereenigen met de opvatting van Mr. PHILIPS, die betoogt dat art. 186 der Gemeentewet niet de bevoegdheden van den Burgemeester tegenover de *burgers* regelt, maar de verhouding bepaalt tusschen de burgerlijke en *militaire autoriteiten*. Mij dunkt dat het verband met artikel 185, dat voorafgaat en met artikel 186[3], dat volgt aan artikel 186[1] deze beteekenis *moet* geven. Bij de andere lezingen had men niet de uitdrukking „bevelen geven," maar „maatregelen nemen" mogen verwachten.

Is mijne opvatting juist, dan had dus aan „alle bevelen" in artikel 186 liever moeten voorafgaan: „aan de bevelhebbers van de schutterij en van het krijgsvolk".

TEN BROECKE HOEKSTRA in zijn academisch proefschrift [2]) meent, dat onder de bevelen van art. 186 moeten worden

---

1) Een beroep op de woorden: „alle bevelen" van Art. 186 Gemeentewet waarmede men den beruchten verwekker van samenscholingen R. te 's-Hage in arrest stelde acht ik beslist onwettig en in strijd met art. 86 Wetb. v. Strafvordering.

2) „De politiemacht, den Burgemeester door de Gemeentewet opgedragen" Leiden 1873.

verstaan die, welke strekken moeten tot handhaving van de openbare orde, wat de toestand van het oogenblik vordert, om de gestoorde orde te doen herstellen. Dus b.v. om oploopen te weren, een baldadige menigte na vruchteloos gebleven waarschuwing uiteen te drijven, enz.

Tot hoever kunnen de „bevelen" zich nu uitstrekken? In Engeland, Italië, Frankrijk en Oostenrijk moet het burgerlijk gezag uitdrukkelijk autoriseeren tot het bezigen van wapen-geweld; in andere landen is het alleen gerechtigd de wettelijk aan het gebruik der wapenen voorafgaande waarschuwingen aan de muiters te doen of in zijn naam te laten doen en beslist het aldus indirect over het gebruik der wapenen.

In sommige buitenlandsche voorschriften is voorgeschreven, dat het civiel gezag betreffende de bepaling der krachten, die tot het voorgestelde doel noodig schijnen en de wijze van aanwending daarvan, wel inlichtingen en raadgevingen aan het militair gezag kan mededeelen, maar dat de bepaling er van aan het laatste blijft overgelaten.

De opvatting, dat de bevoegdheid van den burgemeester zóó ver gaat, om aan de militaire autoriteiten *alle* bevelen te mogen geven, komt mij hoogst ongewenscht voor. Bovendien is men aan hoogerhand blijkbaar overtuigd, dat er twijfel bestaat in hoeverre dat „*alle* bevelen geven" gaan mag.

Er werden ten minste achtereenvolgens enkele aanschrijvingen aangaande deze aangelegenheid ter kennisse van het leger en van de betrokken burger-autoriteiten gebracht, door de Ministers van Binnenlandsche Zaken, Justitie en Oorlog. Deze waren:

1° Eene aanschrijving van het Departement van Oorlog, II° Afd., N° 27, d.d. 20 Maart 1899 (Recueil Militair D. B. U., blz. 1816), luidende: „Ten slotte wordt hierbij in

herinnering gebracht, dat bij aanschrijving van den Minister van Justitie van 12 November 1855, N° 7 enz. (zie § 2 van het Voorschrift Militaire Bijstand, Bijlage G).

2° Eene aanschrijving van het Departement van Oorlog II° Afd. N° 57, dato 5 Januari 1901 aan de bevelhebbers in de Militaire afdeelingen, aan de burgemeesters ter kennis gezonden 27 Februari 1903, luidende:

„In het voorloopig verslag betreffende het I^ste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1901 komt in de slotalinea van § 6 het volgende voor:

„„Ten vorigen jare had in het Voorloopig Verslag en de Memorie van Antwoord betreffende Hoofdstuk V der Staatsbegrooting eene gedachtenwisseling plaats omtrent de bevoegdheid van den burgemeester in het geval voorzien bij artikel 184 der gemeentewet. Voorts werden bij de openbare beraadslaging nadere inlichtingen gevraagd omtrent de verhouding tusschen den burgemeester en de militaire macht bij rustverstoring. De Minister van Binnenlandsche Zaken antwoordde (Handelingen blz. 699) dat hij de gedane vragen onbeantwoord moest laten, omdat hij daarover geen overleg had kunnen plegen met zijn ambtgenooten van Justitie en van Oorlog.

Gevraagd was of de burgemeester in bedoeld geval al dan niet bevoegd is aan het militair gezag te verbieden of te gebieden over te gaan tot het gebruik van vuurwapenen of de blanke sabel, en of de militaire bevelhebber ter plaatse al of niet verplicht is dit verbod of gebod te gehoorzamen, onverschillig of hij het daarmede eens is of niet. Gaarne zou men thans bij de Memorie van Antwoord een duidelijk antwoord op deze vragen ontvangen.""

„Hierop werd in de Memorie van Antwoord door de Regeering geantwoord dat:

„„Ten aanzien van de vragen in de slotalinea dezer paragraaf gesteld n.l. of de burgemeester in het geval, voorzien bij art. 184 der Gemeentewet, al of niet bevoegd is aan het militair gezag te verbieden, of te gebieden, over te gaan tot het gebruik van vuurwapenen of de blanke sabel en of de militaire bevelhebber ter plaatse al of niet verplicht is dit gebod of verbod te gehoorzamen, onverschillig of hij het daarmede eens is of niet, kan het volgende worden medegedeeld:

Volgens artikel 186 van gezegde Wet is de burgemeester bevoegd alle bevelen te geven die hij ter handhaving der orde noodig acht, dus ook het bevel dat tot maatregelen van geweld mag worden overgegaan. De militaire commandant is alsdan verplicht aan die bevelen te gehoorzamen doch de wijze waarop dit geweld zal worden uitgeoefend, n.l. of van de vuurwapenenen dan wel van de blanke wapenen zal worden gebruik gemaakt, moet ter beoordeeling blijven van den Commandant der militaire macht, aan wien de uitoefening van dat geweld is opgedragen.

Het spreekt wel van zelf, dat zoodra een aanval op de militaire macht geschiedt en deze tot zelfverdediging moet handelen, maatregelen van geweld kunnen worden genomen, ook zonder dat daartoe van de burgerlijke autoriteiten bevelen zijn ontvangen"".

Het vorenstaande ter kennis van UHoogEdelGestrenge brengende, heb ik de eer U te verzoeken bij voorkomende gelegenheden dienovereenkomstig te doen handelen.

Ik maak van deze gelegenheid gebruik om er tevens uwe aandacht op te vestigen, dat, wanneer zonder *vooraf*" enz. Zie verder Voorschrift Militaire Bijstand § 3, aan welks laatste alinea ik zou willen toevoegen: met beroep voor

de burgerlijke autoriteit op den Minister van Oorlog of Marine".)

Ik wil hier reeds dadelijk verklaren dat de boven weergegeven beperking van „alle bevelen" mij de juiste lijkt, ja, dat ik zelfs nog iets verder zou willen gaan, zooals hieronder zal blijken.

Nu deed zich echter het geval voor, dat gedurende de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over artikel 53 (55) van het Ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht, door den afgevaardigde Mr. VAN RAALTE bij de toelichting van zijn amendement (zie VAN DER HOEVEN, Militair Straf- en Tuchtrecht, I, blz. 564) gezegd werd, ten opzichte van artt. 184—187 der Gemeentewet:

„De bedoeling dezer bepalingen — en daarop wensch ik den nadruk te leggen, — is dat ingeval de Burgemeester de hulp inroept van het garnizoen, of het naastbijzijnde garnizoen, de militaire macht staat onder de bevelen van den burgemeester. De militaire macht wordt in dat geval als het ware ondergeschikt aan het hoofd van het burgerlijk gezag in de gemeente.... of een Burgemeester vroeger of later tot een maatregel als hier bedoeld zal overgaan, hangt geheel af van het karakter van den Burgemeester."

De Minister van Justitie, de heer LOEFF, na gewezen te hebben op het verband tusschen artikel 55 Wetboek van Militair Strafrecht en artikel 184 en vlgd. Gemeentewet, merkte naar aanleiding van het gesprokene op, dat, als er iets onjuist mocht zijn, dit onjuiste dan in de betreffende artikelen der Gemeentewet gelegen is. „Immers, waar de burgemeester bevoegd is, om, voor het geval hij oproerige beweging of stoornis van de openbare orde aanwezig acht, maatregelen te nemen, daar kan het natuurlijk voorkomen dat hij die maatregelen te spoedig neemt,

dat hij ondoordacht, overspannen, of de zaak verkeerd inziende [1]), vroeger of anders optreedt dan de omstandigheden eischen. Maar is hij eenmaal opgetreden en is het krijgsvolk dientengevolge gerequireerd en aangewezen, dan is dat aangewezen deel ook gebonden aan zijn plicht om tegenover wie ook op te treden, dan is die plicht om zoo te zeggen losgemaakt van zijn oorsprong", enz.

Hier wordt dus de meening van den heer VAN RAALTE: de militaire macht absoluut ondergeschikt aan de burgerlijke, — bevestigd en versterkt.

Het zal dus nu kunnen voorkomen, dat de bevelvoerende officier staat voor de keus om op te volgen:

òf de Ministeriëele aanschrijvingen, hier boven aangehaald, waardoor hij een bevel van den burgemeester, gegrond op artikel 186 der Gemeentewet, niet nakomt;

òf het bevel des burgemeesters, waardoor hij aan de vroeger vermelde aanschrijvingen niet voldoet.

Kiest hij de eerste oplossing, dan loopt hij gevaar onder artikel 357 Wetboek van Strafrecht te vallen. Artikel 43[2] Wetboek van Strafrecht kan den officier hier echter wellicht helpen; immers hij kan er zich op beroepen, dat hij het onbevoegd gegeven ambtelijk bevel te goeder trouw als bevoegd gegeven beschouwde. Kiest hij de tweede wijze van gehoorzamen, dan valt hij onder artikel 10 van het Reglement van Krijgstucht voor het Krijgsvolk te Lande en wellicht onder artikel 95 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande (vgl. ook art. 73 en 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 1903).

---

1) Ik zou hieraan willen toevoegen: „of uit gebrek aan kennis van militaire zaken".

§ 11. Tegenstrijdige orders.

Een ander moeilijk geval zal zich voordoen, wanneer een Commandant van zijn militairen chef eenig direct en speciaal bevel ontvangt, dat in strijd is met de bevelen, hem door den burgemeester verstrekt. Hier staat men voor een dergelijk geval, als hiervoor genoemd: de betrokken officier staat er aan bloot, gestraft te worden ingevolge artikel 357 Wetboek van Strafrecht of ingevolge artikel 95 Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande.

Vermoedelijk zal men *hier* echter te doen hebben met een geval van noodtoestand, conflict van rechtsplichten en is derhalve artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk. Doch m. i. is het militaire bevel hier overwegend, ook op grond van art. 80 van het Crim. Wetb. v. h. Krijgsvolk te Lande. Voor het geval dat van militaire zijde twee opvolgende, met elkaar strijdige orders door verschillende meerderen worden gegeven, bepaalt het Reglement op den Inwendigen Dienst dat hij die de orders ontvangt, den laatsten lastgever bekend moet maken met de reeds ontvangen bevelen; deze beslist dan, welk bevel moet worden opgevolgd en ontheft den lasthebber van verdere verantwoordelijkheid.

Mr. Bool, op blz. 179 van zijn academisch proefschrift, [1]) wijst ook op de moeilijkheid waarin de officier onder deze verschillende orders kan verkeeren, waar hij zegt:

„Naast alinea 1 van artikel 185 der Gemeentewet, staat art. 27 Wetboek van Strafvordering, dat aan de ambtenaren met het nasporen van strafbare feiten belast, het recht

---

1) I. Bool, „De Politie, haar wezen en organisatie". Ac. Pr. Leiden 1887.

geeft in de uitoefening van hunne ambtsverrichtingen de hulp der gewapende macht onmiddelijk in te roepen.

Hierbij voegt zich als derde voorschrift van dien aard, art. 14 en 15 der Instructie voor 's Konings Commissarissen, welke dezen ambtenaren de bevoegdheid geven, de voor de handhaving der openbare orde binnen de provincie noodige bevelen aan de bevelhebbers der schutterijen te doen toekomen en bij onrust of oproer de krijgsmacht in de provincie tot hulpverleening op te vorderen". (Voorschrift Militairen Bijstand, § 6, 5e alinea, slot).

„In welk een onhoudbare positie verkeert de bevelhebber, die gelijktijdig van bovengenoemde autoriteiten bevelen ontvangt! Zijn instructie gelast hem, dadelijk gevolg te geven aan de aanvragen dier machten. Hoe zal hij moeten handelen, wanneer die bevelen tegenstrijdig zijn? Voorzien zijn deze gevallen in het geheel niet en toch kan de noodzakelijkheid hiervan niet ontkend worden".

Als een geval van Fransche jurisprudentie omtrent dit punt vermeldt Garçon in zijn „Code Pénal" I blz. 575, het geval van een kapitein der gendarmerie te Oran, die door een deurwaarder, later door den substituut van den Procureur-Generaal, gerequireerd was om een civiel vonnis te helpen uitvoeren, i. c. een particulier in het bezit te stellen van een terrein, dat een deel uitmaakte van het kamp van Mriserghin; tevens ontving die officier van zijn generaal bevel die order niet uit te voeren. Wegens niet voldoen aan de opdracht van het civiele gezag werd de officier veroordeeld tot 15 dagen gevangenisstraf. Later werd dit vonnis vernietigd wegens een gebrek in den vorm en onbevoegdheid des rechters.

In tegenstelling met Garçon acht ik het vonnis onjuist gewezen. Een beroep op het bevel van zijn chef had den

officier straffeloosheid behooren te verzekeren, hetzij op grond van noodtoestand, hetzij op grond van een artikel overeenkomstig ons art. 43[2] Wetb. van Strafrecht. Een zoodanig artikel nu kent de Code Pénal wel niet, doch artikel 327 komt er toch het meest mede overeen. (Vgl. ook artikel 190 C. P.)

---

§ 12. Eigen opvatting.

Naar mijn bescheiden meening behoort in verband met de gegeven beschouwingen artikel 186 der Gemeentewet in onderstaanden zin opgevat te worden:

De burgemeester vordert optreden van het krijgsvolk dat zonder deze vordering geen bevoegdheid heeft om op te treden [1]), een aanval op de troepen natuurlijk uitgesloten (vgl. art. 41 Wetboek van Strafrecht).

De burgemeester deelt daartoe aan den krijgsbevelhebber mede, waarin de afwijking van den normalen toestand bestaat, overwegende dat hij het niet mogelijk of nuttig acht met de hem ten dienste staande middelen (toespreken van het volk, handelend optreden van de gemeentelijke politie, uitvaardigen van bijzondere geboden en verboden enz). den toestand weder tot het gewone terug te brengen en hij dus tot een krachtiger werkend middel: het optreden van het

---

1) Ook in de Belgische Kamer werd bij de bespreking van artikel 105 der Loi Communale (ons artikel 184 der Gemeentewet) gevraagd of de militaire overheid bij oproer handelend mag optreden vóór militaire hulp is gevorderd. De Minister van Binnenl. Zaken antwoordde in overleg met zijn collega's van Oorlog en Justitie ontkennend (22 December 1857).

leger, een instrument dat alleen door deskundigen heilzaam gebruikt kan worden, zijn toevlucht moet nemen.

Anders is gebruik van krijgsvolk onverdedigbaar. Ook professor OPPENHEIM [1]) keurt het gewelddadig doen optreden van militairen, zoolang de gevallen genoemd in art. 184 en 186 der Gemeentewet niet aanwezig zijn, als onwettig af.

Zoo vermeldt hij dat tijdens de onlusten in het Gooi de militairen op last van den burgemeester handelend optraden, terwijl daarvoor niet de minste reden was, uitsluitend om te verhinderen dat een enkel stuk vee op de meent gebracht of de afsluiting verbroken werd, met het treurig gevolg, hetwelk dit noodeloos optreden met zich voerde. [2]) „Dit was eene grove fout, voor het plegen waarvan de burgemeester de zware verantwoordelijkheid had te dragen", zegt Prof. OPPENHEIM.

De burgemeester is hier in elk geval zijn bevoegdheid te buiten gegaan. Er was hier noch oproerige beweging noch samenscholing, noch andere stoornis der openbare orde (art. 184 jcto 186 Gemeentewet), noch ook was zoo iets te vreezen.

De Commissie van Rapporteurs (Handelingen der 1ste Kamer 190 3/4 blz. 146) was van meening dat niet de *rechtsgrond* [3]) maar de *omvang* van het geschil als maatstaf moet dienen of al dan niet krijgsvolk zal worden gerequireerd, wat m.i. juist is.

---

1) Gemeenterecht II blz. 309.

2) Het doodschieten van een boer.

3) „Ook eene privaatrechtelijke kwestie kan door bizondere omstandigheden den Burgemeester aanleiding geven, van de bevoegdheid hem bij Art. 184 Gem. Wet toegekend, gebruik te maken." — Min. van Binnenlandsche Zaken, Hand. 1e kamer 1903—1904 bl. 179. Zie voorts over deze kwestie Hand. 2e Kamer 1902—1903 blz. 1230 en LEON's Rechtspraak. Dl. I. Afl. 2, 2e Supplement, blz. 65.

De burgemeester deelt den commandant dus mede welk *doel* bereikt moet worden, voorts geeft hij hem alle inlichtingen en aanwijzingen, die hij meent dat den bevelhebber van nut kunnen zijn bij het bereiken van de hem opgedragen taak.

En verder behoort hij de zaak over te laten, even goed als hij bij het bedwingen van brand, waarbij hem wèl uitdrukkelijk het opperbevel is toegekend (artikel 189 der Gemeentewet), zich niet zal inlaten met de plaatsing der straalpijphouders, het aantal spuitgasten, het binnendringen in brandende woningen, de hoeveelheid te verspuiten water enz.

En wat de verantwoordelijkheid van den militairen commandant betreft, men mag toch zeker wel aannemen dat de man, die bekwaam en waardig is gekeurd om in tijd van oorlog over het leven van tientallen, ja wellicht honderden zijner landgenooten te beschikken, genoeg besef van plicht zal hebben om, bij het bedwingen van een oproer, met beleid te handelen en niet op nuttelooze wijze bloed te vergieten, al kent de wet hem nog zulk een ruime bevoegheid toe, (zie art. 55 Wetboek van Militair Strafrecht).

Lagere bevelhebbers krijgen bovendien geen zelfstandige commando's waarbij zij zonder instructie hebben te handelen.

Daarentegen acht ik het mogelijk dat, aannemende dat de militaire chef *verboden heeft om te vuren*, een lagere bevelhebber b.v. een kapitein *toch last* daartoe *geeft*, indien hij dit oogenblikkelijk noodig acht en de militaire chef niet *ter plaatse* zich bevindt. Een dergelijke pertinent verbod zal echter niet licht uitgevaardigd worden.

Alleen de hoogste in rang, *ter plaatse* aanwezig, kan beoordeelen of al dan niet geweld zal moeten worden gebruikt. Acht men deze autoriteit daartoe onbevoegd, dan

ware het onverantwoordelijk hem wanneer ook tot dat doel te gebruiken.

De Burgemeester, zelfs al ware hij bij uitzondering vakman, kan en mag niet bepalen wat gedaan zal moeten worden. [1])

Kan het niet omdat hij, vooral in een grootere gemeente, niet overal tegelijk kan zijn en bevindt hij zich in de voorste gelederen tegenover het oproer, dan loopt hij daar in den weg, zonder nut te stichten.

Mag het niet, omdat het niet wenschelijk is, dat hij zich onnoodig aan gevaar blootstelt en zijn eventueele bevelen verlammend en nadeelig op het optreden en den geest der troepen zullen werken.

Laat ik hier twee voorbeelden, het een van *te vroeg*, het ander van *te laat* handelen op last van den Burgemeester geven. *Ten eerste:*

---

1) Ter loops zij opgemerkt dat mij zeer juist toeschijnt wat de oud-minister Staal zegt in zijn beschouwing over het ontwerp-militiewet in de *Gids* van September 1911 met betrekking tot een onvoldoend sterk „blijvend gedeelte": „Het optreden van de militaire macht bij onlusten (ik laat nu daar het meegeven van een milicien als dubbelman aan een politie-agent of het bewaken van een enkelen post) kon inderdaad tot noodlottige gevolgen aanleiding geven, vooral indien hierbij over het hoofd wordt gezien het beginsel, *dat, eenmaal de militaire macht doende optreden, het een eisch is, dat dit geschiedt met verpletterende overmacht, waarbij geen twijfel over een succes mag en kan bestaan.* Het beschikken over „eenig" blijvend gedeelte kan juist aanleiding geven tot een optreden tengevolge waarvan het gezag in hooge mate gevaar loopt onberekenbare schade te lijden".

Mag men nu dit succes behalen in de waagschaal stellen door een burgemeester d.i. een daartoe in den regel onbekwaam persoon met de leiding en uitvoering van het bedwingen van onlusten te belasten?

In een straat is door muiters een barricade opgeworpen, van waarachter met steenen wordt gegooid, geschoten enz. Alle aanmaningen zijn vergeefsch en maken de zaak nog erger. De Burgemeester geeft last om te vuren, er vallen talrijke dooden en gewonden. Had men de zaak aan den militairen commandant overgelaten, dan had deze wellicht getracht de oproerlingen in den rug aan te vallen, bekend als hij moet zijn met het feit, dat het bewustzijn zich omtrokken te weten, zelfs door enkele manschappen, den vijand meestal op de vlucht doet gaan. Geen enkel schot had wellicht behoeven te worden gelost. [1])

Tweede voorbeeld:

Een peloton cavalerie is tegen den avond opgesteld aan den ingang van een straat, waar deze op een groot plein uitkomt. Oproerlingen naderen over het plein, in de richting der ruiterij, schietend, schreeuwend, vernielend. De pelotons-commandant wil chargeeren, de Burgemeester verbiedt het. Eensklaps worden de lantarens op het plein uitgedraaid en de bende stormt uit het donker in de richting der nog verlichte straat. De cavalerie, die niet ten aanval kan rijden, haar élan mist, wordt met zware verliezen in de straat teruggedreven.

Mijn meening in dezen wordt volkomen weergegeven door M. von Seydel, waar hij zegt: [2]) „Het is duidelijk, dat, met betrekking tot het optreden der militaire macht tegen

---

1) Tijdens het stakingsoproer te Liverpool op 15 Aug. 1911 werden door de troepen in het geheel 7 geweer- en 5 revolverschoten gedaan, om een oproerige en vijandelijk optredende menigte van enkele duizenden te bedwingen; overigens werd gewerkt door handige manoeuvres en rustig-imponeerend optreden.

2) In Van Schönberg's *Handbuch der Politischen Oekonomie*, 3e Band II, blz. 301.

samenscholingen, wettelijke waarborgen tegen misbruik slechts in zooverre kunnen gegeven worden, als de voorschriften betreffende het gebruik van militair geweld vastgesteld worden. Voor het optreden van de militaire macht daarentegen kunnen niet de regels van het recht, maar slechts die van het gevecht beslissen. En aldus ligt het in den aard der zaak, dat over de vraag, *of* de militaire macht te hulp geroepen moet worden, de „Polizeibehörde" (bij ons de Burgemeester of Commissaris der Koningin) „over de vraag *hoe* gehandeld moet worden, het militair gezag te beoordeelen heeft."

Mij dunkt dat de burgemeester, wanneer het blijkt dat de gemeentelijke politie de orde niet meer kan handhaven, of liever wanneer ernstig gevaar dreigt, dat dit het geval zal worden, den plaatselijken of garnizoens-commandant met deze omstandigheid in kennis behoort te stellen.

De burgemeester moet dan een *schriftelijke* opdracht uitgeven, waarin aan den militairen commandant de uitvoering van een bepaalde taak wordt opgedragen, b.v. in zekere wijken ruim genomen, of wel in de geheele gemeente de orde te herstellen, samenscholingen te beletten, bepaalde pleinen, straten of dergelijke te ontruimen, vijandelijkheden te beletten en wat de burgemeester verder noodig oordeelen mocht.

Het behoeft nauwelijks betoog dat de order ruim gesteld behoort te worden.

De uitvoering van deze taak behoort geheel te worden overgelaten aan den militairen bevelhebber; deze is de vakman, de technische leider, die door het ontvangen van zijn opdracht, vergunning verkrijgt, al die maatregelen van geweld toe te passen, welke hij noodig oordeelt.

Of hij maatregelen van geweld gebruiken zal en zoo ja

welke, moet aan hem worden overgelaten; alleen hij of zijn onderbevelhebber kan daarover beslissen.

De burgemeester heeft niet tot taak zich te midden der oproerige burgers te begeven; evenmin als de commissie van advies van 1898 stel ik mij heel veel voor van 's burgemeester's persoonlijke inmenging, tenzij het een eenvoudig oploopje betreft op een dorp.

Men moet bovendien in het oog houden dat het te hulp roepen van krijgsvolk een uiterste maatregel is, waartoe niet spoedig wordt overgegaan en niet eerder dan wanneer het verzet ernstige afmetingen heeft aangenomen. Is het eenmaal geschied, dan heeft het ver strekkende gevolgen, o.m. invoering van den toestand „tijd van oorlog" met al de ingrijpende gevolgen die daarmeê verbonden zijn, zooals deze in art. 18 der Grondwet en in de wet van 23 Mei 1899 Stbl. 128 vermeld zijn.

Art. 55 van het Wetboek van Militair Strafrecht zegt n.l.: „Zoodra aan een gedeelte der krijgsmacht op de door ons te bepalen wijze is bekend gemaakt, dat het door het militair gezag is aangewezen..... ter voldoening aan een vordering [1]) van het bevoegd gezag ingeval van oproerige beweging, wordt ten aanzien van dat gedeelte, totdat die taak is geëindigd, *tijd van oorlog* aanwezig geacht en worden, ten aanzien van datzelfde gedeelte, de personen, tegenover wie het geweld der wapenen wordt of kan worden aangewend, gelijkgesteld met den vijand".

Door zoo min mogelijk met de wijze waarop de orde hersteld wordt, zich in te laten, zal de Burgemeester in het algemeen belang handelen.

---

1) Hier is, m.i. te recht het woord „wettige" bij „vordering" achterwege gelaten. (Zie blz. 17 e.v.)

Ook de militaire commandant geeft bij manoeuvres e.d.g. aan zijn onderbevelhebbers algemeene opdrachten, te algemeener naarmate het personen van hoogeren rang geldt, doch laat de uitvoering aan de lagere chefs over, overtuigd als hij is, dat deze alleen in staat zijn de omstandigheden te beoordeelen, waarnaar zij handelen moeten.

Een ander nadeel is als b.v. de burgemeester in een grootere stad telkens, laat ons zeggen telefonisch bericht krijgt omtrent opstootjes in verschillende deelen der gemeente en nu voortdurend bevelen geeft aan den militairen commandant om hierheen en daarheen detachementen te zenden.

Het gevolg zal zijn een sterke versnippering van krachten en een verbreking, zoowel van tactische verbanden als van de eenhoofdige leiding, dat allernoodlottigste gevolgen na zich kan sleepen. Men leze b.v. welke listen tijdens de onlusten te Berlijn, in September 1910, door de oproerlingen werden gebruikt om kleinere detachementen in den val te lokken.

Brengt men troepen druppelsgewijze in den strijd dan begaat men een der ergste tactische fouten. „Is het zoover gekomen dat wapengeweld moet worden gebruikt dan is er maar één middel om den opstand te dempen en de revolutie te voorkomen; het leger moet als een lawine op de stad vallen." (Hasselbach, Vragen des Tijds 1908, blz. 339 en 340.

De burgemeester van Amsterdam zegt in zijn vroeger vermelde rede dat bij de beide salvo's op het Mariniersplein slechts één persoon gewond werd en voegt er aan toe: „een aanwijzing op wat voor voorzichtige wijze het vuur is afgegeven."

Ik kan deze meening niet deelen. Blijkens het verslag

had de geringe uitwerking van het vuur tot gevolg dat de kwaadwilligen riepen: „er wordt toch maar met losse flodders (patronen) geschoten" en dat het verzet en agressief optreden nog toenam. Een tweede salvo werd daardoor noodig.

Wel is het natuurlijk wenschelijk den militairen chefs alle mogelijke inlichtingen te geven en te doen geven, omtrent plaatselijke toestanden en gesteldheid, karakter der bevolking, haar wapens en hulpmiddelen enz.

In artikel 11 van het Wetsontwerp tot uitvoering van artikel 187 der Grondwet, ingediend bij Koninklijke Boodschap van 27 April 1890 (later ingetrokken [1]) stond facultatief dat de burgemeester met den krijgsbevelhebber *kan* overeenkomen dat deze laatste de noodige maatregelen neemt. De tegenwoordige wet bepaalt alleen dat het militair gezag overleg moet plegen *tijdens den Staat van Oorlog* bij het uitvaardigen van nieuwe politie-verordeningen enz. (zie artikel 10 der Wet van 2 Mei 1899).

Mr. Philips, in zijn academisch proefschrift (blz. 29) is mede van meening dan het aanbeveling zou verdienen, in die gevallen, waarin de ongeregeldheden, die door de gewapende macht moeten worden tegengegaan, niet van zoo ernstigen aard zijn, dat zij het noodzakelijk maken dat een gemeente in staat van beleg worde verklaard, de militaire autoriteit de handen vrij te laten.

Voor het spoedig dempen van een oproer schijnt hem een dergelijke regeling bevorderlijk, terwijl zij voor het

---

1) Dit wetsontwerp bevatte ook een hoofdstuk, het 2de, „Over den staat van vrede," dat later werd weggelaten. Zie hierover I. Æ. A. Lisman. Het wetsontwerp ter uitvoering van art. 187 der Grondwet.

prestige van de militaire macht wenschelijk zou zijn. Ik acht dit volkomen juist gezien.

In strijd met de meening van professor OPPENHEIM, die verklaart dat de burgemeester het recht heeft alle bevelen te geven omtrent het gebruik van de troepen en hun wijze van optreden [1]), (Gemeenterecht II, blz. 311, 312), is de uitlegging van de Ministeriëele aanschrijving van 1855 (zie Voorschrift Militairen Bijstand, § 2), die zegt, dat de Militaire Commandant te beoordeelen heeft de wijze, waarop het wapengeweld zal worden uitgeoefend (gebruik van vuur- of blanke wapenen, enz). Deze laatste meening, ook weergegeven in het Voorloopig Verslag over Hoofdstuk V der Staatsbegrooting 1900, is m.i. de juiste, dus: de opperste leiding bij den burgemeester, de wijze van uitvoering bij den Militairen Commandant [2]).

In 1901 is een nadere uitlegging van de zijde des Ministers gegeven van de aanschrijving van 1855, en hierin wordt weder uitdrukkelijk gezegd, dat bij verschil van gevoelen omtrent de sterkte van den troep tusschen den Commandant die te beschikken heeft over de gerequireerde afdeeling en den burgemeester, de *eindbeslissing* is bij de *militaire autoriteit*.

Ook GARÇON is dezelfde meening toegedaan, waar hij zegt op blz. 574 van zijn „Code Pénal", onder punt 7e:

„L'autorité civile n'a que le droit de réquérir la force

---

1) Ook het lid der Ie Kamer VAN LEEUWEN, de gewezen burgemeester der hoofdstad, is het in dezen met Prof. OPPENHEIM eens.

2) Hetzelfde beginsel treft men reeds aan in het 8ste stuk der „Verzameling van wetten voor het Koninkrijk Pruissen" van 20 Maart 1857. (Zie Militaire Spectator 1838).

publique. Le choix et l'exécution des mesures à prendre appartient exclusivement à l'autorité militaire dont la responsabilité à cet égard reste entière. Sans doute, il est souhaitable que ces mesures soient concertées entre les commandants de la force armée et les autorités civiles et le decret de 1891 le dit même expressément, *mais les chefs militaires n'ont aucun ordre à recevoir dans l'accomplissement de leur mission* [1]). L'article 234 ne serait pas applicable à un officier qui refuserait de prendre une mesure militaire qu'un préfet, un procureur-général ou un maire prétenderait lui imposer".

Natuurlijk ga ik hiermede, op grond van het bovenstaande, geheel accoord. Uiteenrukken van tactische verbanden is *schadelijk*, indeeling in te kleine troepjes, die, ieder afzonderlijk ageerende, het moeten afleggen tegen overmachtige muiters is *schadelijk*, ook voor moreel en prestige; gebruik van onnoodig groote krachten is *schadelijk*.

Hoe wil, hoe kan de burgemeester hier oordeelen en schatten?

De beschuldiging van den heer VAN LEEUWEN [2]) door Prof. OPPENHEIM in zijn overgroote waardeering van het burgemeesterlijk gezag op blz. 314 van zijn werk aangehaald: „in de groote steden laten de militaire autoriteiten zich wel aanleunen op het kompas van den burgemeester te zeilen", berust, zoo in het algemeen, op niets.

Onjuist acht ik voorts de meening van den heer VAN

1) Ik cursiveer. — CARNOT, Commentaire sur le C. P." II blz. 302 zegt:

„Le mot *d'ordres* n'était pas celui qui convenait, mais celui de *réquisition*, car les autorités *civiles* ne donnent pas d'ordres à la force publique; elles la *requièrent:* c'est au commandant de la force publique à donner *l'ordre* à ses subordonnés."

2) Handelingen Ie Kamer 1903/4, blz. 264.

LEEUWEN, waar hij zegt, dat „de burgerlijke autoriteit, meer moreel gezag moet hebben, dan waarover een dorpsburgemeester beschikt, om in zulke gevallen de baas te blijven." Daargelaten of een dorpsburgemeester steeds weinig, het hoofd van een groote stad veel moreel gezag heeft, geloof ik echter, dat de eerstgenoemde niet steeds de aangewezen man is, om bepaalde bevelen aan soms grootere troepenafdeelingen te geven, nóg minder dan de burgemeester van een grootere gemeente.

Volgens Prof. OPPENHEIM heeft de troep te gehoorzamen aan en te luisteren naar den burgemeester.

De commandant dus uitsluitend „bouche du maire" en niets meer?"

Neen, tenzij in den op blz. 73 vermelden zin opgevat.

Mr. LISMAN zegt in zijn dissertatie op blz. 206: „welke reden is er om te vermoeden, dat een burgemeester altijd zooveel zachtzinniger zal zijn dan de commandant? Is niet juist het omgekeerde even goed denkbaar, dat de burgemeester uit vrees of uit verontwaardiging zal bevelen vuur te geven, terwijl de commandant meent nog niet tot dat uiterste te behoeven over te gaan?" terwijl Mr. PHILIPS (blz 26) omtrent dit punt opmerkt: „Wat overigens de verhouding tusschen de burgerlijke en militaire autoriteiten betreft, zoo moet men wel aannemen, dat de militaire steeds ondergeschikt is aan de burgerlijke, al valt het te betwijfelen of die verhouding voor de meeste gevallen wel wenschelijk mag heeten." Dezen laatsten twijfel deel ik, — zoolang de staat van oorlog of van beleg niet is afgekondigd, — *niet*.

De militaire autoriteit behoort steeds, tijdens den staat van vrede, ondergeschikt te blijven aan de burgerlijke; aan dit beginsel mag onder geen voorwendsel getornd worden,

ERRATUM.

Blz. 81 reg. 4 v. bov. staat: artikel 185, moet zijn: artikel 184.

slechts mag het gezag van de civiele autoriteit zich niet uitstrekken tot het geven van bevelen van zuiver militairen aard.

Als nieuwe redactie van artikel 185 gemeentewet stel ik voor:

„Wanneer in eene gemeente zich stoornis van de openbare orde voordoet of dreigt voor te doen in die mate, dat de burgemeester de noodzakelijkheid van het optreden van troepen voorziet, is hij bevoegd daartoe krijgsvolk, in de eerste plaats dat hetwelk in de gemeente aanwezig is, te vorderen.

Voorts zou ik „alle bevelen" van art. 186 der Gemeentewet willen beperken en stel derhalve onderstaande redactie van dit artikel voor:

„In het in artikel 184 vermeld geval is de burgemeester bevoegd aan de in artikel 185 bedoelde bevelhebbers die algemeene opdrachten te geven, welke hij ter handhaving of tot herstel der orde noodig acht.

Deze opdrachten moeten schriftelijk [1] worden gegeven.

Hij is voorts verplicht die inlichtingen te verstrekken, welke tot een spoedig en met de minste schade bereiken van het beoogde doel kunnen bijdragen".

De vraag zou kunnen rijzen, wie moet de volledigheid dier inlichtingen beoordeelen? De burgemeester kan meenen dat hij voldoende ingelicht heeft en verdere vragen niet willen beantwoorden. M. i. is hier geen regeling mogelijk noch wenschelijk en moet de zaak aan de prudentie van de beide autoriteiten worden overgelaten.

---

1) Hiervoor zal ongetwijfeld altijd wel tijd te vinden zijn. Men kan b.v. gedrukte formulieren laten vervaardigen. Ook in Frankrijk is het geven van een schriftelijk bevel imperatief voorgeschreven.

Behalve de algemeene voorschriften van politie voor de inwoners, waarvan artikel 187 der Gemeentewet melding maakt, behoort de burgemeester de bevoegdheid te hebben, zekere maatregelen tegen bepaalde groepen personen, kwaadwilligen of verdachten, te kunnen nemen.

Zoo lijkt mij een zeer goede maatregel die, welke burgemeester RÖELL in Juli 1911 te Amsterdam nam, n.l. om van uit Kattenburg niemand stadwaarts te laten gaan, van wien met eenigen grond kon worden verwacht, dat hij tot ordeverstoring in andere gedeelten van de stad aanleiding zou kunnen geven en later, om alle groepjes stakers uiteen te doen gaan en te beletten, met werkwilligen in aanraking te doen komen (16 Juli).

Volgens zijn verklaring nam Burgemeester RÖELL deze maatregelen niet op grond van art. 187, maar van art. 186 der Gemeentewet en wel omdat hij meende: 1° dat het hier een taak van de preventieve politie gold en 2° omdat het hier geen *algemeene* voorschriften voor *de inwoners* betrof.

Ik zou liever jure constituendo het bestaande artikel 187 willen doen voorafgaan door een alinea:

„De burgemeester is voorts bevoegd tegen kwaadwilligen of tegen hen, die verdacht worden ongeregeldheden te willen plegen, voorbereiden of bevorderen, al die maatregelen te nemen, welke hij tot herstel of behoud der orde noodig acht".

De burgemeesterlijke macht behoort naar mijne meening beperkt te blijven tot het aangeven van het te bereiken doel [1]). De militaire commandant heeft te beoordeelen:

---

1) Een circulaire van den Commissaris des Konings in Zuid-Holland van 19 Juli 1852, „nopens het aanvragen van militairen bijstand tot handhaving of herstelling der openbare orde" zegt:

1° hoeveel troepen er gebruikt zullen worden, (zie blz. 24).

2° van welke wapensoort en waar (zie blz. 24).

3° of de wapens zullen gebruikt worden en zoo ja, hoelang, tegen wie en wanneer.

4° van welke wapens (geweer, karabijn, revolver, sabel, charge, artillerievuur) zal worden gebruik gemaakt.

Ik ben hier lijnrecht in tegenspraak met Professor Oppenheim (Gemeenterecht, blz. 312) en met de Commissie van Advies van 1898, welke in artikel 185 uitdrukkelijk wenschte bepaald te zien dat de burgemeester in hoogste instantie sterkte en soort der troepen moest bepalen[1]) (Verslag blz. 68).

Professor Oppenheim zegt: „Natuurlijk behoort de burgemeester voor een onbeteekenend opstootje niet een geheel garnizoen naar de gemeente te doen komen". Maar als hij het nu toch doet? De burgemeester redeneert wellicht: vele groote oproeren zijn met onbeteekenende opstootjes begonnen (Palingoproer).

Men vergelijke ook artikel 115 — slot van het ontwerp-Gemeentewet — De Kempenaer (Bijl. B). Voorts dient vast-

---

„Het is mij gebleken dat bij het doen van aanvragen van militairen bijstand, niet slechts het getal manschappen dat noodig werd geoordeeld vermeld was geworden, maar ook de samenstelling van het detachement en de rang of graad van hem, die daarover het bevel zou voeren. Het laatste behoort intusschen te worden overgelaten aan het militair gezag". (Luttenberg, Chr. verz. 1852 pag. 394).

1) „Ist die militärische Aktion einmal eingeleitet, so steht die weitere Leitung dem militärischen Oberbefehlshaber zu. Letzterer hat auch allein darüber zu entscheiden, ob und in welcher Art zur Anwendung der Waffen geschritten werden soll. Die requirierende Civilbehörde musz Gegenstand und Zweck, für den die militärische Hülfe verlangt wird, so genau bezeichnen, dasz die Anordnungen seitens des Militärs mit Sicherheit getroffen werden können." (G. Meijer, *Lehrbuch des Deutschen Verwaltungsrechtes*, II² blz. 56).

gesteld te worden uit welk garnizoen (met name genoemd) de burgemeester troepen kan ontbieden, wanneer de gemeente zelf geen militaire bezetting heeft. Dan valt nog rekening te houden met de omstandigheid dat zich binnen de gemeente, rijks- en provinciale gebouwen en instellingen voorts consulaatsgebouwen e. d. g. kunnen bevinden, ook rijks-materieel, munitie enz.

De militaire autoriteit in elke gemeente behoort hier omtrent bepaalde instructies te hebben, waarmede de burgemeester in kennis moet zijn gesteld. Van de bescherming der bedoelde gebouwen enz. mag natuurlijk niet geheel afgezien worden daar zij dikwijls een hooger belang vertegenwoordigen dan dat hetwelk in de gemeente moet worden beschermd. Troepen, tot dit doel uitgetrokken, tellen dus niet mede voor het bedwingen van plaatselijke oproeren enz. als dit uitdrukkelijk bepaald is.

Een enkel woord nog over de vraag wie de wettigheid der vordering behoort te beoordeelen. M.i. *niet* de militaire commandant zooals uit het tegenwoordige artikel 357 Wetboek van Strafrecht valt af te leiden, [1]) (zie ook blz. 44 e. v.) Hij heeft alleen te maken met de vordering door den bevoegden burgerlijken ambtenaar schriftelijk aan hem te doen, meer niet. Hoewel het punt niet ter sprake kwam, schijnt men bij de redactie van artikel 55 van het Wetboek van Militair Strafrecht van hetzelfde beginsel te zijn uitgegaan.

Trouwens het zal in de praktijk in verreweg de meeste gevallen voor een militairen bevelhebber beslist onmoge-

---

1) .... „*le commandant, l'officier, le sous-officier qui reçoit* la réquisition a le droit d'examiner si elle est *légale*". CARNOT, Commentaire II, blz. 303, 304.

lijk zijn over de al of niet wettigheid eener vordering te oordeelen, vooral als het geldt *dreigende* oproerige bewegingen. En als nu de militaire commandant te goeder trouw meent, dat er geen oproer aanwezig is en de burgemeester wel? In verband hiermede zou ik artikel 357 van het Wetboek van Strafrecht aldus geredigeerd wenschen te zien.

„De bevelhebber der gewapende macht die opzettelijk nalaat of weigert op de vordering van het bevoegd burgerlijk gezag door middel van de te zijner beschikking staande macht — behoudens zijne algemeene of bijzondere bevelen of instructies — aan de hem verstrekte opdracht te voldoen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren."

---

§ 13. Delegatie van macht.

Ten slotte wil ik nog even de vraag bespreken in hoeverre de burgemeester het recht heeft de hem in artikel 186 der Gemeentewet verleende bevoegdheid tot het geven van „alle bevelen", die hij tot handhaving der orde noodig acht, aan andere personen over te dragen. Ook hierover bestaat geen eenstemmigheid.

Een arrest van den Hoogen Raad van 3 Mei 1897, Weekbl. van het Recht N° 6967 bepaalt dat bij het uiteendrijven van samenscholingen het bevel tot uiteengaan niet uitsluitend door den burgemeester behoeft te worden gegeven terwijl bij aanschrijving van 9 Febr. 1899, N° 220, Afd. B.B. door den toenmalige Minister van Binnenlandsche Zaken aan den Commissaris der Koningin in de Provincie Zuid-Holland werd bericht „dat de Burgemeester de civiele autoriteit behoort te zijn, die in onmiddelijke betrekking

blijft met den commandant der troepen. Ook mogen militairen in geen geval onder het bevel van politie-ambtenaren geplaatst worden."

(Zie ook Voorschrift Militairen Bijstand § 2 Bijlage G).

Naar mijne meening zijn artikel 184—187 der Gemeentewet zeer stellig: alleen de burgemeester of loco-burgemeester mag militairen bijstand [1]) vorderen; overigens geen enkele autoriteit in de gemeente, tenzij dan natuurlijk op last van den burgemeester. Door schriftelijke vordering inperatief voor te schrijven kan men de zaak geheel zuiver stellen.

Toch komt het voor dat, hoewel het de burgemeester is die de vordering tot militairen bijstand in het algemeen deed, hij, nadat daaraan voldaan is, zijn bevoegdheid verder delegeert aan lagere autoriteiten in de gemeente, voor zoover het betreft de regeling van de wijze, waarop die bijstand wordt verleend.

Zoo deed zich tijdens de stakingsonlusten te Amsterdam in de maand Juni 1911 het volgende geval voor [2]).

Op 8 Juli werden door den Hoofdcommissaris van Politie te Amsterdam 24 infanteristen met het noodige kader *gerequireerd* voor patrouillegang op de Prins Hendrikkade; zij moesten ter beschikking van een der commissarissen van politie worden gesteld.

De militaire autoriteit *vroeg* of een luitenant als commandant daarbij noodig was, wat door den hoofdcommis-

---

1) Het woord „bijstand" moet hier worden opgevat als „troepen tot bijstand".

2) Zie de rede van burgemeester Roëll in den Amsterdamschen gemeenteraad. Bijlage B. bij de Memorie van antwoord, Staatsbegrooting van het dienstjaar 1911, ingez. bij brief van 18 Nov. 1911, § 8.

saris ontkennend werd beantwoord. (Het lijkt mij dat deze beslissing door de militaire autoriteit op eigen gezag had moeten zijn genomen geworden).

De hoofdcommissaris *gelastte* „patrouille-gang telkens van 12 man", met patrouilles van zoodanige sterkte als door den militairen Commandant noodig werd geoordeeld en den militairen werd *aanbevolen* met zeer veel voorzichtigheid op te treden, opdat, indien mogelijk, het gebruik van vuurwapenen zou worden voorkomen.

De commissaris van politie *gaf* bovendien den detachementscommandant op eigen gezag *in overweging*, de patrouilles om beurten, ieder 6 man sterk, twee aan twee uit te zenden, doch vooral onder bevel van een commandant, een onderofficier of korporaal, hetgeen de sergeant-detachementscommandant ook zeer wenschelijk vond om reden de militairen, zooals hij zich uitdrukte, 4-maanders waren. Aldus het politie-rapport; van militaire zijde wordt gemeld, dat de patrouillegang aldus geregeld werd *met goedvinden* van den commissaris van politie.

Later vermeldde de burgemeester in zijn rede, dat om 2 uur een ander detachement het eerste verving en dat de *orders(?)* van den commissaris van politie aan den commandant van het eerste detachement gegeven, niet ter kennis kwamen van dien van het tweede.

Deze laatste deelde zijn patrouilles anders in en gaf aan sommige een niet-gegradueerd militair tot commandant.

Hoewel hij het niet met zooveel woorden zegt, schijnt de burgemeester Röell dit laatste af te keuren, waar hij verklaart, dat het latere schieten in de Warmoesstraat, door deze patrouilles gedaan, niet in overeenstemming kan worden gebracht met zijne krachtens de Gemeentewet gegeven bevelen.

M. i. doen deze bevelen in het bedoelde geval niets ter zake en heeft de verklaring, dat hij zich niet verantwoord achtte, wanneer door jeugdige militairen op eigen gelegenheid geschoten werd, hoe menschlievend dit ook bedoeld moge zijn, geen zin.

Ook zonder de bevelen van den burgemeester waren de militairen (jeugdig of niet), in het bedoelde geval volkomen gerechtigd op eigen gelegenheid d. w. z. op last van hun patrouille-commandant, te vuren. Immers er was vijfmaal gesommeerd en eenmaal een schot in de lucht afgegeven, nadat een feitelijke aanval op de patrouille was voorafgegaan. [1])

Een zuiver geval van noodweer dus, in de aanschrijving van den Minister van Oorlog van 1848 voorzien.

Onjuist acht ik dan ook de opmerking van het lid der Tweede Kamer DRUCKER, gemaakt bij de Algemeene Beschouwingen over de Staatsbegrooting 1912 (1 Dec. 1911), naar aanleiding van het door hem afgekeurde „zelfstandig optreden van militairen" tijdens de stakingsonlusten te Amsterdam. Aan de *leiding* van den burgemeester, bedoeld in de artt. 184—186 der Gemeentewet is daarbij in geen enkel opzicht tekort gedaan.

Waarom mocht de tweede detachements-commandant niet afwijken van de adviezen van den commissaris van politie, zelfs al waren die hem bekend geweest?

Een patrouille van 4 man (zooals uitgezonden werd), is toch niet per se minder goed dan een van 6 man en een goed ontwikkeld niet-gegradueerde is dikwijls beter dan

---

1) Later heeft ook de betrokken auditeur-militair bij den krijgsraad verklaard, dat naar zijne meening het schieten in het bedoelde geval volkomen gerechtvaardigd is geweest.

een onhandig gegradueerde. Hoe moet een schildwacht het dan wel stellen? Deze is steeds ongegradueerd!

De burgemeester zegt voorts, dat het een militair gebruik is, dat een militair commandant hem gegeven orders overbrengt aan zijn opvolger.

Zeker, dit is ook volkomen juist, maar 1° was hier geen sprake van *orders*, maar van een *raadgeving* en 2° is het hoogst twijfelachtig, of een commissaris van politie orders kan geven aan een militairen commandant.

In elk geval bestaat hier een bron van verwarring en onzekerheid door het feit, dat niet de burgemeester de eenige macht is geweest die gerequireerd heeft, maar ook den hoofdcommissaris van politie die bevoegdheid gegeven is. Daardoor is men gekomen tot een afdalen in detail-orders, die uitsluitend aan de militaire overheid hadden behooren te worden overgelaten.

Militairen behooren slechts één soort van meerderen te kennen, op wier bevelen zij acht hebben te slaan: hun militaire superieuren, aldus opklimmende tot den hoogsten chef ter plaatse, die zijn bevelen onmiddellijk van de tot requireeren bevoegde civiele autoriteit ontvangt.

De ondervinding heeft tal van malen geleerd, dat het geven van opdrachten en bevelen van militairen aard, vooral aan lageren in rang of zelfs minderen, door niet-militaire autoriteiten, speciaal waar deze zelf tot de lagere behooren, tot allerlei minder gewenschte gevolgen en wrijving aanleiding geeft.

---

§ 14. Schildwachten.

In hoeverre kan aan schildwachten gelast, toegestaan of verboden worden te vuren?

Stellen wij het geval, dat in zekere gemeente een oproerige geest heerscht, die zich nog niet in daden heeft geuit, b. v. verbittering tegen een vreemd rijk. Er hebben reeds oproerige bewegingen plaats gehad en met recht wordt een aanval op het .....sche consulaat gevreesd. De burgemeester heeft krijgsvolk gerequireerd en een post wordt uitgezet voor het consulaatsgebouw.

Welke consignes moeten nu aan den schildwacht verstrekt worden?

Vergelijken wij nu onderling:

1° § 212 8° van het Voorschrift op den Velddienst:

„Wanneer aan eenig bevel van de posten niet wordt voldaan, dan herhalen zij het; wordt daaraan nogmaals geen gevolg gegeven, dan geven zij vuur".

2° Art. 156 van het Reglement voor den Garnizoensdienst:

„Bijaldien men, nadat de schildwacht driemaal *werda* heeft geroepen, blijft naderen, zonder te antwoorden, zal hij roepen: *halt daar!* en ten zelfden tijde waarschuwen dat hij zal vuren; en wanneer men niettegenstaande deze waarschuwing voortgaat met te naderen, zal hij vuren en de wacht roepen.

3° Artikel 4 van het Ontwerp-Wet 1904 (zie Bijlage F).

4° Artikel 30 en 31 van het Algemeen Voorschrift betrekkelijk den dienst der wachten bij gevangenissen (Koninklijk Besluit van 13 Juli 1858, N° 72, gewijzigd bij Koninklijk Besluit van 27 September 1877 N° 11.

Art. 30. „Wanneer eene schildwacht ontdekt, dat ééne (of meer) gevangene wil uitbreken, of wel op eene of andere wijze tracht te ontvlugten, waarschuwt hij dezen terstond en laadt zijn geweer.

Houdt op die waarschuwing het uitbreken of de poging tot ontvlugting niet op, dan moet hij op den dader of op

een der daders goed aanleggen (!) en schieten en terstond weder laden.

Art. 31. Wanneer aan eene schildwacht duidelijk blijkt, dat een (of meer) gevangene, door middel van list, of van uitbraak of op eene andere ongeoorloofde wijze, reeds *buiten* het gebouw is en ontvlugten wil, komt geene voorafgaande waarschuwing meer te pas.

Hij laadt dan terstond zijn geweer en vuurt op den vlugteling."

Naar mijne meening kan de burgemeester in het hierboven veronderstelde geval op grond van artikel 186 der Gemeentewet aan de schildwachten doen gelasten te vuren, na het doen van waarschuwingen.

Als voorbeeld zou ik willen stellen zekere lijn van afsluiting op b.v. 10 meter van het consulaatsgebouw. Nadert iemand deze lijn, dan gelast de schildwacht hem: „Niet verder! Terug!" als hij den naderkomende met reden verdenkt [1]) van het voornemen om aan het consulaatsgebouw schade te willen toebrengen. Wordt na een 2 (3) malige waarschuwing niet voldaan, dan moet de schildwacht vuur geven.

Dat de burgemeester recht heeft deze consignes te *doen* geven, grond ik op het feit dat hier van „stoornis der openbare orde" mag gesproken worden (art. 186 juncto 184 der Gemeentewet). Hier is geen sprake van een bevel van zuiver militairen aard in een concreet geval, maar van een algemeenen gedragsregel voor bepaalde personen (schildwachten).

In de praktijk zal men, zoolang de toestand nog is

---

1) Op grond van b.v. het uiten van dreigementen, het zwaaien met brandende fakkels, het bij zich dragen van een bom of wat met reden daarvoor gehouden mag worden, het openlijk vertoonen van schietwapens enz.

zooals door mij hierboven is verondersteld, wel niet overgaan tot het uitzetten van militaire posten en zich bepalen tot bewaking door een versterkte politiemacht; de troep kan zoo noodig geconsigneerd worden om dadelijk uit te rukken.

Doch zelfs al mocht de bewaking door een schildwacht geschieden, dan zal deze vermoedelijk niet spoedig tot het uiterste behoeven over te gaan, maar zullen door andere hulp de boosdoeners belet worden hun voornemen uit te voeren. Mocht de casus positie zich echter voordoen, dan gaat het m.i. niet aan eerst de voltooiing van het misdrijf af te wachten alvorens een maatregel van geweld te bezigen.[1])

Ook de rijksveldwachters mogen hun wapenen gebruiken om „geweld te keer te gaan" en waar een zóó blijkbare bedoeling om een misdrijf te plegen voorzit, als door mij verondersteld werd, dat men bijna van een begin van uitvoering mag spreken, is geweld gebruiken volkomen gerechtvaardigd, vooral als er internationale belangen op het spel staan.

---

§ 15. Slot.

Bij al het voorgaande moet niet vergeten worden, dat de strijd tegen de kinderen van het eigen land een geheel

---

1) Het schieten op de vrachtboot „Alster" door een schildwacht tijdens de stakingsonlusten te Amsterdam in Juli 1911 was nimmer bedoeld noch gelast maar moet uitsluitend worden toegeschoven aan een verkeerd overgebracht consigne: aan de posten was order gegeven te beletten, dat (roei)bootjes met stakers bij het lossende schip zouden komen. Onder bootjes heeft de korporaal van aflossing begrepen; alle vaartuigen, ook stoombooten. Betreffende de consignes aan schildwachten te geven bestaat een kabinets-missive van het D. v. O. van 10 Sept. 1907 Litt. V.[65]

ander karakter draagt dan die tegen den buitenlandschen vijand. Hier meestal een gevoel van solidariteit, van gemeenschappelijken haat tegen den overweldiger, het besef te strijden voor de nationale onafhankelijkheid, dáár dikwijls tegenstrijdige gevoelens, het bewustzijn het werktuig te vormen, waarmede afgedwaalde broeders met geweld tot hun plicht moeten worden gebracht. Ongetwijfeld eischt laatstgenoemde taak bij aanvoerders en minderen een buitengewoon groote mate van plichtsbesef en zelfverloochening om naar behooren den zwaren plicht te volbrengen en om, is eenmaal het oproer bedwongen, zich aan geenerlei buitensporigheden tegen de overwonnenen over te geven.

In een vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd eens gezegd, m. i. ten onrechte: „Als tijdens een conflict de Regeering de gewapende macht en de tegenpartij een weerloos volk achter zich heeft, dan is het met de staatkundige vrijheid, hoe ook in de grondwet geschreven en op papier verzekerd, gedaan. [1])

Moet dus ook de volksvertegenwoordiging op een eigen „sterken arm" kunnen steunen als tegenwicht tegen het uitvoerend gezag? Voorzeker niet! er behoort slechts ééne macht te zijn, uitsluitend ter beschikking van de regeering staande, [2]) om het gezag, dat voor allen zonder uitzondering geldt, tot het uiterste te handhaven, een macht, waarvan alle standen der maatschappij moeten deel uitmaken, zal

1) Hand. der S. G. 1890—91, II blz. 1155.

2) „It appears to have been developed during a time when the people, and even Parliament, distrusted the army as a force not in their own power, and which they feared might be used against the liberties of the nation. The state of affairs at present is very different, and the army may now justly claim to be more fairly treated." (Tovey, „*Martial Law*" etc. blz. 4).

haar taak bij het bedwingen van onlusten niet onnoodig worden verzwaard.

De plaatselijke oproeren hebben in de laatste tientallen jaren een geheel ander karakter gekregen dan zij eertijds hadden. Zelden van politieken aard, ten minste in ons land, berusten zij heden ten dage gewoonlijk op sociale kwesties. Werkstakingen zijn aan de orde van den dag, doch strekken zich tegenwoordig uit over duizenden mannen, goed georganiseerd, met weerstandskassen, die, willen zij den strijd tegen de werkgevers met eenige kans op succes aangaan, tot het uiterste *moeten* volhouden en met alle middelen trachten te beletten, dat de z.g. „onderkruipers" hun werk doen. Ziedaar een gereede aanleiding tot botsingen! Het is toch absoluut noodzakelijk, dat daden van geweld en zelfs reeds van ernstige bedreigingen daarmede niet mogen plaats hebben; dit is geen beschermen van de werkgevers tegen de eischen der arbeiders, maar het hooghouden van het onontbeerlijke **gezag**.

Waar thans een zeer groot deel der mannelijke Nederlanders in het leger of op de vloot gediend heeft, kent het ook het gebruik van schietwapens, die bovendien overal zeer billijk te koop zijn. Vandaar dat dikwijls zoo hevig gevochten wordt; men denke aan de onlusten in Moabit (Berlijn)!

Doch ook in het leger zelf zijn de toestanden sterk veranderd. De oude huurlingen, de jongere vrijwilligers en remplaçanten zijn verdwenen; zij, die thans deel van het leger uitmaken, behooren tot alle rangen en standen van het volk, voor een groot aantal tot het beste gedeelte ervan.

Denkt men aan de complicaties die zich kunnen voordoen wanneer de staker van heden wordt opgeroepen om zijn militairen dienstplicht te vervullen i. c. om zijn mede-

stakers, zijn strijdgenooten met geweld tot de orde te helpen dwingen, dat voorts van zekere zijde getracht wordt onder de militairen het gif der anarchie ingang te doen vinden, dan zal erkend moeten worden dat ook voor den militairen commandant de taak bij het bedwingen van oproeren dubbel moeilijk is geworden. Men denke slechts aan de spoorweg-staking van 1903, die aanleiding gaf tot de organisatie der spoorwegtroepen.

Gebiedend noodzakelijk is het dan ook dat wettelijke bepalingen de verplichtingen en bevoegdheden van het civiel zoowel als van het militair gezag regelen, eenvoudig en duidelijk, „*quia arma magis quam jura sciunt milites.*"

Toch zullen er altijd, onder den invloed der abnormale omstandigheden, dingen gebeuren, die liever niet hadden moeten geschieden, maar dit is nu eenmaal niet te voorkomen.

Behoefte aan wettelijke regeling wordt algemeen gevoeld, ook in het buitenland. Zoo zegt b.v. Tovey: „It is impossible to study the subject of the application of military force to suppress disturbance within the British Empire without being forcibly struck by the vagueness and want of clearness which surrounds it, and which is specially noticeable in two points. One of these is the relative responsibility of the magistracy and the military when the latter are called out to aid the former in restoring order. Under the present law the military are held responsible, and can be called to account, although their action has been taken at the express demand of the magistrate;" enz. („*Martial Law*" etc. blz. 4).

Moge het wetsontwerp van 1904 spoedig in behandeling komen!

Geheel anders wordt het karakter van de oproerige beweging wanneer een politieke partij haar wenschen met

geweld tracht door te drijven. Voor den militairen commandant blijft aanvankelijk de zaak dezelfde: hij gehoorzaamt aan het civiel gezag.

Maar hoogst moeilijk wordt zijn toestand wanneer dit gezag zelf partij gaat kiezen voor de veldwinnende opstandelingen.

Breidt het oproer zich uit tot een omwenteling en begint er twijfel te ontstaan of het oude bewind al dan niet nog het wettige is (Portugal), dan is het geven van regels onmogelijk geworden. Dan zal de militaire autoriteit voor zichzelf eene keuze hebben te doen of zij de door haar afgelegde eed aan het staatshoofd als aan dezen persoonlijk of als aan den drager van het gezag gedaan, beschouwt.

BIJLAGEN.

Bijlage A.

Koninklijk Besluit van 31 Januari 1824 N° 83 betrekkelijk het inroepen en verleenen van militairen bijstand, tot bewaring van rust en goede orde, of tot het stuiten of voorkomen van misdaden.

Wij Willem, bij de Gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groothertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Op het rapport van onzen Kommissaris-Generaal van Oorlog, van den 28sten November 1823 N° 1, betreffende de gronden, waarop aanvankelijk door den Garnizoens-Kommandant van Alkmaar was geweigerd het verleenen van militairen bijstand ter gelegenheid van de onlusten, welke in de nabijheid dier stad, onder het werkvolk aan het groote Kanaal in Noord-Holland, in de maand Mei bevorens, waren uitgebarsten;

Overwegende het groot belang dat er in gelegen is, om tegen eene herhaling van dergelijke voorvallen te voorzien;

Gezien art. 29 der bij ons besluit van den 15den December 1820 (Staatsblad N° 27) vastgestelde instructie voor de Gouverneurs der provincien,

Gezien art. 320 der Wet van den 26sten Augustus 1822 (Staatsblad N° 38) waarbij onder anderen aan de gewapende macht is aanbevolen, om de ambtenaren en bedienden der in- en uitgaande regten en accijnsen in alle zaken hunner functiën, in de uitvoering der wetten, op dat stuk betreffende op daartoe gedane aanvragen, de behulpzame hand te bieden, te beschermen en te doen beschermen;

Gezien art 25 van het Wetboek van Strafvordering, mitsgaders het reglement op den dienst der Marechaussée van den 30sten January 1815;

Gezien het rapport van onzen Minister van Justitie van 29den dezer nº 27;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Vooreerst, Dat aan de gewapende magten in het algemeen, en aan de Kommandanten en manschappen van de Marechaussée in het bijzonder, de naleving en inachtneming der hier boven aangehaalde en andere, omtrent het verleenen van militaire hulp, bestaande bepalingen, ten ernstigste zal worden aanbevolen.

Ten Tweede, Dat in zoodanige provinciën en gemeenten waar geen marechaussée aanwezig is, de plaatselijke autoriteiten den garnisoens kommandant tot het verleenen van militaire hulp zullen verzoeken, wanneer deze tot bewaring van rust en goede orde, of tot het stuiten of voorkomen van misdaden mogt noodig zijn, en dat de garnisoens kommandanten aan dergelijke verzoeken zullen moeten voldoen.

Ten Derde, Dat de stedelijke en plaatselijke besturen, tot dat einde ook over de in hunne gemeente aanwezige schutterijen zullen kunnen beschikken.

Ten Vierde, Dat bij ontbreken van garnizoens en van een schutterij, mitsgaders van marechaussée, de plaatselijke autoritieiten zich, tot het bekomen van militairen bijstand, wanneer die mogt vereischt worden, zullen vervoegen bij den Gouverneur der provincie, of, voor zooverre in de hoofdplaats van het arrondissement garnisoen mogt aanwezig zijn, en de bijstand tot het stuiten of weren van misdaden mogt vereischt worden, bij den Officier van Justitie in het arrondissement, zullende de Gouverneur en

de Officier van Justitie, respectivelijk gehouden zijn, om over den militairen bijstand welke mogt vereischt worden, te doen beschikken, en om zich de zaak, waarvoor de militaire hulp gevraagd wordt, ook op alle mogelijke andere wijzen te laten aangelegen zijn, mitsgaders de plaatselijke autoriteiten te dien opzichte met raad en daad bij te staan.

Ten Vijfde, Dat wanneer het ondernemen of uitvoeren van groote werken of andere oorzaken, meer dan gewone volksverzamelingen mogten te weeg brengen, door den Gouverneur der provincie, met den Generaal, de troepen in zijne provincie kommandeerende, na voorafgegane vertrouwelijke verstandhouding de vereischte beschikkingen zullen worden beraamd, ten einde aan de plaatselijke autoriteiten op derzelver eerste aanvrage, dadelijk de noodige militaire hulp worde verleend, en dat van de alzoo gemaakte schikkingen vertrouwelijk zal worden kennisgegeven aan de plaatselijke autoriteiten die het kan aangaan, ten einde zich daarvoor aan hunne zijde te gedragen, met aanschrijving om omtrent dezelve alle geheimhouding in acht te nemen, tot op het oogenblik waarop dezelve zullen moeten werken.

Onze Minister van Justitie en van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat, mitsgaders onze Kommissaris-Generaal van Oorlog zijn belast met de uitvoering dezes.

's-Gravenhage, den 31sten Januari 1824.

(geteekend) WILLEM.

. . . . . .

Art. 115. Burgemeester en Wethouders zorgen voor het bewaren en handhaven van rust en orde in de gemeente.

In geval van onrustige beweging, of wanneer er vrees voor stoornis der openbare rust mogt ontstaan, kan de Burgemeester of die hem vervangt, de hulp van de schutterij en van de militaire magt, die zich in de gemeente bevinden, vorderen. Aan die vordering, welke schriftelijk geschiedt, moet worden voldaan.

De wijze en mate van die voldoening blijven aan den bevelhebber overgelaten.

Onverwijld geeft de Burgemeester of zijn plaatsvervanger van het door hem in dezen verrigte kennis aan onzen Commissaris in de Provincie.

Art. 116. De Burgemeester, of de ambtenaar die hem vervangt, is bij het ontstaan van onrustige of oproerige beweging bevoegd het onmiddellijk uiteengaan der tezamen geschoolde menigte te vorderen. Wanneer daaraan na tweemaal herhaalde opvordering niet dadelijk wordt voldaan, is hij bevoegd de menigte door den sterken arm uiteen te drijven en de zoodanigen, die zich aan verzet schuldig maken, in bewaring te nemen en aan den Officier van Justitie over te leveren.

Art. 117 enz.

Memorie van Toelichting op de artikelen 115 en 116.

Het is noodig niet alleen te bepalen, dat de burgemeester, of die hem vervangt, bij onrustige beweging of vrees voor stoornis der openbare rust, beschikking heeft over de gewapende magt, maar tevens vast te stellen welke formaliteiten moeten worden in acht genomen, alvorens de gewapende magt krachtdadiglijk te werk ga.

De Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 3 Mei 1852, Stbl. N° 99 (tot onderzoek naar de geschiktheid van een politie-wet), wilde aan het uiten van waarschuwingen eenig uiterlijk kenteeken bijgezet hebben, van verre zichtbaar; dit zou naar hare meening tot verhooging van de waardigheid van het gezag bijdragen en een grootere bekendheid verschaffen aan de waarschuwing.

De commissie stelde daartoe voor, een staf met wimpel, waarop de woorden: „Eerbied voor de wet", aan iederen politie-ambtenaar uit te reiken.

Als formule voor de waarschuwing stelde zij voor, de woorden: „Eerbied voor de wet! de wapenen worden gebruikt! Verwijdert u!"

Bijlage C.

Aanschrijving van den Minister van Oorlog ad interim, van 7 April 1848, N° 21ª, B. U. 493.

Voor het geval, dat de openbare rust door kwaadwilligen mocht worden gestoord *en dat er samenscholingen zijn, die uiteengedreven moeten worden,* zal de commandant der militaire macht, dat is van elk detachement, dat tot die uiteendrijving moet medewerken, *alvorens van de wapenen gebruik te maken,* van zijne zijde de samenscholing op deze wijze hoorbaar waarschuwen: *„Gehoorzaamheid aan de Wet! Naar huis — of geweld zal worden gebruikt!"*

Het zal voldoende zijn, dit *driemaal* te bevelen. Mocht ongeacht deze waarschuwing daaraan geen gehoor worden gegeven, dan is elk commandant *gerechtigd,* en in de meeste gevallen *verplicht,* van de wapenen gebruik te maken.

Zoodra intusschen een aanval op de militaire macht geschiedt, en het wettige zelfverdediging geldt, zijn er geene sommatiën noodig.

Wordt dus den militair gelast, om in het belang van orde en rust van de wapenen gebruik te maken, dan gaat er eene *driemaal* herhaalde waarschuwing vooraf, en wel *letterlijk* zooals hierboven is opgegeven; — wordt hij, blijkbaar met kwade bedoelingen, aangevallen, dan keert hij geweld met geweld.

Bijlage D.

Art. 24 der Instructie voor de Rijksveldwachters luidt:

„De rijksveldwachters maken gebruik van hunne wapenen tot zelfsverdediging, om geweld te keer te gaan en bij ontvluchting van misdadigers. Bij het te keer gaan van geweld maken zij van hunne wapenen geen gebruik dan na overluide vruchtelooze [1]) waarschuwing, en gaan steeds met zooveel verschooning mogelijk te werk. Wanneer zij zich van hunne wapenen hebben bediend maken zij daarvan ten spoedigste rapport aan hunne brigade-commandant.

---

1) Bedoeld is natuurlijk: een waarschuwing die vruchteloos blijkt te zijn.

Bijlage E.

Ontwerp van Wet, ingediend bij Koninklijke Boodschap van 27 April 1890, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 187 der Grondwet. (Uittreksel.)

Hoofdstuk I.

Algemeene Bepalingen.

Art. 2. De staat van vrede is aanwezig, zoolang en voor zoover het grondgebied niet verkeert in staat van oorlog of in staat van beleg.

Art. 11. Wanneer overeenkomstig de wet door eenig burgerlijk gezag de hulp der militaire macht wordt gevorderd, wijst het burgerlijk gezag het doel aan, tot bereiking waarvan de sterke arm is ingeroepen.

Hij, die het burgerlijk gezag voert, geeft, na overleg met den commandant van den troep, aan dezen de noodige bevelen tot bereiking van dat doel, of laat de beslissing omtrent de te nemen maatregelen aan dien commandant over.

Deze alleen beslist omtrent het gebruik van wapenen, wanneer de troep wordt aangevallen.

Hoofdstuk II.

Van den Staat van Vrede.

Art. 12. Het burgerlijk en het militair gezag zijn verplicht elkander, waar dit voor de uitvoering hunner taak noodig is, wederkeerig hulp te verleenen.

Art. 13. In gevallen, waarin door de militaire macht van wapenen gebruik moet worden gemaakt, geschiedt zulks — behalve ter verdediging van eigen lijf tegen

oogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding — niet dan na voorafgaande waarschuwing.

Vooral tegen het 2de en 3de lid van artikel 11 gingen blijkens het Voorloopig Verslag stemmen van afkeuring op; vele leden meenden, dat het dikwijls onverantwoordelijk zou zijn, aan den burgemeester het kiezen van de noodige maatregelen over te laten; men achtte den militairen commandant den aangewezen man om hier te beslissen. Daarom wilden deze leden lezen: de commandant van den troep beslist, wat tot bereiking van het doel moet worden verricht. — Volkomen mijne meening, waarbij ik nog verwijs naar Artikel 16 en 17, titel 3, van de wet van 1791 zeggende:

„Les officiers civils remettront au commandant militaire une réquisition signée d'eux, dont les divers objets seront clairement expliqués et détaillés, et dans laquelle ils désigneront l'étendue de surveillance qu'ils croiront nécessaire; après quoi l'exécution de ces dispositions, et toutes mesures capables de la procurer, telles que signes, placements de sentinelles, bivouacs, conduite et direction des patrouilles, emplacement des gardes et des détachements, choix des troupes et des armes, et tous autres modes d'exécution seront laissés à la discrétion du commandant militaire."

In de Memorie van Toelichting van het bovenvermeld wetsontwerp erkent de Regeering, dat in sommige gevallen de militaire commandant beter dan de Burgemeester zal kunnen beoordeelen welke maatregelen noodig zijn tot herstel der orde, en daarom heeft zij in het ontwerp bepaald, dat hij, die het burgerlijk gezag waarneemt, de beslissing over die maatregelen kan overlaten aan den militairen commandant.

Bijlage F.

Voorgestelde redactie.

Ontwerp van Wet houdende vaststelling van verplichtingen en bevoegdheden van de militaire macht bij haar optreden tot hulp van het burgerlijk gezag en ten aanzien van de burgerij.

(Uittreksel.)

Kon. Boodschap van 26 Nov. 1904.

Art. 1. Wanneer door een, overeenkomstig de wet of een algemeenen maatregel van bestuur bevoegd, burgerlijk gezag de hulp van het krijgsvolk der zee- of landmacht wordt gevorderd wordt daaraan terstond voldaan.

Het burgerlijk gezag dat de vordering doet wijst het doel aan, tot bereiking waarvan de hulp der militaire macht wordt ingeroepen; deze laatste bepaalt, waar mogelijk in overleg met de burgerlijke autoriteit, door wie de vordering geschied is, de sterkte en de soort van troepen, die daarvoor noodig zijn.

Art. 1. Wanneer door een, overeenkomstig de wet of een algemeenen maatregel van bestuur, bevoegd burgerlijk gezag de hulp van het krijgsvolk der zee- of landmacht wordt gevorderd wordt daaraan terstond voldaan.

Het burgerlijk gezag dat de vordering doet wijst het doel aan, tot bereiking waarvan de hulp der militaire macht wordt ingeroepen en bepaalt, waar mogelijk in overleg met de militaire autoriteit, tot wie de vordering gericht wordt, de sterkte en de soort van troepen, die daarvoor noodig zijn.

Indien het burgerlijk gezag, in het vorig lid bedoeld, meent dat de gezonden troepenmacht onvoldoende is tot bereiking van het aangewezen doel en de militaire autoriteit ter plaatse versterking of verwisseling van troepen weigert, wordt deze versterking gevraagd aan den Bevelhebber in de betrokken Militaire afdeeling.

Wanneer de bevelhebber, in het vorig lid bedoeld, het zenden van de verlangde versterking of de verwisseling onnoodig acht, of zijnerzijds, tegen de meening van het burgerlijk gezag verwisseling, vermeerdering of vermindering der gezonden militaire macht noodig oordeelt en hij na overleg met onzen Commissaris in de provincie of, indien de vordering door een ander bevoegd gezag is geschied, met dit gezag niet tot overeenstemming kan komen wordt de zaak zoo spoedig mogelijk en in hoogste instantie beslist door den Minister van Oorlog of van Marine.

Indien het aan het burgerlijk gezag, in het vorig lid bedoeld, nader blijkt, dat de gezonden troepenmacht onvoldoende is tot bereiking van het aangewezen doel, wordt aan een tot den bevelhebber in de betrokkenMilitare afdeeling te richten verzoek om versterking dier macht terstond voldaan.

Wanneer de bevelhebber, in het vorig lid bedoeld, het zenden van de verlangde versterking onnoodig acht, of zijnerzijds in strijd met het burgerlijk gezag versterking of vermindering der gevorderde militaire macht noodig oordeelt en hij na overleg met onzen Commissaris in de provincie of, indien de vordering door de Rijkspolitie heeft plaats gehad, met den Procureur-Generaal, fungeerend Directeur van politie, met dezen niet tot overeenstemming kan komen, wordt nadat inmiddels aan een gedaan verzoek om versterking is gevolg gegeven, de zaak ter

kennis gebracht van den betrokken Minister, die dienaangaande beslist, na gehouden overleg met onzen Minister van Marine of van Oorlog.

Art. 2. Achter Commissaris te doen volgen: „of den burgemeester".

Achter orde te schrappen de woorden: „in zijne provincie".

Art. 2. Wanneer het onzen Commissaris noodzakelijk voorkomt dat, hetzij tot handhaving der openbare orde in zijne provincie, hetzij ter uitvoering van art. 9 der wet van 28 Maart 1877 (Stb. N° 35) materieel der zeemacht beschikbaar wordt gesteld, wendt hij zich met een daartoe strekkend voorstel tot Onzen Minister van Marine, die beslist of aan die aanvraag kan worden voldaan en welk materieel daarvoor zal worden aangewezen.

Art. 3. De bevelhebber der beschikbaar gestelde militaire macht besluit omtrent hetgeen tot uitvoering van de door het burgerlijk gezag bevolen maatregelen moet worden verricht, met name omtrent de vraag, of, en zoo ja, welk gebruik van de wapenen moet worden gemaakt.

Art. 4. te schrappen de woorden „op zoodanige wijze dat daarvan verwonding of levensgevaar te duchten is".

Toe te voegen:

In buitengewone omstandigheden, ter beoordeeling van den betrokken militair, kunnen onder diens verantwoordelijkheid de bedoelde waarschuwingen geheel of gedeeltelijk achterwege blijven.

Art. 4. In gevallen, waarin door de militaire macht van wapenen gebruik moet worden gemaakt op zoodanige wijze dat daarvan verwonding of levensgevaar te duchten is, geschiedt zulks — behalve in de gevallen voorzien bij art. 41, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht — niet dan nadat door den bevelhebber van den troep de waarschuwing:

„Gehoorzaamheid aan de wet! naar huis of geweld zal worden gebruikt!

Met luider stemme driemaal zal zijn gedaan. Schildwachten mogen, behoudens de in het vorig lid vermelde uitzondering, niet het daarbedoelde gebruik van wapenen maken, dan nadat door hen overeenkomstig de hun gegeven consignes met luider stemme eene waarschuwing zal zijn gedaan en deze, bijaldien daaraan niet wordt gevolggegeven, zal zijn herhaald.

Art. 14. De bevelhebber van den troep, de commandant van de wacht of van de patrouille en de schildwacht, die, in strijd met het voorschrift van artikel 4 dezer wet, last geeft tot het gebruik van wapenen of daarvan gebruik maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van ten hoogste *driehonderd gulden.*

Indien het feit zwaar lichamelijk letsel tengevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

Indien het feit den dood tengevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de ondergeschikte die, zonder het daartoe strekkend bevel af te wachten, tot het gebruik maken van wapenen overgaat.

Bij Koninklijke Boodschap van 27 April 1890 (Bijl. II° k. 1889/90 n° 147) was aan de Tweede Kamer ingediend een wetsontwerp, houdende bepalingen ter uitvoering van

art. 187 Grondwet. In Hoofdstuk II („van den staat van vrede") werd dezelfde aangelegenheid als boven geregeld, (zie Bijlage E). Toen dit wetsontwerp, na ingetrokken te zijn, op 29 Maart 1898 gewijzigd opnieuw werd aangeboden werden bedoelde bepalingen, naar aanleiding van bezwaren in het Voorloopig Verslag daarentegen geopperd, toen weggelaten.

In 1904 werden ze in een afzonderlijk wetsontwerp opnieuw ingediend.

Terecht wordt in de Memorie van Toelichting ad art. 1° opgemerkt: „dat somtijds burgemeesters, die uit den aard der zaak minder goed kunnen beoordeelen, hoeveel troepen benoodigd zijn om in een bepaald geval de orde te handhaven of te herstellen, vorderingen doen tot het beschikbaar stellen van troepen tot eene ongemotiveerd groote sterkte".

Over het algemeen wordt aangenomen, dat minnelijk overleg tusschen den Bevelhebber in de Militaire afdeeling eenerzijds en den Commissaris der Koningin of Procureur-Generaal anderzijds, wel tot een gunstige oplossing zal lijden.

Ook ik ben van dit gevoelen.

Echter wijk ik af van de meening, dat bij blijvend verschil van gevoelen de Minister van Binnenlandsche Zaken of wel die van Justitie heeft te beslissen, weer na „overleg" met den Minister van Oorlog of van Marine. Neen, in deze hoogste instantie is de beslissing aan den Minister van Oorlog (c. q. Marine), zonder meer. Deze hebben te beslissen of in verband met de Landsverdediging en andere hooge belangen (bescherming van magazijnen, oorlogsmaterieel, 's rijks militaire inrichtingen, enz.) de gevorderde troepen kunnen worden gegeven of niet of wel gedeeltelijk.

Ad. art. 2. Op te merken valt dat hier niet wordt gevorderd

maar een verzoek gedaan. Het is mij voorts niet duidelijk wat de Memorie van toelichting bedoelt met de zinsnede: „Intusschen kan het voorkomen, dat bovenbedoeld materiëel niet beschikbaar is". Het spreekt dunkt mij vanzelf, dat dan natuurlijk niet aan de aanvrage behoeft te worden voldaan, doch dit geldt evenzeer voor materiëel der landmacht, al zal het daarbij minder dikwijls voorkomen.

Ad. art. 3. Hier vind ik ook een beginsel vooropgesteld geheel contrair aan dat van Professor OPPENHEIM (Gemeenterecht II, blz. 317). De toelichting van het artikel luidt aldus:

„Het is wenschelijk voorgekomen, aan het burgerlijk gezag over te laten het voorschrijven van de maatregelen, welke noodig zijn tot handhaving of herstel der openbare orde, bijv. het bezetten van een plein of het doen ontruimen van straten.

Daarentegen behoort aan het militair gezag te worden overgelaten de beslissing omtrent hetgeen ter uitvoering van de bedoelde maatregelen noodig is, b.v. of daartoe cavalerie dan wel infanterie zal worden gebezigd of eene charge zal worden gedaan en of, en, zoo ja, welk gebruik van de wapenen zal worden gemaakt.

Het ligt toch voor de hand, dat, aangezien de uitvoering van dergelijke maatregelen niet behoort tot den werkkring van de burgerlijke autoriteiten, deze in den regel niet zullen kunnen beoordeelen, hoe zulks op de meest doeltreffende wijze kan geschieden. De militaire autoriteiten moeten gerekend worden, daarmede ten volle vertrouwd te zijn".

Ik voor mij zou de opdracht nog ruimer willen stellen en geef daartoe het volgende schema:

„Raadhuis te P. 24 Juli 19.. 4 n.m.

Den Heer Garnizoenscommandant te P. wordt door ondergeteekende krachtens art. 185 der Gemeentewet opgedragen:

In Wijk C (Emmapark en omgeving), de openbare rust en orde te doen herstellen, die van de zijde der burgerij door het opbreken der straten, het schieten en werpen met steenen naar de politie, het vernielen van publiek en particulier eigendom en het weigeren om te gehoorzamen aan de bevoegde bevelen van ondergeteekende, is verstoord.

De burgemeester van P.,
N.

Ter toelichting diene *(mondeling of schriftelijk):*
. . . . . ”

In Frankrijk moet het requireeren van de hulp der gewapende macht bij uitsluiting *schriftelijk* geschieden. In dit geschrift moet dan worden vermeld de wet, of wel een ander wettig voorschrift, dat de machtiging verleent.

Art. 64 van het Decreet van 5 Dec. 1891, „sur le service des places” zegt: „Les réquisitions doivent être faites par écrit, rédigées de manière à mettre en évidence leur motif et leur objet, et être signées de l'autorité requérante. In de Wet van 27 Juli—3 Aug. 1791 vindt men zelfs een schema voor een schriftelijk bevel tot het requireeren van troepen aangegeven.

Ad. art. 4. Het spreekt dunkt mij vanzelf, dat aan een stoot met een geweerkolf, of een slag met het plat van een sabel, niet een driemalige waarschuwing behoeft vooraf te gaan. Gebruik van wapenen noem ik schieten met een

geweer, houwen met een sabel, steken met een bajonet (chargeeren), enz.

Wanneer een bende oproerlingen onverwacht uit een straat te voorschijn stormt, met de kennelijke bedoeling een detachement overhoop te loopen, of laat ons zeggen, brandende stoffen op een huis te werpen, of een deur in te rammeien, of iets dergelijks, dan zal het meestal niet mogelijk zijn, driemaal op de voorgeschreven wijze te „waarschuwen", alvorens te schieten. Vergelijk hieromtrent ook LISMAN, Het wetsontwerp ter uitvoering van art. 187 der Grondwet, blz. 59. Deze zegt ook: „Ik betwijfel of het doel (der waarschuwing) dikwijls zal bereikt worden; is toch de houding zoo dringend, dat dit noodig geworden is, zoo zullen de rebellen den officier overschreeuwen, of, erger nog, beleedigen, verwonden misschien, en de waarschuwing zal waarschijnlijk geheel zonder resultaat zijn".

Bijlage G.

Uittreksel uit het „Voorschrift betreffende het verleenen van bijstand en hulp door militairen."
(Voorschrift „Militairen Bijstand".)

§ 1. Wanneer door de Commissarissen der Koningin in de Provinciën, krachtens art. 15 van hunne Instructie, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 27 Sept. 1850, (St.bl. N° 62) of door de Burgemeesters, krachtens art. 184 der Gemeentewet, militaire bijstand of militaire hulp wordt *gevorderd* tot handhaving of herstel der openbare orde, is de autoriteit, aan wie de aanvraag, overeenkomstig deze bepalingen, wordt gericht, verplicht aan die *vordering* terstond te voldoen.

Als algemeene regel geldt hierbij echter, dat door de Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen aan afdeelingen van het Wapen der Koninklijke Marechaussée geen lastgevingen tot het verleenen van militairen bijstand mogen worden gegeven, tengevolge waarvan die afdeelingen hunne standplaatsen zouden moeten verlaten, dan na alvorens dat personeel te hebben aangevraagd aan den betrokken fungeerend-Directeur van Politie, of, in dringende gevallen na alvorens ter zake overleg gepleegd te hebben met den betrokken Divisie-commandant. Indien enz. (betreft de Mariniers, zie blz. 16.)

§ 2. Volgens de letter der Gemeentewet zou militaire bijstand alleen moeten worden verleend in geval van oproerige beweging, van samenscholing of andere stoornis der openbare orde. De militaire autoriteit heeft evenwel de Wet steeds — en, in verband met Koninklijk Besluit van

24 Juli 1875 (St.bl. N° 140) terecht — in zeer ruimen zin opgevat, n.l. dat ook, wanneer naar het gevoelen van den Burgemeester, de openbare orde *bedreigd* wordt, de door dien ambtenaar krachtens art. 184 der Wet gevorderde bijstand, overeenkomstig art. 185, terstond behoort te worden verleend.

Bij Aanschrijving van 9 Febr. 1899, N° 220, Afd. B.B. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken aan den Commissaris der Koningin in Zuid-Holland als zijn gevoelen medegedeeld, dat in alle gevallen, waarin te vorderen militaire hulp *niet plotseling* noodig is gebleken, om oproerige bewegingen te onderdrukken, *vooraf* met de militaire autoriteit overleg moet worden gepleegd aangaande de sterkte en de soort der noodige troepen, alvorens militaire bijstand wordt gevorderd. Verder, dat militairen in geen geval onder het bevel van politie-ambtenaren kunnen geplaatst worden, en dat de Burgemeester de civiele autoriteit behoort te zijn, die in onmiddellijke betrekking blijft met den Commandant der troepen.

Voorts werd bij Aanschrijving van den Minister van Justitie van 12 Nov. 1855, N° 7, aan de Commissarissen des Konings, aan de fungeerende Directeuren van Politie en door het Dep^{t}. van Oorlog ook aan de militaire autoriteiten o. a. het volgende medegedeeld:

„De burgerlijke autoriteiten wijzen het doel aan tot bereiking waarvan de militaire macht wordt gerequireerd. De militaire macht en haar bevelhebbers voldoen aan de opvorderingen door den burgemeester, door 's Konings Commissaris of ook aan die door den officier van justutie tot haar gewicht, doch aan haar is verbleven èn de bepaling der krachten, die tot het voorgesteld doel noodig schijnen èn de wijze van aanwending derzelve.

„Ten aanzien dezer laatste punten kan het burgerlijk gezag wel inlichtingen en raadgevingen aan het militair gezag mededeelen, maar blijft de bepaling aan hetzelve overgelaten."

Volgens artikel 186 der Gemeentewet is de Burgemeester bevoegd alle bevelen te geven die hij ter handhaving der orde noodig acht, dus ook het bevel, dat tot maatregelen van geweld moet worden overgegaan.

De militaire commandant is aldan verplicht aan die bevelen te gehoorzamen, doch de wijze, waarop dit geweld zal worden uitgeoefend, n.l. of van de vuurwapenen dan wel de blanke wapenen zal worden gebruik gemaakt, moet ter beoordeeling blijven van den commandant der militaire macht aan wien de uitoefening van dat geweld is opgedragen.

§ 3. Het gestelde in de 4de alinea van § 2 moet in dien zin worden opgevat, dat, wanneer zonder *vooraf* met de militaire autoriteit gehouden overleg, door de daartoe bevoegde burgerlijke autoriteiten eene militaire macht *van bepaalde sterkte* wordt gerequireerd, aan deze aanvrage door de betrokken militaire autoriteit terstond moet worden voldaan, onder gehoudenheid evenwel van den commandant van de tot bijstand verstrekte afdeeling om, wanneer hem, *ter plaatse* gekomen, mocht blijken, dat de sterkte van den beschikbaar gestelden troep voor het te bereiken doel te klein dan wel te groot is, onverwijld aan de autoriteit, op wiens vordering de bijstand verleend is, voorstellen te doen tot vermeerdering of vermindering daarvan.

Bij verschil van gevoelen hieromtrent tusschen den commandant der gerequireerde afdeeling en de betrokken burgerlijke autoriteit, onderwerpt bedoelde commandant

dat verschil aan het oordeel van den bevelhebber in de betrokken Militaire Afdeeling. [1])

§ 4.

§ 5. Wanneer op treinen, vaartuigen, als anderzins militair escorte geplaatst wordt op aanvrage van de bevoegde burgerlijke autoriteit, zal het aanbeveling verdienen met die autoriteit in overleg te treden, om aan dat escorte een Rijksveldwachter toe te voegen, die als vertegenwoordiger van het burgerlijk gezag kan blijven optreden, ook dan wanneer de grens der Gemeente, waarin de aanvrage gedaan werd, overschreden moet worden.

§ 6. De Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen ...., inzonderheid wanneer gelijktijdig in verschillende gemeenten in hunne onderhoorige Militaire Afdeeling, militaire bijstand tot handhaving of herstel der openbare orde is gevorderd .... overtuigen zich .... of de sterkte van elk detachement voor het aangegeven doel aangewezen, in overeenstemming is met de taak die het heeft te vervullen.

Blijkt hun dat vermeerdering of vermindering van een detachement wenschelijk of noodig is, of dat het kan worden gemist, dan treden zij ter zake in overleg met de burgerlijke autoriteiten.

Zij zijn echter ook bevoegd om, desvereischt een officier aan te wijzen ter uitzending, om zich ter plaatse van den toestand te overtuigen en namens hen met de commandanten van troepen en met de civiele en militaire autoriteiten overleg te plegen.

Wanneer aan de bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen door de Commissarissen der Koningin in de Provinciën *aanvragen* worden gericht om voor het verleenen van

---

1) Aanschrijving M. v. O. 5 Januari 1901, IIe Afd. Nº 57.

militairen bijstand, troepen beschikbaar te stellen, die *niet* in de betrokken provincie in bezetting liggen — welke aanvragen niet vallen onder het bepaalde bij Art. 15 der Instructie voor de Commissarissen der Koningin in de Provinciën — dan wordt daaraan, bepaaldelijk in dringende gevallen, niettemin *zoo mogelijk*, althans *voorloopig* voldaan. Intusschen zullen de Bevelhebbers alsdan in het bijzonder door overleg met de burgerlijke autoriteiten en door persoonlijk onderzoek terplaatse, behooren na te gaan in hoeverre er *noodzakelijkheid* bestaat om de aangevraagde troepen beschikbaar te doen stellen of te doen blijven.

Daarbij dient spaarzaamheid in het gebruik van troepen op den voorgrond te staan, ook in verband met de diensten, krachtens art. 14 der Instructie voor den Commissaris der Koningin in elke Provincie, Art. 184 der Gemeentewet.... voor de handhaving der openbare orde te verleenen — en behoort wijders het beginsel te gelden, dat de troepen welke in een provincie garnizoen houden, in de eerste plaats voor het verleenen van militairen bijstand in die provincie moeten worden bestemd, onverminderd het recht evenwel van den Burgemeester om op grond van Art. 184 der Gemeentewet, desvereischt, het naastbijzijnde krijgsvolk te vorderen, ook al ligt dit in een andere provincie in bezetting.

Leidt het overleg door de Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen, overeenkomstig het vorenstaande, met de betrokken burgerlijke autoriteiten te houden, niet tot overeenstemming en acht de Bevelhebber het beschikbaar stellen of doen blijven van de troepen niet noodig, of bestaat daartegen bij hem om eenige andere reden bezwaar, dan brengt hij de zaak ter kennis van den Minister van Oorlog.

§ 7. Betreft de militaire bijstand een landstreek of meer-

dere plaatsen, dan zullen de Bevelhebbers in de Militaire Afdeelingen in het bijzonder zorgdragen voor een juiste en practische verdeeling van detachementen in verband met de beschikbare troepen in de garnizoenen, en in alles een regelmatigen gang van zaken zooveel doenlijk bevorderen, waartoe, desvereischt, door hen aan de Commissarissen der Koningin in de betrokken provinciën moet worden verzocht, om den Burgemeesters van plaatsn zonder garnizoen op te dragen eventueele aanvragen om militairen bijstand, zoo mogelijk, aan hen (Bevelhebbers) rechtstreeks te doen.

In de hoofdplaatsen der provinciën, waar de betrokken Bevelhebber niet gevestigd is, geschiedt het met den Commissaris der Koningin te houden overleg door den Provinciale-Adjudant, die, in spoedeischende gevallen, de noodige bevelen voor militairen bijstand *„Op last van den Bevelhebber"* kan uitgeven.

In elk ander geval doet de Provinciale-Adjudant aan den Bevelhebber de vereischte voorstellen.

§ 8. Van verstrekkingen van detachementen militairen tot handhaving of herstel der openbare orde, in of buiten het garnizoen, moet door den Provinciale-Adjudant of door den Plaatselijke- of Garnizoenscommandant, aan wien de aanvraag wordt gericht, aan den Bevelhebber in de betrokken Militaire Afdeeling, en door dezen aan den Minister van Oorlog zoodra doenlijk, langs telegraphischen weg, worden gerapporteerd.

Voor het geval de bijstand wordt verleend in eene naburige Afdeeling, moet daarvan door den betrokken Plaatselijke- of Garnizoens-Commandant ook aan den Bevelhebber in die Afdeeling worden bericht.

Daarbij moeten worden vermeld, het doel waartoe de

bijstand wordt verleend; de bestemming, de sterkte en de samenstelling van het detachement; het korps waartoe het behoort; benevens de naam van den officier aan wien het bevel is opgedragen, alsmede die van de overige officieren, welke daarbij mochten zijn ingedeeld.

. . . . . .

§ 22. Hoewel volgens den inhoud van de tweede alinea van § 2 de Burgemeester de burgerlijke autoriteit is, die in onmiddellijke betrekking blijft met den Commandant der troepen, is deze Commandant echter bevoegd om aan de commandanten van afdeelingen dier troepen aan welke eene bijzondere opdracht wordt gegeven, te bevelen, dat hierbij zal moeten worden gehandeld in overleg met ambtenaren van de politie, door den Burgemeester aangewezen.

§ 23. Bevat de aanschrijving M. v. O. a.i. d.d. 7 April 1848 N° 21a. (Zie blz. 104.)

Dit voorschrift heeft vervangen een ander met gelijknamigen titel van het jaar 1893, vastgesteld bij Beschikking van den Minister van Oorlog van 6 Maart 1893, 2e Afd. N° 30 (Recueil Militair 1893 blz. 108), dat minder volledig is dan dat van 1904.

Bijlage H.

Instructie voor den Bevelhebber in eene Militaire Afdeeling in tijd van vrede. (Behoort bij Kon. Besl. van 15 Nov. 1910, N° 47.)

De Bevelhebber in eene Militaire Afdeeling treedt in overleg met de Commissarissen der Koningin in de provinciën, welke in de Afdeeling zijn gelegen, of stelt zich met deze autoriteiten, of met hunne onderhoorige burgemeesters beschikbaar, nopens militaire maatregelen tot handhaving van de openbare orde en omtrent het verleenen van militairen bijstand.

Hij verstrekt voor het verleenen van militairen bijstand, desgevorderd, den last tot het detacheeren en het verplaatsen van troepen, in de Afdeeling verblijf houdende.

Recueil Militair 1910, blz. 1036.

Instructie voor de plaatselijke kommandanten en plaatsmajoors.

IIIe Hoofdstuk.

Art. 19. De plaatselijke kommandant zal door alle mogelijke middelen de goede verstandhouding tusschen burgers en militairen trachten te onderhouden en te bevorderen.

Te dien einde zal hij zich met den burgemeester concerteeren over het nemen van gezamenlijke maatregelen van algemeene policie bij gewone of ongewone rassemblementen, bij kermissen of andere publieke vermaken.

Hij zal zich jegens de ingezetenen vriendelijk doch standvastig gedragen, en wanneer hij in de noodzakelijkheid zoude komen om strenge maatregelen te nemen tot demping van oproer of anderzins, zal hij dezelve niet eerder gebruiken, dan na alle mogelijke middelen van zachtheid en overtuiging te hebben aangewend.

Zie ook de artt. 244 en 250 van het Reglement voor den Garnizoensdienst.

Bijlage K.

FRANKRIJK.

Artikel 234 van de Code Pénal Français luidt:

„Tout commandant, tout officier ou sous-officier de la force publique qui, après en avoir été légalement requis par l'autorité civile, aura refusé de faire agir la force à ses ordres, sera puni d'un emprisonnement d'un mois à trois mois, sans préjudice des réparations civiles qui pourraient être dues aux termes de l'article 10 du présent Code."

Een Koninklijk Besluit van December 1706 bepaalde reeds dat de magistraten de hulp van het krijgsvolk konden inroepen om kracht bij te zetten aan hunne verordeningen.

Een krijgswet van 23 Juni 1789 stelde vast, dat wapengeweld tegen de oproerlingen mocht worden gebruikt na driemaal vergeefs waarschuwen. Deze wet werd in het jaar 1791 ingetrokken.

Een nog in kracht zijnde wet is het „Décret-Loi du 3 Août 1791, contre les attroupements"; de voornaamste artikelen hiervan luiden:

XX. — Aucun corps ou détachement de troupes de ligne ne pourra agir dans l'intérieur du royaume sans une réquisition légale, sous les peines établies par les lois.

XXI. — Les réquisitions seront faites aux chefs commandant en chaque lieu, et lues à la troupe assemblée.

XXII. Les réquisitions adressées aux commandants, soit des troupes de ligne, soit des gardes nationales, soit de la

gendarmerie nationale, seront faites par écrit et dans la forme suivante:

„Nous...., requérons en vertu de la loi, N..., commandant, etc., de prêter le secours de troupes de ligne, ou de la gendarmerie nationale, ou de la garde nationale, nécessaire pour repousser les brigands, etc., prévenir ou dissiper les attroupements, etc, ou pour assurer le payement de..., etc., ou pour procurer l'exécution de tel jugement ou telle ordonnance de police, etc.

„Pour la garantie dudit ou desdits commandants, nous appossons notre signature."

XXIII. — L'exécution des dispositions militaires appartiendra ensuite aux commandants des troupes de ligne, conformément à ce qui est réglé par l'article XVII du titre III du décret sur le service des troupes dans les places et sur les rapports des pouvoirs civils et de l'autorité militaire, et par la loi qui détermine le mode du service simultané des gardes nationales et des troupes de ligne. S'il s'agit de faire sortir les troupes de ligne du lieu où elles se trouvent, la détermination du nombre est abandonnée à l'officier commandant, sous sa responsabilité.

XXVI. — Si, par les progrès d'un attroupement ou émeute populaire, ou par toute autre cause, l'usage rigoureux de la force devient nécessaire, un officier civil, soit juge de paix, soit officier municipal, procureur de la commune ou commissaire de police, soit administrateur de district ou de département, soit procureur-syndic, ou procureur général-syndic se présentera sur les lieux de l'attroupement ou du délit, prononcera à haute voix ces mots: „Obéissance à la loi: on va faire usage de la force; que les bons citoyens se retirent." Le tambour battra un ban avant chaque sommation.

XXVII. — Après cette sommation trois fois réitérée, et même dans le cas où, après une première ou seconde sommation, il ne serait pas possible de faire la seconde ou la troisième, si les personnes attroupées ne se retirent pas paisiblement, et même s'il en reste plus de quinze rassemblées en état de résistance, la force des armes sera à l'instant déployée contre les séditieux, sans aucune responsabilité des événements; et ceux qui pourraient être saisis ensuite seront livrés aux officiers de police, pour être jugés et punis selon la rigueur de la loi.

In verband hiermee staat het „Décret du 26—27 juillet 1791, rélatif à la réquisition et à l'action de la force publique contre les attroupements", terwijl een wet van 10 Juli 1791, Tit. I, art. 6, bepaalde:

„Dans les places de guerre et postes militaires, lorsque ces places et postes seront en *état de paix*, la police intérieure et tous autres actes du pouvoir civil n'émaneront que des magistrats et autres officiers civils préposés par la constitution pour veiller au maintien des lois; l'autorité des agens militaires ne pouvant s'étendre que sur les troupes et sur les autres objets dépendans de leur service."

Bij de wetten van 26—27 Juli 1791 en 21 Maart 1831, art. 3, werd bepaald, dat de *préfets* tot plicht hadden, de openbare orde en het publiek gezag op alle mogelijke wijzen te beschermen en te handhaven.

De *sous-préfets* konden beschikken over de Garde Nationale wanneer de orde in het arrondissement gestoord was, de *préfets* wanneer dit in het département het geval was. (Wet van 22 Maart 1832, Tit. V, art. 128).

In 1883 verscheen een „Instruction en cas de troubles".

In 1907 zag het licht eene „Instruction du 20 Août

relative à la participation de l'armée au maintien de l'ordre public". Paris, 1907.

De Code Pénal van 1791, II part., tit. I, sect. IV, art. 1 bepaalde: ..... „lorsque tout dépositaire quelconque de la force publique, agissant légalement dans l'ordre de ses fonctions aura prononcé cette formule *„Obéissance à la loi"* — quiconque opposera des violences et voies de fait, sera coupable du crime d'offense à la loi, et sera puni de la peine de deux années de détention". De verplichting, om de sacramenteele woorden „obéissance à la loi" uit te spreken, werd opgeheven door het Decreet van de Conventie van 22 Flor. an II (1793).

Voorts vergelijke men: „L'ordonnance du roi du 1er mars 1768, pour régler le service des places", „Le Code de justice militaire du 9 juin 1857", het „Décret du 13 octobre 1863, portant règlement sur le service dans les places de guerre et les villes de garnison", het „Décret du 23 octobre 1883, portant règlement sur le service dans les places de guerre et les villes de garnison", het „Décret du 4 octobre 1891, sur le service dans les places de guerre et les villes ouvertes".

De tegenwoordige regeling van de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag in Frankrijk berust: 1° op de hierboven genoemde „Instruction du 20 août 1907, relative à la participation de l'armée au maintien de l'ordre public", luidende:

I.

Art. 1. Le maintien de l'ordre sur le territoire de la République incombe à l'autorité civile.

Il est assuré par la police, la gendarmerie et, subsidiairement, par les troupes de ligne [1]).

L'autorité militaire ne peut agir qu'en vertu d'une réquisition de l'autorité civile [2]).

II.

Art. 6. Quand l'autorité militaire ne peut satisfaire à la fois aux réquisitions de plusieurs autorités civiles, elle obéit à celle qui émane de l'autorité hiérarchiquement la plus élevée [3]). Si ces autorités sont de même rang, elle obéit à la réquisition qui lui paraît présenter le plus grand caractère d'urgence.

IV.

Art. 8. L'autorité civile est seule juge du moment où la force armée doit être requise.

Toutefois, elle a le devoir, sauf impossibilité absolue, dès que la tranquillité publique se trouve menacée, d'aviser de la situation, verbalement ou par écrit, par télégraphe ou téléphone, l'autorité militaire susceptible d'être requise, de la tenir au courant des phases diverses que présentent les évènements et de lui fournir tous les éléments d'appréciation utiles pour que le secours qui sera requis puisse arriver en temps opportun et dans les conditions jugées nécessaires par l'autorité requérante.

V.

Art. 12. Toute réquisition doit, sous peine d'être annulée,

---

1) Ces mots, dans le sens de la loi du 26 juillet-3 aout 1791, d'où ils sont extraits, s'entendent des troupes de toutes armes.

2) Art. 20 de la loi du 26 juillet-3 août 1791.

3) Art. 17 de la même loi.

être faite par écrit, datée et signée et rédigée dans la forme ci-après [1]):

AU NOM DU PEUPLE FRANÇAIS:

„Nous,...., requérons en vertu de la loi M....., commandant.... de prêter le secours des troupes de ligne nécessaires pour....(indiquer d'une façon claire et précise l'objet de la réquisition et l'étendue de la zone dans laquelle la surveillance doit être exercée).

„Et pour la garantie dudit commandant, nous apposons notre signature.

„Fait à.... , le

(Signature.)

Art. 14. Indépendamment de la remise ou de l'envoi de la réquisition, l'autorité requérante peut adresser à l'autorité requise une communication écrite, télégraphique ou verbale, lui faisant connaître ses appréciations personnelles sur les dispositions à prendre, notamment sur les points suivants:

Moment le plus favorable pour l'arrivée des troupes;

Points à occuper;

Modes d'accés de la troupe à ces points;

Conduite générale à tenir par la troupe à l'arrivée;

Effectifs et nature des troupes à employer.

VI.

Art. 17. Si la réquisition est régulière en la forme, l'autorité militaire en assure l'exécution sans en discuter l'objet ni la teneur [2]). Elle procède à cette exécution sans en référer à l'autorité qui lui est hiérarchiquement supérieure et

---

1) Art. 22 de la loi du 26 juillet-3 août 1791.

2) Art. 9 du titre III de la loi du 8—10 juillet 1791.

immédiatement après réception de l'écrit ou du télégramme qui constate la réquisition.

Art. 18. Tant que dure l'effet de la réquisition, l'autorité militaire reste seule juge des moyens de son exécution [1]). Il lui appartient notamment de fixer définitivement les effectifs et la nature des troupes à employer. Elle les détermine en tenant compte des ressources dont elle peut disposer dans l'étendue de son commandement et dans celle de la zone de renforcement qui lui est attribuée par le Ministre de la guerre.

Art. 19. Toutefois, l'autorité militaire, en vue de maintenir la continuité de son entente avec l'autorité civile, assure l'exécution de la réquisition dans les conditions suivantes:

Au cours de la période de préparation, elle tient le plus grand compte possible des avis qui ont pu lui être donnés par l'autorité civile dans la communication mentionnée à l'article 14.

Au cours de la période d'exécution elle doit, à moins de cas de force majeure,consulter l'autorité civile sur la convenance et l'opportunité des moyens d'action qu'elle se propose d'employer [2]).

Art. 20. De son côté, l'autorité civile doit transmettre à l'autorité militaire toutes les informations de nature à l'intéresser et se tenir constamment prête à répondre aux demandes d'avis qui peuvent lui être adressées.

2° op de Wet van 7 Juni 1848, „sur les attroupements".

---

1) Art. 17 du titre III de la loi du 8—10 juillet 1791 et art. 23 de la loi du 26 juillet-3 août 1791.

2) Art. 9 du titre III de la loi du 8—10 juillet 1791, et art. 16 du même titre de la même loi.

Art. 1er. — Tout attroupement armé formé sur la voie publique est interdit.

Est également interdit, sur la voie publique, tout attroupement non armé qui pourrait troubler la tranquillité publique.

Art. 2. — L'attroupement est armé: 1° quand plusieurs des individus qui le composent sont porteurs d'armes apparentes ou cachées; 2° lorsqu'un seul de ces individus, porteur d'armes apparentes. n'est pas immédiatement expulsé de l'attroupement par ceux-là mêmes qui en font partie.

Art. 3. — Lorsqu'un attroupement armé ou non armé se sera formé sur la voie publique, le maire ou l'un de ses adjoints, à leur défaut le commissaire de police ou tout autre agent ou dépositaire de la force publique et du pouvoir exécutif, portant l'écharpe tricolore, se rendra sur le lieu de l'attroupement.

Un roulement de tambour annoncera l'arrivée du magistrat.

Si l'attroupement est armé, le magistrat lui fera sommation de se dissoudre et de se retirer.

Cette première sommation restant sans effet, une seconde sommation, précédée d'un roulement de tambour, sera fait par le magistrat.

En cas de résistance, l'attroupement sera dissipé par la force.

Si l'attroupement est sans armes, le magistrat, après le premier roulement de tambour, exhortera les citoyens à se disperser. S'ils ne se retirent pas, trois sommations seront successivement faites.

En cas de résistance, l'attroupement sera dissipé par la force.

Het blad *Les Nouvelles* meldde onlangs dat de Fransche minister van oorlog had besloten dat in het vervolg de

troepen niet meer zouden worden gebruikt tot handhaving van de orde bij stakingen. De minister zou den President van de Republiek een besluit voorleggen tot vorming van een corps mobiele gendarmerie.

Over de geschiedenis in Frankrijk vergelijke men, behalve de bij GARÇON aangehaalde werken, de dissertatie van B. O. TH. WESTENBERG getiteld: „De ope, quam vis militaris afferre possit in sedandis seditionibus civilibus" (Leiden 1861) en wel Caput II en IV.

Bijlage L.

ENGELAND.

Na de oprichting van een klein staand leger (Gardes en Garnizoenstroepen) onder Karel II werd bepaald dat dit ook bij oproerige bewegingen moest dienst doen.

In de Militia Act van 1663 (13 Carl II) werd de Lord-Lieutenant, een militair officier, aansprakelijk gesteld voor het handhaven van de openbare orde en rust, waartoe hij zoo noodig de militie onder de wapenen kon roepen.

De inleiding van de krijgswet van 1668 bepaalde dat de koning het leger hield voor „the peace of the kingdom till the minds of the people should be composed to unity and due obedience" en dat het gebruik der troepen zou zijn dat van gewapende politie, onder onmiddellijk bevel van de kroon.

Op het eind der 17e eeuw kreeg het Parlement de contrôle over het leger en de militie, en het gebruik van militairen bijstand tot hulp van het civiel gezag moest goedgekeurd worden door de verantwoordelijke ministers; de sanctie tot het gebruik van troepen tot dit doel moest *vooraf* gegeven worden.

De Riot-act was een wet oorspronkelijk uitgegeven in 1549, onder de regeering van Eduard VI en later weer onder koningin Mary, tot haar dood van kracht blijvend. Opnieuw werd zij uitgegeven door koningin Elisabeth maar herleefde niet vóór 1715; in dit jaar gaf koning George I haar opnieuw uit, vooral met het oog op de troebelen door de aanhangers van den Pretendent in het land veroorzaakt. Deze wet verschilt slechts weinig van die van 1549.

Act for preventing Tumults and riotous Assemblies and for the more speedy and effectual punishing the Rioters.

Anno primo (1714) Georgii Regis Stat. 2 Cap. V.

I.

Whereas of late many rebellious Riots and Tumults have been in divers Parts of this Kingdom, to the Disturbance of the public Peace, and the endangering of his Majesty's Person and Government, and the same are yet continued and fomented by Persons disaffected to his Majesty, presuming so to do, for that the Punishments provided by the laws now in being are not adequate to such heinous Offences and by such Rioters his Majesty and his Administration have been maliciously and falsely traduced, with an Intent to raise Divisions, and to alienate the Affections of the people from his Majesty: Therefore for the preventing and suppressing of such Riots and Tumults and for the more speedy and effectual punishing the Offenders therein; Be it enacted by the King's most Excellent Majesty, by and with the Advice and Consent of the Lords Spiritual and Temporal, and of the Commons, in this present Parliament assembled, and by the Authority of the same, That if any Persons to the number of twelve or more, being unlawfully, riotously, and tumultuously assembled together, to the Disturbance of the Publick Peace, at any Time after the last day of Iuly in the Year of our Lord 1715, and being required or commanded by any one or more Justice or Justices of the Peace, or by the sheriff of the County, or his Under-sheriff, or by the Mayor, Bailiff or Bailiffs, or other Headofficer, or Justice of the Peace of any City or Town-corporate, where such Assembly shall be, by Proclamation to be made in

the King's Name, in the Form herein after directed to disperse themselves, and peaceably to depart to their Habitations, or to their lawfull Business, shall, to the Number of twelve or more (notwithstanding such Proclamation made) unlawfully, riotously, and tumultuously remain or continue together, by the Spare of one Hour after such Command or Request made by Proclamation, that then such continuing together to the Number of twelve or more, after such Command or Request made by Proclamation, shall be adjuged Felony without Benefit of Clergy and the Offenders therein shall be adjuged Felons, and shall suffer Death as in case of Felony without Benefit of Clergy.

II.

And be it further enacted by the Authority aforesaid, That the Order and Form of the Proclamations that shall be made by the Authority of this Act, shall be as hereafter followeth (that is to say) the Justice of the Peace, or other Persons authorized by this Act to make the said Proclamation shall, among the said Rioters, or as near to them as he can safely come, with a loud Voice command, or cause to be commanded, Silence to be, while Proclamation is making, and after that, shall openly and with a loud Voice make or cause to be made Proclamation in these Words, or like in Effect:

„Our Sovereign Lord the King chargeth and commandeth all Persons, being assembled, immedialely te disperse themselves, and peacably to depart to their Habitations, or to their lawful Business, upon the Pains contained in the Act made in the first Year of King George, for preventing Tumults and riotous Assemblies." „God save the King."

And every such Justices of the Peace, Sheriff, Under-

Sheriff, Mayor, Bailiff and other Head-officer, aforesaid, within the Limits of their respective Jurisdictions, are hereby authorized, impowered and required, on Notice of Knowledge of any such unlawful, riotous and tumultuous Assemblies shall be, of Persons to the number of twelve or more, and there to make or cause to be made Proclamation in Manner aforesaid.

III.

And be it further enacted by the Authority aforesaid, That if such Persons so unlawfully, riotously, and tumultuously assembled, or twelve or more of them after Proclamation made in Manner aforesaid, shall continue together and not disperse themselves within one Hour, That then it shall and may be lawfull to and for every Justice of the Peace, Sheriff, or Under-sheriff of the County where such Assembly shall be, and also to and for every High or Petty-constable, and other Peace-officer .... and to and for such other Person and Persons as shall be commanded to be assisting unto any such Justice of the Peace, Sheriff or Under-sheriff, Mayor, Bailiff or other Headofficer aforesaid (who are hereby authorized and impowered to command all his Majesty's Subjects of Age and Ability to be assisting to them therein) to seize and apprehend, and they are hereby required to seize and apprehend such Persons so unlawfully, riotously and tumultuously continuing together after Proclamation made, as aforesaid, and forthwith to carry the Persons so apprehended before one or more of his Majesty's Justices of the Peace of the County or Place where such Persons shall be so apprehended, in order to their being proceeded against for such their Offences according to Law; and that if the Persons so unlawfully,

riotously and tumultuously assembled, or any of them, shall happen to be killed, maimed or hurt, in the dispersing, seizing or apprehending, or endeavouring to disperse, seize or apprehend them, that then every such Justice of Peace, Sheriff, Under-sheriff, Mayor, Bailiff, Head-officer, High or Petty-constable or other Peace-officer, and all and singular Persons, being aiding and assisting to them, or any of them, shall be free, discharged and indemnified, as well against the King's Majesty, his Heirs and successors as against all and every other Person and Persons, of, for, or concerning the killing, maiming, or hurting of any such Person or Persons unlawfully, riotously and tumultuously assembled, that shall happen to be so killed, maimed or hurt, as aforesaid.

V.

Provided always, and be it further enacted by the Authority aforesaid, That if any Persons or Persons do, or shall with Force and Arms, wilfully and knowingly oppose, obstruct, or in any manner wilfully and knowingly oppose, obstruct, or in any manner wilfully and knowingly let, hinder, or hurt any Person or Persons that shall begin to proclaim, or go to proclaim according to the Proclamation hereby directed to be made, whereby such Proclamation shall not be made, that then every such opposing, obstructing, letting, hindring or hurting such Person or Persons, so beginning or going to make such Proclamation, as aforesaid, shall be adjuged Felony without Benefit of Clergy, and the offenders therein shall be adjuged Felons, and shall suffer Death as in case of Felony, without Benefit of Clergy; and that also every such Person or Persons so being unlawfully, riotously and tumultuously assembled,

to the Number of twelve, as aforesaid, or more, to whom Proclamation should or ought to have been made if the same had not been hindred, as aforesaid, shall likewise, in case they or any of them, to the Number of twelve or more, shall continue together, and not disperse themselves within one Hour after such Let or Hindrance so made, having Knowledge of such Let or Hindrance so made, shall be adjuged Felons, and shall suffer Death as in case of Felony, without Benefit of Clergy.

VIII.

And be it further enacted by the Authority aforesaid, That this Act shall be openly read at every Quarter-Sessions, and at every Leet or Law-day.

VII.

Provided always, That no Person or Persons shall be prosecuted by virtue of this Act, for any offence or offences committed contrary to the same, unless such Prosecution be commenced within twelve Months after the Offence committed.

In Engeland berust de regeling op deze Riot-Act van het jaar 1715 [1]). Ook het requireeren van troepen is wettelijk geregeld (52 Geo. III, C. 38 s.s. 42, 92, 94.)

Ik wil hier even aanhalen de toelichtingen die wij vinden:

1°. Op blz. 904 van STONE's „Justice's Manual" bij KENNETT, 27ste Uitgave:

„If it should be found that the civil power is insufficient,

---

1) 1. Geo. I, st. 2. c. 5. Zie ook STEPHEN, Digest of Criminal Law, art. 73, 76—82.

the military may be called upon by the magistrates to act. It is scarcely necessary to observe that their active services should not be required unless it is evident that the constabulary force is inadequate to maintain the peace. It may, however, be expedient to request the military to hold themselves in readiness, as the knowledge of such a step having been taken by the magistrates will frequently prevent an outbreak, by convincing the parties of the power and determination of the magistrates to suppress any disturbance which may arise. The officer in command requires a written application to be made for the aid of the military, in order that te may be enabled to produce it at any future time at his protection against personal responsibility.

2°. Op blz. 293 van de „Encyclopaedia of the Laws of England", 11de Dl.

„A soldier, for the purpose of establishing civil order, is only a citizen armed in a particular manner. He cannot, because he is a soldier, excuse himself, if, without necessity he takes human life. A soldier can only act by using his arms. The weapons he carries are deadly. They cannot be employed at all without danger to life and limb, and in these days of improved rifles and perfected ammunition, without some risk of injuring distant and possibly innocent bystanders. To call for assistance against rioters from those who can only interfere on such grave conditions, ought of course to be the last expedient of the civil authorities; but when the call for help is made and a necessity for assistance from the military was arisen, to refuse such assistance is in law a demeanour. The whole action of the military, when once called in, ought to be based on the

principle of doing, and doing without fear, that which is absolutely necessary to prevent serious crime and of exercising all care and skill with regard to what is done; and the presence of a magistrate, while expedient, is not in the least necessary to entitle the military to act, even by fire, to prevent felonious outrage or dangerous riot".

(Report of the Featherstone Riot.—Parliament Papers 1893—1894. C 7234).

Naar aanleiding van de stakingsonlusten in het Britsche Rijk (Augustus 1911) verklaarde de minister CHURCHILL in het House of Commons, in antwoord op de klacht door een der leden geuit, dat troepen naar zekere districten gezonden waren, zonder dat dit gevraagd was door de burgerlijke overheid, het volgende:

Onder de tegenwoordige omstandigheden was de militaire overheid belast met den algemeenen plicht van bescherming van den eigendom en de spoorwegen, handhaving van de wet en de orde en verzekering van het verkeer. Ten einde dien plicht te vervullen moesten een groot aantal troepen beschikbaar zijn. Deze troepen waren gesteld onder de bevelen van verschillende generaals, die verantwoordelijk waren voor zekere districten. Deze officieren kregen volkomen vrijheid naar omstandigheden te handelen en konden verder ook volgens hun eigen oordeel optreden.

„It is the duty of a magistrate at the time of a riot to assemble subjects of the realm, whether civil or military, for the purpose of quelling a riot. In this duty he is aided by the Common Law, under which all subjects of the realm are bound to assist on reasonable warning, and by various enactments enabling the authorities to call out

the auxiliary and reserve forces for the suppression of a riot".

(Encyclopaedia Brittanica; „Riot").

De voorschriften door de militairen in acht te nemen, wanneer zij opgeroepen zijn om de orde te handhaven vindt men in de „*Queen's Regulations*", Section VIII part IV.

„The Queen's Regulations lay down that no officer is to take out troops for the purpose of aiding in the suppression of riot, the maintenance of the public peace, or the execution of the law, except upon the requisition, in writing of a magistrate, or in cases of *great and sudden emergency;* nor are troops te be sent to assist the civil force in case of *expected* riots, except upon the written requisition of Lord-Lieutenants, Sheriffs, or a Magistrate or Magistrates having jurisdiction in the place where a riot is expected or in case of emergency, on the receipt of a telegram from such authorities" (Q. VIII 93).

Every Magistrate has authority to command *all* subjects te assist him in the suppression of a riot, and has also authority te call in military assistance when he thinks it necessary.

The use of military force can only be justifiable where the maintenance of order is impossible by the Civil Power alone, and this condition can only arise when the display of resistance is greater than can be dealt with by the ordinary police, in other words, when there are a number of persons met together te defy the law.

Here it must be remembered that the mere gathering together of people is no crime in the eye of the law.

No positive rule can be laid down as to the degree of force which may be used to suppress an *unlawful assembly*,

but the principle is that so much only is te be used as is sufficient to effect the dispersion of the assembly.

The firin gon a mob can only be excused by the necessity of self-protection, or by the circumstances of the force at the disposal of the authorities being so small that the commission of some felonious outrage.... cannot be otherwise prevented.

For the suppression of an *insurrection* the use of arms may be resorted to as soon as the intention of the insurgents to carry their purposes by force is shown by open acts of violence, and it becomes apparent that immediate action is necessary.

The primary duty of preserving public order rests with the Civil power. An officer, therefore, in all cases where it is practicable, should place himself under the orders of a Magistrate. On the other hand, an officer will not perform his duty who from fear of responsibility lies by and allows outrages to be committed which it is in his power te check, merely on the ground that there is no Magistrate on the spot to give orders to the military.

If the officer and Magistrate are acting together, the obligation lies on the Magistrate to give orders, and an officer would incur considerable responsibility by firing without his orders, or refusing to fire in pursuance of his orders. Still, the law of England is that a man obeys an illegal order at his own risk, and circumstances might arise which would justify the officer in firing or not firing, notwithstanding the Magistrate might give orders to the contrary.

De Queen's Regulations bepalen (VIII. 96) uitdrukkelijk dat de officier „is not to give the word of command te fire unless distinctly required to do so by the Magistrate.

The Magistrate also, if he acts with discretion, will necessarily defer in military matters to the opinion of an officer, and if he were to give orders to fire upon rioters. although dissuaded by the officer accompanying him, he would have great difficulty in defending himself, in the event of death occuring, should he be indicted for manslaugther.

The officer commanding the troops is to move to the place to which he shall be directed by the Magistrate; he is to take care that the troops march in regular military order.

The troops are not, on any account, to fire excepting by word of command of their commanding officer, or the officer indicated by him.

The officer is *not to give the word of command to fire unless distinctly required to do so by the Magistrate.*

Officers must take the most effectual means, in conjunction with the Magistrate under whose orders they may be placed, for explaining beforehand to the people opposed to them, that if the troops fire, their fire will be effective. (Q. VIII. 97).

The fire is to cease the instant it is no longer necessary, whether the Magistrate may order the cessation or not. (Q. VIII. 100).

It is clear that there is no exact definition of what are the relative duties and responsibilities of the Civil and military authorities when acting together in the suppression of riot. Complaint was made by Sir CHARLES NAPIER of the hardship of imposing on an officer the obligation of deciding whether he is or is not justified in ordering his men to act. He contended that an officer ought not to be liable to trial by the ordinary courts of justice for anything he may do in executing the duty imposed upon

him by the Civil Magistrate, namely, to quell the riot. Sir H. THRING remarks on this that an officer has no greater responsibility than a civilian, the magistrate or peace-officer being also liable to be indicted for murder or manslaughter if by his acts he causes death, and if he does not act he is also liable to an indictment for neglect.

In both cases the law has always made liberal allowances for the difficulties of persons so circumstanced, and persons whose intention is honest and upright, and who act with firmness to the best of their judgment, need seldom fear the result of inquiry into their conduct. — The Army Act (A 9) lays down that a soldier who disobeys the lawful command of his superior officer is liable to severe punishment. The rule of the Common Law is „that an inferior, in an ordinary criminal case, must be held justified in obeying the directions, not obviously improper or contrary to law, of an superior officer; that is, if the inferior acted honestly upon what he might not unreasonably deem to be the effect of the order of his superior." (TOVEY, „Martial Law" etc., blz. 20—22).

Bijlage M.

DUITSCHLAND.

In Duitschland bestaat in het Strafgesetzbuch geen paragraaf overeenkomende met ons artikel 357 Wetb. v. Strafr.

Echter luidt § 145 van het Militär Strafgesetzbuch als volgt:

„Eine Person des Soldatenstandes, welche bei einem ihr übertragenen Geschäfte des Heeres- oder Marine-verwaltung eine Handlung begeht welche im Sinne der allgemeinen Strafgesetze ein Verbrechen oder Vergehen im Amte darstellt ist nach den in jenen Gesetzen für Beamte gegebenen Bestimmungen zu bestrafen."

Art. 66 van de „*Reichsverfassung*" van 16 April 1871 luidt:

„Auch steht ihnen (den Bundesfürsten) das Recht zu, zu polizeilichen Zwecken nicht blos ihre eigene Truppen zu verwenden, sondern auch alle andere Truppenteile des Reichsheeres.... zu requirieren." (V.g.l. Dr. von Ronne, Staatsrecht des Deutschen Reiches, 2de Aufl., Bd. II, Abt. 2, § 107, Blz. 126 vlgde.)

Art. 36 van de „*Verfassungsurkunde fur den Preuszischen Staat*" van 31 Januari 1850 luidt;

„Die bewaffnete Macht kann zur Unterdrückung innerer Unruhen.... nur in den vom Gesetze bestimmten Fallen und Formen und auf Requisition der Zivil-behörden verwendet werden. In letzterer Beziehung hat das Gesetz die Ausnahmen zu bestimmen.

Bezweckt die Requisition die Zerstreuung eines Volksauflaufs oder Tumults oder die Aufhebung einer Volks-

versammlung, so musz, bevor zur Anwendung der Waffen geschritten wird, die versammelte Volksmenge zuvor dreimal im kurzen Pausen duch den requirierten Militär-befehlshaber oder durch einen von ihm dazu Abgeordneten, öffentlich und laut aufgefordert werden ruhig aus einander zu gehen, bei Vermeldung des Waffengebrauches.

Einer jeden solchen Aufforderung musz ein Signal durch die Trommel, die Trompete oder das Horn vorausgehen. Wird auch der dritten Aufforderung nicht sofort Folge geleistet, so erzwingt das Militär durch Waffengebrauch den schuldigen Gehorsam."

Vergelijk de „Instruction" van 1 Mei 1851, § 4, en de „Verordnung" van 17 Aug. 1835 — (zie hieronder.)

Zonder opgevorderd te zijn treedt de militaire macht uit eigen beweging krachtdadig op tot het onderdrukken van oproer enz.:

1°. Tijdens den staat van beleg. — Wet van 4 Mei 1851.

2°. „Wenn bei Störung der öffentlichen Ruhe durch Excesse, der Militär-befehlshaber bei Beobachtung des Auftritts nach Pflicht und Gewissen findet dasz die Civilbehörde mit der Requisition und Militär-beistand zögert indem ihre Kräfte nicht mehr zureichen die Ruhe herzustellen."

3°. „Wenn die Civilbehörde durch innere Umstände auszer Stand ist gesetzt die Requisition rechtzeitig zu erlassen. Auch in diesen Fällen ist das vorerwähnte Verfassen zu beobachten."

(Vergelijk ook: de „Instruction" van 1 Mei 1851, § 5; de „Allgemeine Kabinetordnung" van 17 October 1820; de „Verordnung" van 10 Mei 1849, § 4 en „Handbuch der Gesetzgebung in Preuszen und dem Deutschen Reiche: Der Preuszische Staat, I. Staatsverfassung," door Graf Hue de Grais. Berlijn, 1903 (S. 12, 13).

Sicherheitspolizei. 2. Auflauf und Aufruhr, Belagerungszustand, § 233 van het „Handbuch der Verfassung und Verwaltung in Preuszen und dem Deutschen Reich", van Graf Hue de Grais. Berlin, 1902. Blz. 336 vlgde).

Voorts komen in aanmerking:

I. Kgl. Verordnung zur Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung und der dem Gesetze schuldigen Achtung, von 17 August 1835.

II. Gesetz über den Waffengebrauch des Militärs zur Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung, von 20 März 1837.

III. Kab. Ordre betr. d. Verfahren bei öffentlichen Bekanntmachungen aus Veranlassung eines Auflaufs oder Tumults, bei welchem die bewaffnete Macht eingeschritten, von 27 September 1846.

IV. Gesetz zum Schutze der persönlichen Freiheit, von 12 Februar 1858.

Ad II. (Zie ook Mil. Spectator 1838, blz. 135).

(Vergelijk de desbetreffende aanschrijving van den Minister van Oorlog van 1 Mei 1851. (Militär-gesetzsammlung, Bd V, § 99—102, bij Solms, Strafrecht und Strafprozess für Heer und Marine. Berlin, 1892).

§ 3 spreekt van éénmalige waarschuwing tot het neerleggen van wapenen of van tot den aanval geschikte of andere gevaarlijke werktuigen.

§ 6 zegt, dat elke schildwacht zich tot bescherming van de aan hem ter bewaking toevertrouwde personen van zijne wapenen kan bedienen.

§ 7. „Das Militär hat von seinen Waffen nur in so weit Gebrauch zu machen, als es zur Erreichung der in den vorstehenden § § 2 bis 6 angegebenen Zwecke erforderlich ist. Der Gebrauch der Schieszwaffe tritt nur dan ein, wenn

entweder ein besonderer Befehl dazu erteilt worden ist, oder wenn die anderen Waffen unzureichend erscheinen. Der Zeitpunkt, wenn der Waffengebrauch eintreten soll, und die Art und Weise der Anwendung musz von den handelnden Militären jedesmal selbst erwogen werden.

§ 8. Wird das Militär zum Beistand einer Civilbehörde kommandirt, so hat nicht die letztere, sondern das Militär und dessen Befehlshaber zu beurteilen ob und in welcher Art zur Anwendung der Waffen geschritten werden soll. Die Civilbehörde aber musz in jedem Falle in welchem sie die Hilfe des Militärs nachsucht, den Gegenstand und den Zweck, wozu sie verlangt wird, so bestimmt angeben, dasz von Seiten des Militärs die Anordnungen mit Zuverlassigkeit getroffen werden können."

Merkwaardig is vooral § 10, welke zegt, dat, zoolang het tegendeel niet bewezen is, men aannemen moet dat de militaire macht hare bevoegdheid tot het gebruik der wapenen niet overschreden heeft. De verklaringen van deelnemers aan het oproer enz. zullen alleen en op zich zelf geen toereikende bewijzen zijn voor het misbruik van wapengeweld!

STELLINGEN.

I.

De zinsnede „(nam extraneo cedendo nihil agitur)" bij Justinianus, Inst. 2, IV, 3, is in strijd met Just. Inst. 2, V, 1, slot.

II.

De fiscus trad op als *heres*, niet als *occupans*, bij een nalatenschap.

III.

Een bepaling in een schriftelijk arbeidscontract, dat door geen der beide partijen een opzeggingstermijn zou behoeven in acht genomen te worden, is nietig. De termijn van artikel 1639[i] al. 1 Burg. Wetb. treedt daarvoor in de plaats.

IV.

In het geval van artikel 741 Wetb. v. Burg. Rechtsv. kan de verhuurder van een safe-deposit zich tot zijn bevrijding niet beroepen op een contract, met zijn huurder gesloten.

V.

De ouder die bij scheiding van tafel en bed niet is belast met het uitoefenen der ouderlijke macht moet worden beschouwd als uit de ouderlijke macht te zijn ontzet. (Artikel 301[3] juncto artikel 92 Burg. Wetb.)

VI.

Het recht op eene uitkeering, tengevolge van een overeenkomst van levensverzekering, zonder aanwijzing of met herroepelijke aanwijzing, maakt deel uit van het vermogen van den verzekeringnemer, gedurende diens leven en van zijn nalatenschap, na zijn overlijden.

VII.

Ten onrechte wordt in het Wetboek van Koophandel IIe Boek geen bergloon toegekend voor het redden van menschenlevens.

VIII.

De curator, die zich bereid verklaart de in artikel 37 der Faill. Wet bedoelde overeenkomst gestand te doen, kan, waar deze betreft den verkoop van onroerend goed, op grond van artikel 35 dier Wet, de overschrijving niet geldig doen geschieden.

IX.

Terecht wordt in artikel 4 van het ontwerp van wet, ingediend bij Koninklijke Boodschap van 26 November 1904 (Bijlage 129, zittingsjaar 1904—1905), de noodzakelijke omschrijving gegeven van de woorden: „vereischte waarschuwingen" in artikel 186 der Gemeentewet".

X.

De woorden: „alle bevelen" in artikel 186 der Gemeentewet, behooren geïnterpreteerd te worden in verband met artikel 184, 185 en 187 dier Wet.

XI.

Op grond van artikel 54 der Grondwet, kan de Koning geen opperbevelhebber van het leger of van de vloot zijn.

XII.

Een enkel bevel kan voldoende zijn, om het misbruik van gezag te vormen, bedoeld in artikel 47[2] Wetboek van Strafrecht.

XIII.

De „Justitiëele Voorschriften voor de Landmacht" zijn in strijd met artikel 150 der Grondwet.

XIV.

De uitgever, directeur, redacteur of welke andere persoon ook, die heeft deelgenomen aan de samenstelling en verspreiding van dagbladnieuws, heeft het recht het afleggen van getuigenis te weigeren omtrent de herkomst van artikelen, in het dagblad verschenen. (Artikel 1946[3] Burg. Wetb. Artikel 163 Wetb. v. Strafv.)

XV.

Het disciplinair straffen van een militair wegens een strafbaar feit, waarvan hij door het Hoog Militair Gerechtshof is vrijgesproken, is niet in strijd met het *non bis in idem*.

XVI.

Artikel 1 der Woningwet is in strijd met artikel 144 der Grondwet en artikel 185 der Gemeentewet.

XVII.

Kartels zijn industrievormen die niet mogelijk zijn zonder beschermende rechten.

XVIII.

Wijziging van artikel 51 der Wet op het Lager Onderwijs, in dien zin dat Kindervoeding voor de gemeentebesturen verplichtend wordt gesteld als aanvulling van het onderwijs, is in strijd met artikel 21 der Armenwet.

(„Wettelijke regeling van Kindervoeding)" door H. W. J. Schook, in Vragen des Tijds 1909 blz. 220).

